

KULTTUURI- JA RAKENNUSHISTORIAALLINEN SELVITYS

JOENSUUN KESKUSTAN OSAYLEISKAAVA

Pekka Piiparinen 2011

JOENSUUN KESKUSTAN OSAYLEISKAAVA
KULTTUURI- JA RAKENNUSHISTORIALLINEN SELVITYS

Julkaisija Joensuu kaupungin teknisen viraston kaavoitus 2011

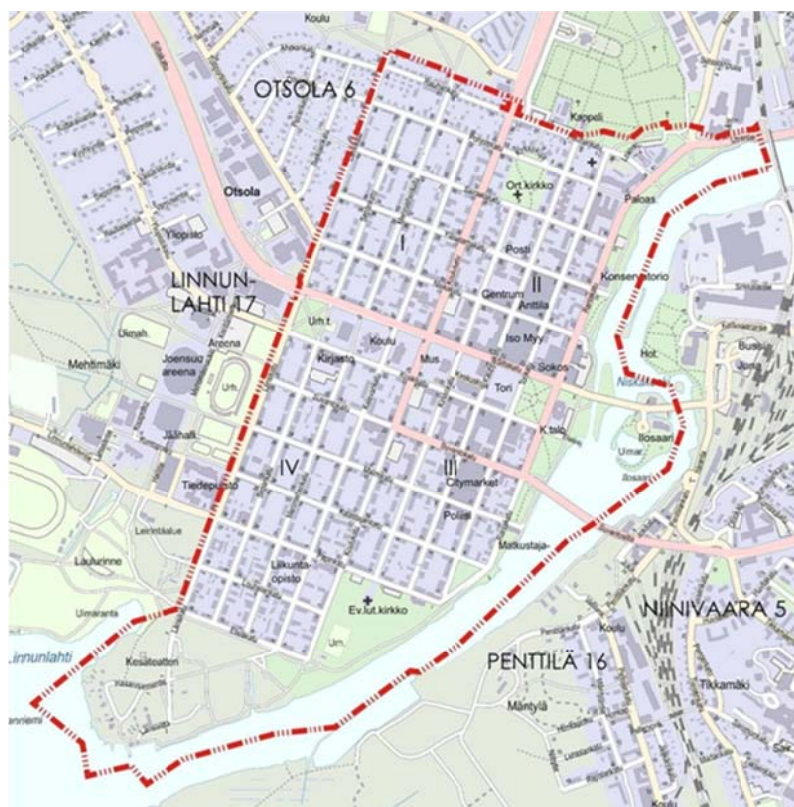
Kansikuva Pekka Piiparinen

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO.....	3
2.	RUUTUKAAVAKESKUSTAN LUONNE JA MERKITYS.....	8
3.	RUUTUKAAVAN SUUNNITTELUA 1848 – 2010	12
3.1	Suunnittelu kaupungin perustamisesta toiseen maailmansotaan.....	12
3.2	Suunnittelu 1930-luvun lopusta 1960-luvun alkuun	15
4.	RAKENTAMINEN 1848 - 2010.....	22
4.1	Puu-Joensuun rakennettu ympäristö.....	22
4.2	Korttelit ja tontit kaupunkirakenteen muutoksessa	27
4.3	Kortteleiden kulmien avonaisuus ja katutilojen levitys.....	33
4.4	Rakennusten rakennustapa 1960-luvulta lähtien	35
4.5	Kaupunkikuvan yhtenäisyys.....	39
4.6	Julkisivut ja katot 1950-luvulta 2000-luvulle.....	44
4.7	Arkkitehtuurin laatu 1960-luvulta lähtien	46
5.	LIIEKESKUSTAN KEHITYS.....	49
5.1	Liikekeskustan erillinen kehitys alkaa.....	49
5.2	Suunnittelu 1980-luvun lopulta 2000-luvulle.....	52
5.3	Keskusta-asuminen.....	56
5.4	Kävelykeskusta.....	58
6.	HASANNIEMI JA PIELISJOEN SAARET	64
6.1	Hasanniemi	64
6.2	Ilosaari ja Niskasaari	67
7.	PUISTOT.....	70
8.	RUUTUKAAVAN SUUNNITTELIJOITA.....	77
8.1	Yhdyskuntasuunnittelijoita.....	77
8.2	Rakennussuunnittelijoita 1960-luvun alkuun	79
9.	INVENTOINNIT JA JOENSUUN RAKENUSSUOJELUN HISTORIAA.....	87
9.1	Suojelun juuret inventoinneissa.....	87
9.2	Yhteiskunnallinen kehitys ja rakennussuojelu	88
9.3	Auktoriteetit ympäristön laadun määrittelijöinä.....	90
9.4	Kaavoittaja ottaa suojelijan roolin.....	91
9.5	Joensuun herääminen.....	92
9.6	Suojelukeinoja	94
10.	KOHDELUETTELO.....	106
11.	LÄHDELUETTELO	113

1. JOHDANTO

Syksyllä 2010 Joensuun teknisen viraston kaavoitus käynnisti oikeusvaikutteisen osayleiskaavan laatimisen kaupungin keskustaan. Suunnittelualueena oli Joensuun ruutukaavakeskusta eli kaupunginosat I – IV, näiden eteläpuolella oleva Hasanniemen ja Koivuniemen alue sekä muutama Pielisjoen saari, kuten Ilosaari ja Niskasaari.

Suunnittelualueen rajaus. Keväällä 2011 alueeseen lisättiin Hasanniemi, joka kuuluu Linnunlahden kaupunginosaan. Kartta teknisen viraston kaavoitus

Osayleiskaavaa varten laadittavan kulttuuri- ja rakennushistoriallisen selvityksen tarkoituksena oli luoda perusteltu luettelo niistä rakennuksista ja aluekokonaisuuksista, jotka tulisi arvonsa vuoksi suojella osayleiskaavalla ja myöhemmin laadittavilla osayleiskaavaan perustuvilla asemakaavoilla. Selvitykseen kuuluu myös laajempi tässä esitettävä tekstiosuus, joka on pyritty tekemään tieteellisesti päteväksi. Sen sijaan rakennus- ja miljöökohteiden osalta tämä vaatimus ei kaikilta osin täyty. Se johtuu siitä, että rakennuksista tehdyissä inventoinneissa on paikka paikoin epätarkkuuksia ja jopa ristiriitaisuuksia, eikä inventoinneissa tietojen lähteitä ole esitetty kuin harvoissa tapauksissa. Melko systemaattinen inventointi Joensuun rakennuskannasta on tehty toiseen maailmansotaan saakka, mutta esim. kaikkia 1940-luvun kohteita ruutukaava-alueelta ei ole vielä inventoitu. Myös lähes kaikki puu-Joensuun aikaiset piharakennukset ovat vailla inventointia.

Rakennus- ja kulttuurihistoriallista selvitystyötä seuraamaan ja ohjaamaan perustettiin ohjausryhmä, johon kuuluivat kaavoituspäällikkö Juha-Pekka Vartiainen (Joensuun kaupunki), kaavoitusarkkitehti Touko Linjama (Joensuun kaupunki), kaavoitusarkkitehti Katarina Surakka (Joensuun kaupunki), lupa-arkkitehti Petri Enqvist (Joensuun kaupunki), yli-intendentti Ulla Salmela (Museovirasto), yli-intendentti Timo Kantonen (Museovirasto), arkkitehti Osmo Karttunen (Pohjois-Karjalan SAFA) ja arkkitehti Kari Hammarberg (Pohjois-Karjalan ELY-keskus). Katarina Surakka tuli ohjausryhmään 10.1.2011. Museoviraston edustaja vaihtui Ulla Salmelasta Timo Kantoseen keväällä 2011 ja ohjausryhmän viimeisessä kokouksessa Kantosta edusti intendentti Aura Kivilaakso. Ohjausryhmän kokousten puheenjohtajana toimi Juha-Pekka Vartiainen ja sihteerinä Pekka Piiparinen.

Ohjausryhmä kokoontui seuraavina ajankohtina: 18.10.2010, 26.11.2010, 10.1.2011, 28.1.2011, 21.3.2011, 9.5.2011, 23.6.2011 ja 25.10.2011.

Ohjausryhmän ja minun välinen suhde toimi niin, että laadin ohjausryhmän kokouksiin rakennus- ja miljöökohteiden luettelot taustatietoineen ja alustavine kohdearvotuksineen. Ohjausryhmän kokouksissa jokainen kohde käytiin erikseen läpi. Monet kohteet useaankin otteeseen. Ohjausryhmän kokouksissa putosi huomattava määrä kohteita pois tekemistäni listauksista. Tämä johtui siitä, että useat kohteet todettiin historiallisilta, arkkitehtonisilta, rakennustaiteellisilta jne. arvoiltaan liian heikoiksi suojeltavaksi, mutta joidenkin osalta mahdollinen suojelu nähtiin liian raskaaksi omistajalle. Myös osayleiskaavan muilla tavoitteilla oli joidenkin kohteiden suhteen vaikutusta suojelukohdelistan lopulliselle muotoutumiselle.

Rakennus- ja kulttuurihistorialliseen selvitykseen kuului myös vuorovaikutus rakennusten omistajien kanssa. Tämän suoritti lähes täysin kaupungin kaavoitus. Alkuvuodesta 2011 rakennusten omistajille lähetettiin kirjalliset kyselyt, joissa tiedusteltiin mm. rakennusten omistajien halukkuutta suojelutoimiin. Minun tehtäväkseni jäi koota vastaukset kohdeluetteloihin. Annoin myös puhelimitse tietoa selvitysprosessista muutamille kiinteistöjen omistajille sekä uhanalaiseksi koettujen rakennuskohteiden puolustajille. Keväällä kaavoitus käynnisti rakennusten omistajien kanssa neuvottelut, joiden aikana moni omistaja sai mahdollisesta suojelusta lisätietoa ja yleisesti ottaen myönteisyys suojelua kohtaan kasvoi. Toisaalta taas joidenkin omistajatahojen kohdalla neuvottelut eivät lähentäneet osapuolia lainkaan.

Aloittaessani syksyllä 2010 selvitystyöni, lähtökohdaksi muodostui se, että tutkisin jo tehtyjen inventointien ja omien tutkimusteni pohjalta suunnittelualueen ne kaikki kohteet, jotka olivat valmistuneet ennen vuotta 1960. Syksyn aikana selvitin systemaattisesti ruutukaava-alueen rakennetut ja säilyneet rakennukset, jotka olivat valmistuneet vuoden 1961 loppuun mennessä sekä joukon rakennuksia myös tätä nuoremmalta ajanjaksolta. Touko-kuussa ohjausryhmän kokouksessa tarkennettiin selvitystyön aikarajaus ”1960-luvulle saakka.” Kevätkesällä 2011 suunnittelualue laajeni Hasanniemeen, jolloin sain tehtäväkseni tehdä kulttuuri- ja rakennushistoriallisen selvityksen myös tästä alueesta niin kokonaisuutena kuin yksittäisen rakennuksienkin osalta.

Marraskuussa 2010 rakennus- ja kulttuurihistoriallisen selvityksen painopistealueiksi ja teemoiksi määriteltiin seuraavat alueet ja aiheet:

1. Pienimuotoisen rakentamisen aika
 - työläisten ja käsityöläisten kaupunki
 - kauppiaitten puukaupunki
 - viimeinen omakotitalojen pihapiirien pienrakennuskannan valmistumisen aikakausi: 1940- ja 1950-luvut
 - ruutukaavan pienteollisuus (esim. leipomot, korjaamot, huoltamot, lehtipainot...)
2. Kaupunkirakenteen muutos
 - ruutukaavan ensimmäisen asuin- ja liikekerrostalot: 1930- ja 1940-luvut
 - kaupunkirakenteen muutoksen alkuajat: 1950-luku ja osin 1960-luku
3. Paikallisen identiteetin luojat
 - hallinto- ja koulukaupunki
 - muu julkinen rakentaminen (myös yleiset alueet)
 - paikalliset suunnittelijat ruutukaavan identiteetin luojina
 - Joensuu itäisen ja läntisen kulttuurin kohtaustaikkana

Edellä mainittujen teemojen pohjalta täsmentyivät niin yleistavoite kuin arvotuksen tarkemmat perusteet keväällä 2011. Yleistavoitteeksi määriteltiin ohjausryhmän kokouksessa se, että suojeltavat rakennuskohteet näyttävät Joensuun keskustan rakentamisen vaiheet kaupungin perustamisesta 1960-luvulle saakka.

Kaavoituspäällikkö Juha-Pekka Vartiaisen valmistelun jälkeen painopistealueita ja teemoja täsmennettiin keväällä 2011. Suojelulistoille valikoidut kohteet

- olivat omalle ajalleen tyypillisiä ruutukaava-alueen rakennuksia
- edustivat hyvin lajityyppiään
- olivat säilyneet pääosin alkuperäisessä asussa
- olivat arvokkaita harvinaisuutensa vuoksi
- pitivät sisällään symboliluonnetta
- olivat merkityksellisiä osana laajempaa arvokasta ympäristöä

Painopisteitä tarkennettiin vielä siten, että Joensuun ensimmäisen rakennusvaiheen (1848 – 1945) painopisteet olivat kokonaisuudessa, rakennustyypeissä, joita ei ole toistaiseksi suojeltu, arvokkaissa kohteissa, joita ei ole toistaiseksi suojeltu sekä paikallisten suunnittelijoiden kohteissa.

Joensuun sodanjälkeisen rakennusvaiheen (1945 – 1960-luku) suojeluun suunniteltujen rakennusten valinnassa huomioitiin erityisesti asuinkerrostalot, liike- ja toimistorakennukset, hallinnon ja koulutuksen rakennukset, paikallisten suunnittelijoiden kohteet ja rakennusten kokonaisuudet. On myös huomioitava, että suunnittelualueen sisällä on paljon nuorempaa modernia kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa, jotka tulivat jäämään selvityksessä ulkopuolelle määritellyn aikarajauksen vuoksi.

Ohjausryhmän kokouksessa 9.5.2011 kaavoituspäällikön esityksestä asetettiin rakennussuojelun toteutumiseksi omat tavoitteet ja periaatteet. Rakennussuojelua harkittaessa pyrittiin ottamaan huomioon suojelun vaikutus osayleiskaavan muihin tavoitteisiin mm. täydennysrakentamisen tarpeisiin. Lisäksi kaikkia kiinteistönomistajia tulitaisiin kohtelevaan suojelupäätöksiä tehtäessä tasapuolisesti, rakennussuojelupäätökset tehtäisiin pääsääntöisesti yhteisymmärryksessä rakennusten omistajien kanssa ja omistajille kohtuullisina sekä merkittävien kohteiden suojelusta voitaisiin päättää, vaikka omistaja ei suojelua hyväksyisikään. Rakennussuojelupäätöksestä omistajalle aiheutuvat velvoitteet tulitaisiin kompensoimaan ensi sijassa lisärakentamismahdollisuudella samalle kiinteistölle. Kaupungin omien rakennusten osalta tavoitteiksi ja periaatteiksi esitettiin kaksi kohtaa: kaupungin päättäessä omien rakennustensa suojelusta se sitoutuisi joko 1) kohteiden korjaamiseen ja ylläpidon kustannuksiin ja järkevän käyttötarkoituksen osoittamiseen rakennuksille tai 2) rakennuksen luovuttamiseen suojelutarkoituksessa ulkopuoliselle kohtuullisin ehdoin. Kaupunginhallitus hyväksyi koko osayleiskaavatyötä koskevat tavoitteet kokouksessaan

22.8.2011 (§ 423). Näihin tavoitteisiin sisältyvät myös rakennussuojelua koskevat tavoitteet.

Kulttuuri- ja rakennushistoriallisen selvitystyön käytännön toimissa Joensuun kaupungin kaavoituksen suunnitteluavustaja Ritva Eskelisellä oli merkittävä rooli. Hän teki rakennus- ja miljöökohteista tehtyihin kortteihin laadukkaat kartat, toimitti minulle lukuisat määrät ilmavalokuvia ja lähetti sähköpostitse suuret määrät tietoja rakennus- ja miljöökohteista. Myös Pohjois-Karjalan museon kokoelmajohtaja Auli Patjas toimitti minulle museon valokuvia, joita olen voinut käyttää hyväksi tässä selvityksessä. Museo antoi korvauksetta tutkimuskäyttöni myös inventointilomakkeensa. Myös Joensuun kaupunginarkiston Saini Tuupanen ansaitsee kiitoksensa tutkimusaineistojen etsimisprosesseissa.

2. RUUTUKAAVAKESKUSTAN LUONNE JA MERKITYS

Joensuun ruutukaava-alueen rajat olivat suurin piirtein samat 1900-luvun alkuun saakka. Ensimmäisen kerran Joensuu laajentui vuonna 1919, kun siihen liitettiin osa Sihtalan alueesta. Kolme vuotta myöhemmin Niinivaarasta tuli Joensuun viides kaupunginosa.¹ Ensimmäinen kokonainen kuntaliitos tehtiin vuonna 1954, jolloin Pielisensuun kunta ja Joensuun kaupunki yhdistyivät. Ruutukaavakeskustasta tuli kaupungin keskusta, jonka sisällä oli vielä erillinen liikekeskusta. Ruutukaava onkin ollut jo 163 vuoden ajan niin kaupungin, Joensuun seudun kuin koko Pohjois-Karjalan liike-elämän keskus.

Joensuun historia on pitkälti kauppakaupungin historiaa ja esimerkiksi 1970-luvun puolivälissä voitiin todeta, että Joensuu oli palveluvarustuksiltaan kahdeksannella tilalla Suomen keskusten joukossa.²

Nykyisin ruutukaava-alueen merkittävimmät liikerakennukset ovat Iso Myy (2007), Carelicum (1985), Anttila-Metropol (1992 - 1993), Carlsonin tavaratalo (2007), Citymarket (1980), Sokoksen tavaratalo (1968), Piimälinna / Kiinteistö Oy Kanavanranta (1962) ja Centrumin tavaratalo (1973 / 2009). Myös puu-Joensuun ajalta on yhä jäljellä kaupungin kauppiaiden rakennuksia etenkin Rantakadun ja Torikadun varsilla. Taitokorttelin avaaminen vuonna 2006 on osaltaan elvyttänyt näihin historiallisiin miljöisiin liittyviä kaupankäynnin perinteitä.

Liike-elämään liittyi myös käsityöläisyyttä ja pienteollisuutta, joita ruutukaavakeskustassa harjoitettiin aikoinaan paljonkin. Alueella sijaitsikin leipomoita, käsityöläisten työtiloja, korjaamoita, huoltoasemia jne. Nämä rakennukset ovat hävinneet lähes täysin uudemman liike- ja asuinrakentamisen myötä.

Suurin osa ruutukaavasta on ollut asuinalueena kaupungin perustamisesta nykypäivään saakka. Alueella voikin nähdä edelleen Joensuun kaupungin asuinrakentamisen historiaa, joskin puu-Joensuusta kertovaa aikaa ei rakennetussa ympäristössä ole jäljellä kuin pieniä rippeitä. Sen sijaan asumisesta kertovat kiviset kerrostalorakennukset 1930-luvulta lähtien ovat edelleen olemassa ja ne kertovat omalta osaltaan Joensuun rakennetun ympäristön modernisoitumisprosessista.

Ruutukaavakeskustan historia liittyy vahvasti sekä kaupungin että myös laajemman alueen hallinnolliseen historiaan. Pohjois-Karjala sai oman lääninsä vuonna 1960, ja uuden läänin

hallintorakennukset (1966) perustettiin ruutukaavan koillisosaan. Läänin lakkautuessa vuonna 1997 valtion aluehallinto asettui entisiin lääninhallinnon tiloihin Torikadun ja Kauppakadun varsille. Ennen oman läänin saamista Kuopion lääninhallituksella oli toimipiste kaupungin liikekeskustassa, nk. Mustosen talossa (1869 – 1870), joka toimi vuoteen 1914 saakka kaupungintalona. Tuolloin valmistui nykyinen Eliel Saarisen suunnittelema kaupungintalo. Maakunnallisen edunvalvonnan fyysinen sijainti on ruutukaavakeskustan kupeessa Pielisjoen linnassa (1852), jonne on sijoitettu Pohjois-Karjalan liiton toimitilat.

Joensuulla on pitkät perinteet koulu- ja opiskelukaupunkina. Nykyisessä Joensuun taidemuseon rakennuksessa toimi Joensuun klassillinen lyseo 1890-luvulta vuoteen 1977 saakka. Myös entinen yhteiskoulu (1912) luterilaisen kirkon vieressä ja entinen tyttökoulu (1913) Rantakadun varrella kertovat Joensuun asemasta vahvana koulukaupunkina jo 1900-luvun alussa. Joensuun yliopiston perustamisen myötä Joensuusta tuli valtakunnallinen koulu- ja opiskelukaupunki. Yliopiston rakennukset sijoitettiin kaupungin ruutukaavakeskustan tuntumaan.

Joensuun sivistyshistoria tiivistyy koulukaupungin lisäksi myös monien muiden toimintojen puitteissa ruutukaavakeskustaan. Vuonna 1981 Joensuun taidemuseo (1892 – 1894) muutti entisen klassillisen lyseon tiloihin. Vuonna 1917 perustettu Pohjois-Karjalan museo

on toiminut 1990-luvun lopusta lähtien aivan kaupungin ydinkeskustassa Carelicumin rakennuksessa (1985). Myös kaupunginkirjasto (1992), suuri osa kaupungin gallerioista, muista näyttelytiloista sekä esittävän taiteen tiloista sijaitsevat ruutukaavalla. 2000-luvulla kulttuuritoimintoja on hakeutunut etenkin Rantakadun varrella oleviin vanhoihin puutaloihin.

Nykyisellä Joensuun taidemuseon rakennuksella (1892 – 1894) on ollut historian- sa aikana suuri merkitys niin Joensuun kuin koko Pohjois-Karjalan sivistyshistorialle. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

Kaupungin hengellisen elämän tärkeimmät rakennetun ympäristön kohteet sijaitsevat ruutukaava-alueella. Ortodoksinen kirkko valmistui vuonna 1887 ja nykyinen luterilainen kirkko Kirkkokadun toiseen päähän vuonna 1903. Ortodoksinen kulttuuri on saanut oman pienen keskittymänsä ruutukaavan koillisosaan, jossa ovat ortodoksisen seminaarin kirkko (1993), seminaarin opetus- ja majoitustiloille tarkoitettu rakennus (1993) sekä ortodoksinen kulttuurikeskus (2009). Myös pienemmillä kirkkokunnilla ja seurakunnilla on tiloja keskusta-alueella, kuten Joensuun vapaaseurakunnalla, Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkolla, Pelastusarmeijan Joensuun osastolla ja Joensuun Cityseurakunnalla. Myös Pohjois-Karjalan Islamilaisen yhdyskunnan moskeija sijaitsee ruutukaava-alueella.

Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkko valmistui kaupungin ydinkeskustan kupeeseen vuonna 1960. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

Joensuun keskusta-alueella sijaitsevat myös maakunnan tärkeimmät kaupunkipuistot, joista Pielisjoen rantojen puistoalue kuuluu valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen (RKY 2009) listaukseen. Myös Kirkkokadun koivuistutukset kadun päissä olevine kirkkorakennuksineen ja puistoineen kuuluvat samaiselle listalle.

Joensuun ruutukaavakeskusta on Pohjois-Karjalan selkeästi urbaanein alue. Siellä on säilynyt eniten rakennuksia eri vuosikymmeniltä, jotka muodostavat maakunnallisesti merkittävimmän rakennetun kulttuuriympäristön. Ruutukaava-aluetta ovat suunnitelleet monet Suomen eturivin yhdyskunta- ja rakennussuunnittelijat.

Rakennetussa ympäristössä voidaan nähdä runsaasti eri aikakausien rakennus- ja yhdyskuntasuunnittelun ideologioita ja tyyliuuntauksia. Rakennukset kertovat myös historialli-

sesti Joensuun heikommasta taloudellisesta asemasta moniin muihin suomalaisiin suuriin ja keskisuuriin kaupunkeihin nähden, mutta myös kaupungin asemasta itäisen ja läntisen kulttuurin rajavyöhykkeellä. Kaupunkiin saapui sen perustamisen jälkeen kauppiaita ja asukkaista jokaisesta ilmansuunnasta.³ Läntinen kulttuuri muodostui hallitsevimmaksi, mutta vielä tänäkin päivänä itäisestä kulttuurista muistuttavat mm. muutaman puutalon kauppiashistoriat sekä ortodoksiseen kulttuuriin liittyvät rakennukset.

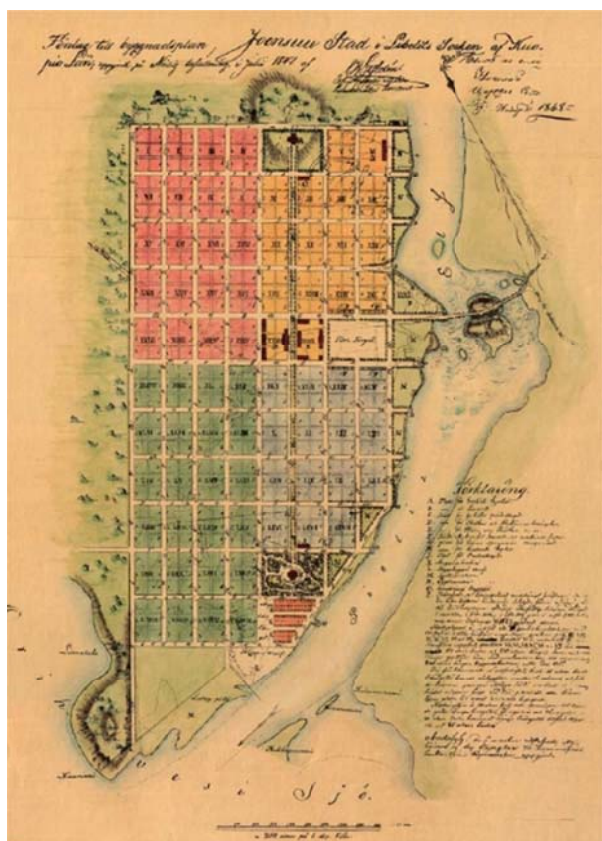
Arkkitehti Antero Turkin suunnittelema ortodoksisen seminaarin kirkko (1993) kertoo omalta osaltaan itäisen kulttuurin vaikutuksesta ruutukaavakeskustassa. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

3. RUUTUKAAVAN SUUNNITTELUA 1848 – 2010

3.1 Suunnittelu kaupungin perustamisesta toiseen maailmansotaan

Ennen Joensuun perustamista ja asuttamista oli Pohjois-Karjalan kaupunkihanketta pidetty yllä 1700-luvun puolivälistä saakka. Joensuun kaupungin perustaminen varmistui vuonna 1838 senaatin päätöksellä ja asemakaavaa ryhdyttiin toden teolla suunnittelemaan kesällä 1840. Lopulta asemakaavan laati Claës Wilhelm Gyldén (1802 - 1872) vuonna 1848. Gyldénin asemakaavan erityispiirteinä olivat Pielisjoen rantojen ottaminen puistoalueeksi, puistomainen Kirkkokatu luterilaisine ja ortodoksisine kirkkoineen sekä kaksi aukiosomitelmaa julkisine rakennuksineen.⁴

Gyldénin asemakaavassa olleiden liian pienien tonttikokojen vuoksi jo vuonna 1867 laadittiin uusi asemakaava. Etenkin porvarit kokivat tonttinsa pieniksi, sillä niille haluttiin asuinrakennuksen lisäksi mahtumaan myös kaikki varastorakennukset ja eläinsuojat. Joensuun ruutukaavan tonttikoot olivat myös vastoin kaupunkien yleisen rakennusjärjestyksen määrittämiä vähimmäistonttikokoja. Joensuussa tontteja alettiinkin rakentaa niin täyteen, että sillä katsottiin olevan vaarallisia vaikutuksia yleiseen paloturvallisuuteen.⁵

Claës Wilhelm Gyldénin laatima Joensuun asemakaavakartta vuodelta 1848. Kaupunki jaettiin neljään kaupunginosaan, jotka kartassa on eroteltu eri värein. Kartta Joensuun teknisen viraston kaavoitus

Vuonna 1867 senaatti hyväksyi lääninarkkitehti Ferdinand Öhmanin laatiman uuden asemakaavan. Suurin uudistus oli kuusitonttisten kortteleiden muuttaminen nelitonttisiksi. Maistraatti ei kuitenkaan alkanut painostamaan kiinteistönomistajia tonttijakojen muuttamisessa ja näin vain osa ruutukaavan kortteleista saatettiin nelitonttisiksi. Jäljelle jäi paljon vanhoja kuuden tontin kortteleita, mutta edellä mainittujen lisäksi muodostui kahden asemakaavan mukaisen tonttijaon sekakortteleita. Kaupunkikuvallisesti merkittävää oli Koskikadun ja Siltakadun suunnittelu esplanadeiksi ja ylipäätään julkisten rakennusten ja aukioiden vyöhykkeen vahvistaminen. Paloturvallisuuden nimissä kaupunkikuvaa uudisti väljemmän rakentamisen lisäksi puisten uudisrakennusten määrääminen yksikerroksisiksi.⁶

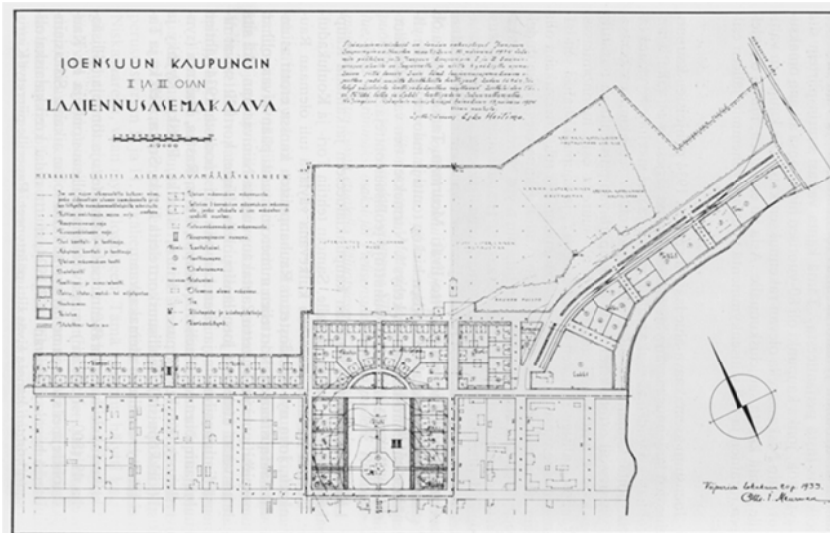
1920-luvulla ruutukaavalle tuli tarve laatia ajantasainen asemakaava. Tämä johtui mm. siitä, että ainakin 14 korttelissa oli toteutettu määräyksiä kahdesta aikaisemmasta asemakaavasta, joten nämä korttelit eivät soveltuneet niin vuoden 1848 kuin vuoden 1867 asemakaavaan. Uuden kaavan laatiminen annettiin aluksi kaupungininsinööri Bernhard Gagneurin tehtäväksi, mutta hänen ideansa eivät kaupunginvaltuustolle kelvanneet, joten Gagneurin tilalle kaavaa laatimaan kutsuttiin Viipurista Otto-Iivari Meurman (1890 - 1994).⁷ Meurman teki nyt ensiesiintymisensä Joensuussa, jonka maankäytön suunnitteluun hänellä tuli olemaan vielä paljonkin vaikutusta.

Ensimmäinen Meurmanin Joensuulle laatima kaava on vuodelta 1927 ja se keskittyi ennen kaikkea ruutukaavan puistojen kehittämiseen. Kaavan myötä kaupungin keskusta sai lopullisesti Vapaudenpuiston kaupungintalon eteen. Lisäksi puistomainen vyöhyke aiottiin ulottaa Pielisjoen rannasta kohti länttä ruutukaavan laidalle. Samalla kaavassa vahvistettiin - kuten edellisenkin asemakaavoituksen myötä - julkisten rakennusten vyöhykettä. Suuri osa Meurmanin kaavaan laatimista ideoista hylättiin ja valtuusto hyväksyi siitä riisutun version.⁸

Meurmanin laatima asemakaavakartta vuodelta 1927. Meurman halusi mm. kehittää alueen puistoja, kuten ruutukaavan eteläosissa sekä julkisten toimintojen vyöhykkeellä. Vyöhykkeelle hän sijoitti myös lääninhallituksen rakennukset ja akselin itäpäähän puiston keskelle julkisen rakennuksen, mahdollisesti museon. Kartta Joensuun kaupunginarkisto

Joensuun asemakaava-alue laajeni vuonna 1934, kun ruutukaavaa laajennettiin pohjoispuolelle. Asemakaava-alueen yhteyteen liitettiin myös uutta ranta-aluetta Pielisjoen varresta. Uusi alue käsitti liki 30 hehtaaria maata ja laajennuksen suunnitteli jo edellisellä vuosikymmenellä Joensuuta kaavoittanut Meurman. Alue suunniteltiin pääosin yksikerroksisille asuinrakennuksille sekä teollisuudelle.⁹ Kaavan seurauksena muodostuivat nykyiset Pohjoiskadun ja Rauhankadun välillä olevat puiset omakotitalot, jotka rakennettiin pääosin 1940-luvulla. Viimeisin ruutukaavan laajennus tehtiin vuonna 1944, jolloin ruutukaavan luoteisosasta kaavoitettiin Rauhankadun pohjoispuolinen alue.¹⁰

*Meurmanin suunnittelema asemakaavan laajennus vuodelta 1933. Kaavan myötä muutou-
tui ortodoksisen kirkon ympärillä oleva puisto nykyiseen laajuuteensa.*

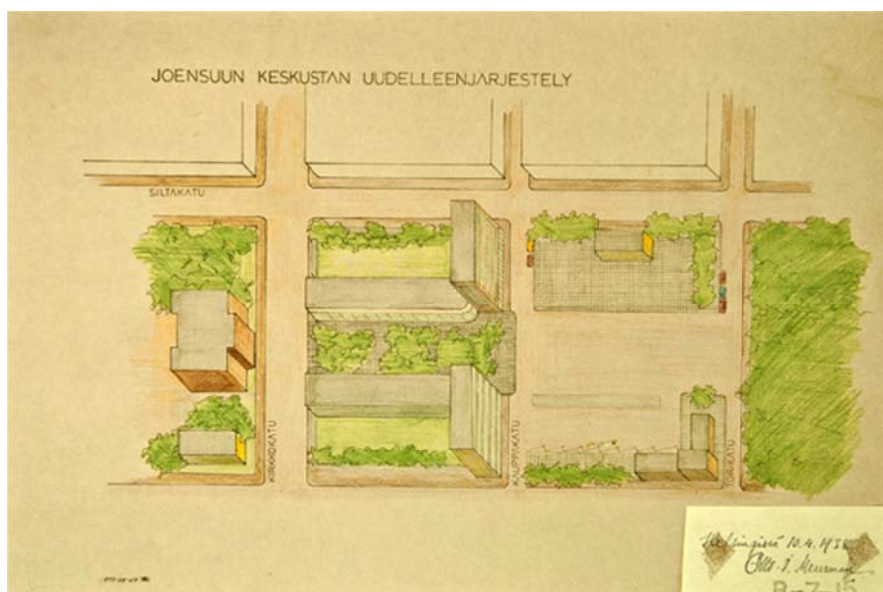
Rauhankadun omakotiasutusta I kaupunginosassa. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

3.2 Suunnittelu 1930-luvun lopusta 1960-luvun alkuun

Seuraavat Meurmanin suunnitelmat koskivat ydinkeskustaa. 1930-luvun lopulla hän laati lukuisia ehdotuksia liikekeskustaa varten, mutta niistä toteutui vain ajatus keskustaan kohdistuvasta suunnittelukilpailusta. Sen voitti vuonna 1946 arkkitehti Markus Tavio (1911 – 1978). Hän korosti aikaisempien ruutukaavan suunnittelijoiden tavoin kaupungintalolta lähteen halki ruutukaavan lähtevää julkisten toimintojen ja alueiden vyöhykettä. Kuten Meurman aiemmin suunnitelmissaan, myös Tavio sijoitteli runsaasti rakennuksia tälle

vyöhykkeelle, kuten kouluja ja museon. Tavio suunnitteli julkisten toimintojen vyöhykkeelle myös asumista, sillä Siltakadun eteläpuolelle esitettiin peräti yhdeksää pisteasuintaloa, joiden ensimmäisiin kerroksiin suunniteltiin liiketiloja. Tavio sai keskustasuunnitelmansa valmiiksi vuonna 1948, mutta kaupunki oli Tavion ideoille nihkeä. Vain nykyisten korttelien 218 ja 219 kohdalla hänen suunnitelmansa toteutuvat osittain.¹¹ Siltakadun ja Koskikadun kulmaan torin reunalle nousi kahdeksankerroksinen Pankkitalo (1951) ja sen viereen kaksikerroksinen nk. Hankkijan talo (1952). Meurman oli hahmotellut nykyiselle Keskuskujalle tilallisesti tiivistä ja kaupunkimaista kauppakujaa, mutta tämä ajatus Tavion suunnittelemana toteutui vain osittain.¹²

Joensuun keskusta-alueen ensimmäiset yli kaksi kerrosta korkeammat kivirakennukset kaupungintalon valmistumisen jälkeen olivat Teräskulman (tuolloin Pielishovin) asuin- ja liikerakennus (1939) ja Tshokkisen asuinrakennus (1937 – 1938). Nämä rakennukset loivat 1930-luvun lopussa pohjaa tulevalle keskustan kivirakentamiselle. Tästä kerrotaan tarkemmin jäljempänä.

Otto-Iivari Meurmanin eräs suunnitelmista Joensuun ydinkeskustaan. Kauppatorin länsilaidalle valmistui muusta rakennusmassasta korkeammat talot vuosina 1951 ja 2003. Tämän hahmotelman esitti ensi kertaa juuri Meurman. Lisäksi hän ehdotti nykyisen Keskuskujan rajaamista tilallisesti tiiviiksi kauppakujaksi sekä uudisrakennuksia kauppatorille. Kuva Joensuun kaupunginarkisto

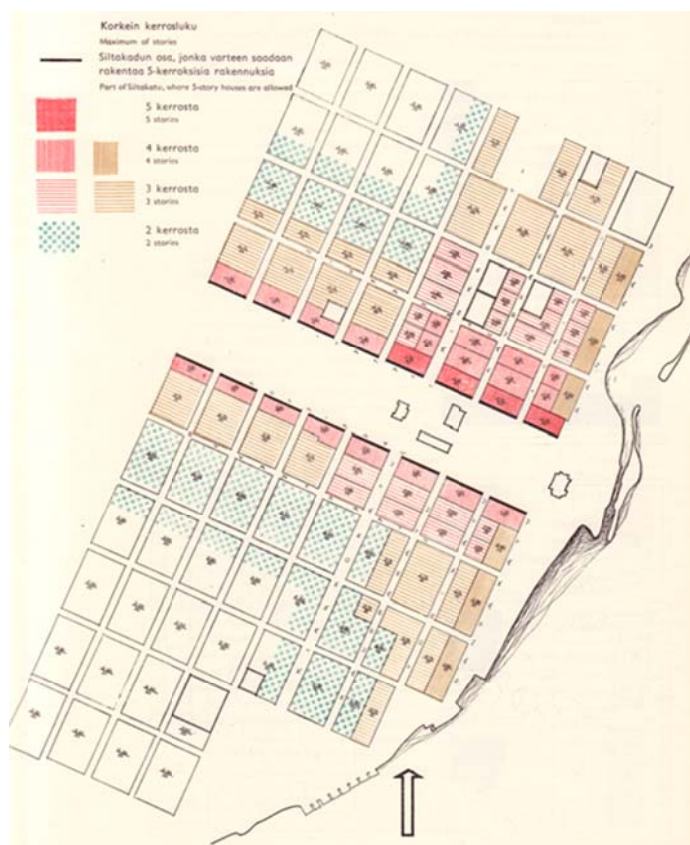
Nykyiset korttelit 218 ja 219 suunniteltiin lopulta Markus Tavion ehdotusten mukaan. Myös kortteleiden rakennukset, kuten kuvassa oleva Pankkitalo (1951) tulivat Tavion piirustuspöydältä. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

Sodan jälkeiset vuosikymmenet - 1940- ja 1950-luvut - merkitsivät ruutukaavalla kahden aikakauden jakolinjaa, niin suunnittelussa kuin toteutuksessakin. Liikekeskustaan ja sen lähetyville nousi uusia kivisiä kerrostaloja, kun taas etenkin ruutukaavan länsiosissa rakennettiin vielä huomattava määrä omakotitaloja ja muita pienrakennuksia. Liikekeskusta sai moderneja urbaaneja piirteitä, kun taas osaa ruutukaavaa rakennettiin edelleen matalana ja väljänä omakotialueena.¹³ Sama jakolinja tuli esiin rakennusten suunnittelijoissa, sillä uudet massiiviset kivirakennukset suunniteltiin korkeakoulutettujen arkkitehtien toimesta, kun taas omakotitalot olivat lähes yksinomaan rakennusmestarien suunnittelemia.¹⁴

Yhdyskuntasuunnittelun puolella merkittävin askel oli Joensuun ensimmäisen yleiskaavan valmistuminen vuonna 1953. Ennen Joensuun kaupungin ja Pielisensuun kunnan liitosta vuonna 1954 tilasi Joensuun kaupunki laajemman suunnitelman eli yleiskaavan tutkimaan uuden kunnan ja sen ympärillä olevien alueiden kehitysnäkymiä asemakaavasunnittelun pohjaksi. Yleiskaavan laativat Otto-Iivari Meurman (1890 - 1994) ja Olli Kivinen (1921 - 1999) - molemmat suomalaisen yhdyskuntasuunnittelun kärkinimiä.

Vaikka Joensuu oli kasvu-uralla ja ruutukaavan uudisrakentaminen oli vauhdissa, halusivat Meurman ja Kivinen vähentää yleiskaavan avulla ruutukaava-alueen voimassa olevan rakennusjärjestyksen sallimaa rakennusoikeutta. Tätä perusteltiin sillä, että ruutukaava-alueeseen ei haluttu sulloa kaikkia kaupungin asukkaita. Kaupunkiin tuli perustaa asukkaille myös lähiöitä. Toiseksi Meurman ja Kivinen pelkäsivät, että rakennusjärjestyksen kor-

keat rakennusoikeudet tuottaisivat epäyhtenäistä kaupunkikuvaa. Voimassa olleen rakennusjärjestyksen mukaan ruutukaavan uudisrakennusten korkeuksien tuli olla paikasta riippuen maksimissaan 11 - 15 metriä, vähimmäiskorkeuksia ei määritelty lainkaan. Sen sijaan yleiskaava suositteli, että korkeimmat rakennukset kaupungin ydinkeskustassa olisivat kolmesta viiteen kerrosta korkeita ja ruutukaavan reuna-alueilla I ja IV kaupunginosissa kerrosluku saisi jäädä yhteen. Ydinkeskustan osalta yleiskaava ehdotti, että sinne tulisi rakentaa pelkästään liike- ja konttorirakennuksia ja mahdollisimman vähän asuinrakennuksia.¹⁵

Rakennusten kerroskorkeudet vuoden 1953 yleiskaavassa. Liikekeskusta suunniteltiin kulkevaksi pitkin julkisten rakennusten ja toimintojen vyöhykettä. Kartta teoksesta Joensuun yleiskaava 1953

Toukokuussa 1960 Joensuun kaupunginvaltuusto teki päätöksen uuden asemakaavan laatimisesta I – IV kaupunginosiin ja muutamille ruutukaavan pienille reuna-alueille. Tehtävää alettiin toteuttaa kaupunginarkkitehti Unto Tupalan johdolla.¹⁶ Joensuun kaupunkikuvan kannalta asemakaava on kaupungin historian toiseksi tärkein suunnitelma ensimmäisen asemakaavan jälkeen. Tupalan kaavan vaikutukset ovat näkyvissä selkeinä vielä 2000-luvun alussa ja noin 50 vuotta vanhan kaavan pohjalta on toteutettu ruutukaava-alueen uudisrakennuskantaa vielä uudella vuosituhanella.

Asemakaavaa lähdettiin tekemään, koska aikaisemmat rakennusjärjestykset olivat sallineet ruutukaavan sisällä liian suuret rakennusoikeudet, säännökset rakennusten sijoitteluista tonteille katsottiin vanhentuneiksi, kaupunkikuva uhkasi muodostua epäyhtenäiseksi, tonttien käyttötarkoituksia oli tulkittu liian vapaasti ja myös moottoriajoneuvoliikenteen lisääntyminen koettiin vaatimuksena uudelle kaavoitustyölle.¹⁷ Kaupunginvaltuusto määräsi asemakaavan laadittavaksi siten, että alueelle sopisi jatkossa 25 000 asukasta ja että rakennusten korkeudet olisivat jatkossa tarkemmin määriteltyjä.¹⁸

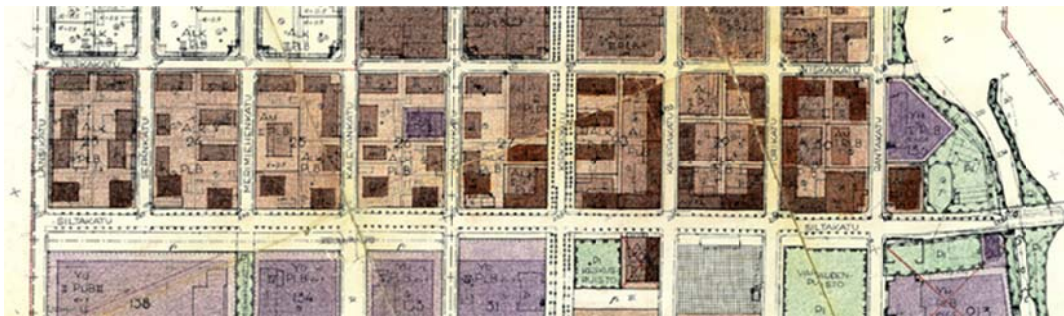
Kuvan etualalla kolmatta kaupunginosaa kauppatorin eteläpuolella. Tämä alue oli säilynyt 1960-luvun alkuun saakka tiiviinä ja puutalovaltaisena alueena. Vuosikymmenen alussa laadittu ruutukaavan asemakaava ei säilyttänyt yhtään puurakennusta. Kuva Pohjois-Karjalan museo

Ruutukaava-alueen asemakaava hyväksyttiin osissa, jotta lukuisat valitukset eivät olisi hidastaneet asian käsittelyä. Vuonna 1962 kaava hyväksyttiin valtuustossa kahdessa osassa sekä osa kaavasta sisäasianministeriössä 30.10.1962. Lopullisen siunauksen asemakaava sai, kun sen viimeiset osat vahvistettiin sisäasiainministeriössä 14.3.1964.¹⁹ Kaavaprosessi kesti vuosia, sillä kaupunginarkkitehti Unto Tupala avustajineen oli valmistanut kaavakartan pohjaksi tuleville hyväksymisille jo lokakuussa 1960.²⁰ Vaikka uusi asemakaava sisälsi paljon uutta, pohjautuivat sen syvimmit ajatukset C.W. Gyldeńin 1800-luvun puolivälissä laatimaan kaupungin ensimmäiseen asemakaavaan sekä vuosina 1867 ja 1928 vahvistettu-

jen asemakaavojen muutoksiin.²¹ Myös Meurmanin ja Kivisen yleiskaavalla on nähty olevan voimakas vaikutus Tupalan kaavoitustyöhön.²²

Seuraava ruutukaava-alueelle laadittu suunnitelma oli liikekeskustan osayleiskaava, joka valmistui vuonna 1993 ja joka vahvistettiin seuraavana vuonna. Osayleiskaava ohjasi keskustan kehittämistä, varsinkin 2000-luvun alun suuren uudisrakentamisen aikana. Kuitenkin yhtä laajamittaisiin suunnittelutoimiin kuin mitä 1960-luvun alun asemakaava edusti, ei ruutukaava-alueella ryhdytty toteuttamaan kuin vasta noin viiden vuosikymmenen jälkeen kaavan laatimisen. Näin 2010-luvun alkupuoliskolla Tupalan kaava saa merkittävyydeltään rinnalleen uuden kaupunkisuunnitelman, keskustan osayleiskaavan.

1960-luvun alun ruutukaavan asemakaava oli ajalleen tyypillinen nk. mattokaava. Tämä tarkoittaa sitä, että kaava laadittiin olemassa olevan rakennuskannan päälle lähinnä avokortteliperiaatetta noudattaen. Mattokaavojen johdosta useimmat puukaupungit – varsinkin sisä-Suomesta – katosivat 1960- ja 1970-lukujen aikana.²³ Myös Joensuussa kaava mahdollisti poistettavaksi ruutukaavan alueelta kaikki vanhat puutalot ja kaavan myötä puu-Joensuun purkaminen sai siunauksensa.²⁴

Siltakadun ja Niskakadun väliset korttelit vuoden 1960 asemakaavakartassa. Liikekeskustassa rakennukset ovat pääosin kiinni katulinjassa ja ne ovat myös katulinjojen mukaisesti sijoitettu. Sen sijaan ruutukaavan länsiosan asuinkerrostalot ovat sijoitettu näennäisen satumanvaraisesti kortteleihinsa. Kartta Joensuun teknisen viraston kaavoitus

Eurooppalaisilla kaupungeilla on ollut pitkät perinteet umpi- tai osittaisiin umpikorttelirakenteisiin, jotka ovat rajanneet kaupunkitilaa selkeäksi. Vaikka Joensuussa ei ennen 1960-lukua tiiviitä umpikortteleita kivikaupunkien esikuvien mukaan ollutkaan, olivat pääraken-

nukset - etenkin ruutukaava-alueen itäosassa - kiinni katutilassa ja tontit olivat erotettu toisistaan aidoilla ja piharakennuksilla. Tällaisia kaupunkitiloja oli jäljellä runsaasti vielä 1960-luvun alun Joensuussa. Uuden asemakaavan myötä tämä eurooppalainen kaupunki-perinne hajotettiin Joensuussa lähes täysin. Uudisrakennukset sijoitettiin pois katujen reunoista, jolloin kortteleiden rakenne muuttui täysin. Tilalle tulivat avo- ja sekakorttelit ja tästä kehityksestä vain ydinkeskusta muodosti poikkeuksen. Siellä uudisrakennukset sijoitettiin edelleen kiinni katulinjaan, mutta varsinaisia umpikortteleita uudisrakentamisen yhteydessä ei toistaiseksi ole muodostunut kuin muutama.²⁵

Puu-Joensuun III kaupunginosan tiivistä kaupunkirakennetta 1930- ja 1940-lukujen taitteesta. Punaiset rakennukset ovat asuin- tai liikerakennuksia, oranssit talous- ja piharakennuksia ja mustalla ympäröidyt ovat kivisiä rakennuksia. Kartasta voidaan huomata, että rakennukset rajasivat tontteja ja päärakennukset olivat sijoitettu kiinni katutilaan. Kuva Joensuun kaupunginarkisto

4. RAKENTAMINEN 1848 - 2010

4.1 Puu-Joensuun rakennettu ympäristö

Joensuun rakennetun ympäristön muodostumiseen on vaikuttanut kantavuudeltaan heikko maaperä. Puu-Joensuun aikana se merkitsi sitä, että puisia matalia rakennuksia ei tarvinnut paaluttaa. Sen sijaan korkeat kivitalot olisivat vaatineet paalutuksen, jolloin mitä ilmeisimmin kustannussyistä ruutukaavalle ei päässyt muodostumaan 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla kovinkaan paljon kivrakennuksia. Näin ollen maaperä siivitti omalta osaltaan Joensuusta ennen kaikkea puukaupungin.²⁶

Puukaupungin ilmeeseen vaikuttivat myös tarkat rakennusmääräykset, joiden tavoitteena oli ehkäistä mahdollisten tulipalojen leviäminen. Tästä syystä kaupungin rakennuskanta määrättiin matalaksi ja kadut leveiksi.²⁷ Kaupunkikuva muodostui näin ollen sangen väljäksi, mutta aidoilla ja piharakennuksilla suljetut pihapiirit ja katutasossa kiinni olevat rakennukset toivat ruutukaavalle kaupunkimaista tuntua. Kuitenkin 1930-luvulla asemakaava-arkkitehti Otto-Iivari Meurman luonnehti Joensuun keskustaa ”liian avaraksi”, jossa oli ”lakeusmainen tuntu”.²⁸

Kaupungin painopiste oli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa III-kaupunginosassa, jonka tontit rakennettiin vuoteen 1870 mennessä. Vuonna 1900 lähes puolet (46 %) ruutukaavan 2 215 henkilöstä asui III kaupunginosassa. Muiden kaupunginosien rakentuminen oli hitaampaa. Esimerkiksi I kaupunginosan asukasmäärä oli samaan aikaan vain 160 henkilöä.²⁹

Puu-Joensuuta ei sen olemassa olon aikana mielletty korkeatasoisen rakennustaitteen keskukseksi.³⁰ Verrattain köyhään Joensuuhun ei päässyt syntymään suuria pääomia, joilla olisi voitu toteuttaa laajassa mittakaavassa kalliita ja monumentaalisia rakennushankkeita. Joensuusta tuli myös aluehallinnollinen keskus sangen myöhään, jolloin vanhaa historiallista kivrakennuskantaa on myös tästä syystä huomattavasti vähemmän kuin esimerkiksi Kuopiossa, Oulussa tai Vaasassa.

Joensuun ruutukaavan kivrakentaminen kulki siis selkeästi hitaampaa vauhtia moniin muihin keskisuuriin kaupunkeihin verrattuna. Joitakin kivikohteita saatiin kuitenkin rakennetuksi jo 1800-luvulla. Niskasaaren valmistui Kruununjyvästö (1848) eli nykyinen Pielisjoen linna ja ruutukaavalle kaksi suurempaa kivrakennusta. Toinen oli nk. Pärnäsen talo

(1863 – 1883) ja toinen Joensuun lyseo, nykyinen Joensuun taidemuseon rakennus (1892 – 1894).³¹

Nk. Pärnäsen talo (1863 – 1883) Papinkadun ja Torikadun risteyksessä on ruutukaava-alueen vanhin säilynyt kivistä rakennus. Kuva Pekka Piiparinen

Joensuun perustamisen jälkeisinä vuosikymmeninä aina 1890-luvulle saakka ruutukaavan näyttävin ja merkittävin rakentamisen tyyli oli nk. sveitsiläistyyli. Sen luonteenomaisin piirre oli täysin uudenvuoroklassinen, epäklassistinen ornamenttiikka. Koristeaiheet leikattiin lehtisahalla ja ne olivat rikasmuotoisia. Sveitsiläistyylin ohella esiintyi myös hajoavaa klassismia. Tämä tarkoitti tyyliä, jonka koristeaiheet perustuivat klassismiin, mutta klassismista poiketen sen aiheita käytettiin pelkästään koristeluun, ei kantaviin rakenteisiin kuten klassismissa.³² 1890-luvulla Joensuun rakennuksien tyyli muuttui sveitsiläistyylistä kohti sorvityyliä. Aumakatot palasivat ja rakennusten säännönmukaisuus väheni. Rakennusten pintoihin lisättiin reliefimäisiä koristemuotoja.³³

Mustosen talossa (1870) esiintyy nk. sveitsiläistyyllisiä koristeaihteita. Kuva Pekka Piiparinen (2009)

1890-luvun loppupuolella jugend-tyyli saapui Suomeen. Kaupunkien puutaloissa jugend oli tyyllillisesti köyhempää kuin kivitaloissa tai puisissa huvilarakennuksissa. Puisten kau-

punkirakennusten koristelemisen oikeaoppisilla jugend-koristeilla olisi vaatinut taitavia puuseppiä, joten rakennusten koristeiden käyttö rajoittui pieniin yksityiskohtiin.³⁴

Joensuun puurakennuksiin jugend-tyyli tuli 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopussa. Tähän päivään säilyneitä jugend-tyylisiä puurakennuksia Joensuun ruutukaavalla ovat mm. Siltakatu 26 a (1907), Siltakatu 26 b (1908), Tullikamari (1910) ja Kauppakatu 3 b (1912).³⁵ Kivisiä jugend-rakennuksia on ruutukaava-alueella yhteensä neljä kappaletta: Kaupungintalo (1914), entinen yhteiskoulun rakennus (1912), Puhelinlaitoksen toimitalon vanhin osa (1913) sekä nk. Piparkakkutalo (1915) osoitteessa Kauppakatu 34.³⁶

Puhuttaessa Puu-Joensuun aikaisista rakennusten tyyliuuntauksista, on huomioitava, että edellä mainitut erilaisten tyyliuuntauksien koristeaiheet liittyivät ennen kaikkea porvariston omistamiin taloihin sekä kaupungin omiin rakennuksiin. Joensuusta otetuista vanhoista valokuvista voidaan huomata, että liikuttaessa Pielisjoen läheisyydestä kohti I ja IV kaupunginosia, rakennusten koristelu muuttui niukemmaksi.

1890-luvulla rakentaminen ruutukaavalla hiljeni verrattuna edellisiin vuosikymmeniin. Joensuun lähistölle tulleet teollisuuslaitokset kasvattivat omia asuinalueitaan tehtaiden ympärille, eikä Joensuun kaupunkialue vetänyt puoleensa työväestöä. Rakentamisen painopiste siirtyi jälleen kaupungin alueelle vasta 1900-luvun puolella.³⁷ Vuoden 1907 tienoilla rakentaminen Joensuussa vilkastui jälleen ja toiminnallisempaa ajanjaksoa kesti ensimmäisen maailmansodan aiheuttamaan lamaan saakka.³⁸

Joensuussa 1910-luvun omaleimaisimmaksi joensuulaisen puu-jugendin suunnittelijaksi on mainittu rakennusmestari A.J. Tolvanen, joka on suunnitellut mm. Kauppakatu 3 b:n rakennuksen (1912). Kuva Pekka Piiparinen (2011)

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen rakentaminen elpyi hitaasti saavuttaen huippunsa 1920-luvun lopulla. Tuosta ajasta säilyneistä rakennuksista voidaan mainita esimerkiksi klassismia edustavat kaupunginsairaalan puurakennukset Pohjoiskadulla (1928) sekä kivirakennuksista liikekeskustassa olevat Tapion talo (1927) ja Torikatu 23 (1928 – 1929). Laman seurauksena 1930-luku oli verraten hiljaista rakentamisen aikaa, vaikka tämän vuosikymmenen aikana ruutukaavan tontit katsotaan lopullisesti rakennetun täyteen.³⁹

Lähes kaikki 1930-luvun joensuulaiset kerrostalot edustivat uutta tyyliä, funktionaalisuutta. Kivirakentaminen oli kuitenkin edelleen vaatimatonta. Vuosikymmenen aikana Joensuun ruutukaavalle valmistui vain viisi yli kaksikerroksista kivirakennusta ja 1940-luvulla neljä. Vastaavasti 1950-luvulla massiivisempien kivirakennusten määrä saavutti yli kolmenkymmenen.

Funktionalistista tyyliä edustava nk. Tshokkisen talo valmistui Koulukadun ja Niskakadun kulmaukseen vuosina 1937 – 1938. Se on ruutukaavan ensimmäinen kivinen puhdas asuinkerrostalo. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

Rakentaminen 1950-luvulla koko Joensuun kaupunkialueella oli kuitenkin vielä voimakkaasti puutalovaltaista. Esimerkiksi vuonna 1954 valmistui yhteensä 12 kappaletta kivisiä asuinrakennuksia, sitä vastoin puurakenteisten asuinrakennusten osuus oli 90 kappaletta.⁴⁰ Puurakentaminen koko kaupungin alueella jatkui vilkkaana vielä 1960-luvulla. Esimerkiksi vielä 1967 kivirakennuksia koko kaupunkiin valmistui yhteensä 44 kappaletta ja puisia 64 kappaletta.⁴¹

Vuosi	Kivirakennukset	Puurakennukset
1954	12	90
1955	8	50
1956	8	170
1957	7	109
1958	5	99

Asuinrakennusten rakennusmateriaalit koko kaupungissa.⁴²

Muun kaupungin tapaan myös ruutukaava-alueelle valmistui 1950-luvulla suuri määrä pientaloja, jotka olivat materiaaliltaan enimmäkseen puuta. 1950-luku olikin ruutukaavalla viimeinen periodi, kun alueelle rakennettiin suuremmissa määrin pientaloja. 1950-luvun tyypillisenä piirteenä oli myös autotallien rakentaminen, joka kertoo autoistumisen saavuttaneen lopullisesti Joensuun. Yksityisten pientalojen tonteille valmistui autotalien ja -

katosten lisäksi huomattava määrä myös muita piharakennuksia. 1950-luvun pientalorakentamisesta ei 2000-luvulla ole enää paljoakaan jäljellä.⁴³

Kolmen asunnon As Oy Pohjoiskota sijaitsee Koulukadun ja Pohjoiskadun kulmauksessa. Sen on suunnitellut helsinkiläinen arkkitehti Veli Valorinta ja rakennus valmistui vuonna 1953. Muita useamman huoneiston pientaloja 1950-luvulta ei ruutukaavalla ole säilynyt. Rakennuksen yhteyteen valmistui myös päärakennuksen kanssa samaa tyyliä edustava autotalli, joka on säilynyt tähän päivään saakka. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

1950-luvulle ajoittuu myös ruutukaavan pienteollisuuden viimeisin voimakkaampi rakentamisen kausi. Alueelle sijoittui autohuoltamoita ja -korjaamoita, varastorakennuksia sekä joitakin pienteollisuustilojen laajennuksia ja peruskorjauksia. Palveluelinkeinojen osalta tyypillisenä piirteenä olivat mm. kioskien rakentamiset. Kioskeja tai autoistumisen ensiaikojen huoltoasemia ei ole jäänyt jäljelle yhtään.⁴⁴

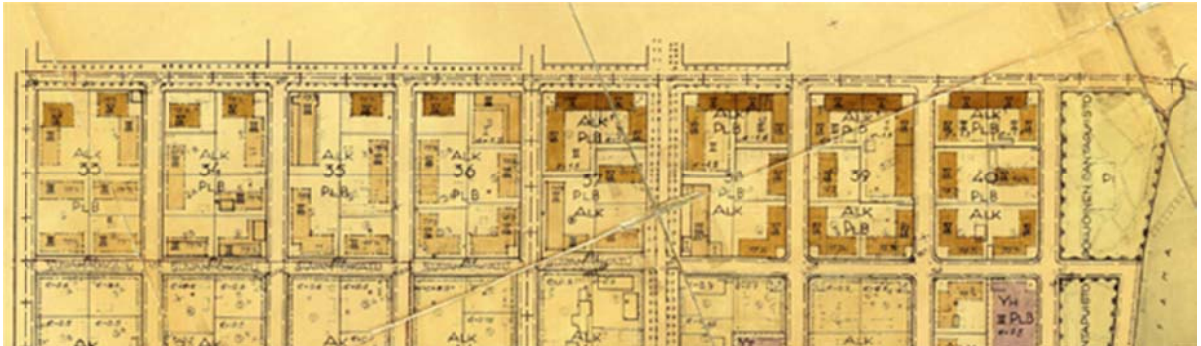

Pienteollisuuteen viittaavista rakennuksista on jäljellä vain rippeitä. Yhtenä tähän kategoriaan kuuluvista rakennuksista voidaan mainita Joensuun Linja Oy:n entinen konttori- ja asuinrakennus (1959) Sepänkadun ja Papinkadun kulmauksessa. Itse rakennus ei ole ollut teollisuuskäytössä, mutta samalla tontilla on ollut linja-autovarikkorakennuksia. Kuva Pekka Piiparinen (2011)

4.2 Korttelit ja tontit kaupunkirakenteen muutoksessa

Joensuun ruutukaavalla alettiin toteuttaa 1950-luvulta lähtien avointa rakentamisen tapaa ja vuosikymmenen aikana ruutukaavan suunnittelu ja rakentaminen tapahtui tonttikohtaisesti. Asumiseen tarkoitetuilla alueilla rakennukset vedettiin ajan hengen mukaisesti irti katulinjasta. 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa monet uudet kerrostalot sijoitettiin kortteleiden sisään niin, että vain talojen pääty osoitti kadulle päin. Usein myös pääty irrotettiin katulinjasta.⁴⁵ Ruutukaavan perinteinen rakentamisen tapa alkoi siis murtua juuri 1950-luvun kuluessa ja lopullisesti se tapahtui seuraavan vuosikymmenen aikana.

Kaupunginarkkitehti Unto Tupala jatkoi 1960-luvun alun ruutukaavan asemakaavassaan 1950-luvun linjoilla ja hän vahvisti kaavalla avoimen ja sekakorttelintyyppisen rakennustavan useisiin ruutukaavan kortteleihin. Sekakorttelien suunnittelu tarkoitti sitä, että rakennukset sijoitettiin korttelin sisään näennäisen satunnaisesti. Joensuun ruutukaavalla yhteen kortteliin saattoi olla sijoitettuna pistetalo, pitkittäiskerrostalo ja vinkkelin muotoinen rakennus.⁴⁶

Koskikadun ja Suvantokadun väliset korttelit vuonna 1960 valmistuneessa kaavakartassa. Kortteleihin on sijoitettu niin pistetaloja, vinkkelin muotoisia taloja kuin pitkittäistalojakin hyvin vaihtelevalla tavalla. 1960-luvun puolivälissä kaupungin arkkitehtitoimisto alkoi muuttaa kortteleita säännönmukaisemmaksi ja samalla hieman umpinaisempaan suuntaan. Kartta Joensuun teknisen viraston kaavoitus

1950-luvulla ja 1960-luvun alussa Rantakadulle suunniteltiin ja toteutettiin myös kerrostaloja, joiden pihapiirit avautuivat kokonaan risteysalueille. Muutama kerrostalo ehdittiin toteuttaa tällä periaatteella Rantakadun varteen, kunnes Mauno Tuomiston tultua kaupunginarkkitehdiksi tästä suunnitteluperiaatteesta luovuttiin. Rantakadun varteen suunniteltujen ja toteutettujen L-kirjaimen muotoisten kerrostalojen on jälkeempään arvioitu tavoitelleen miellyttävien näköalojen avautumista Pielisjoen suuntaan.⁴⁷ Myös kaupunginarkkitehti

ti Unto Tupala itse osallistui Rantakadun kivitalojen suunnitteluun.⁴⁸

Kaupunginarkkitehti Unto Tupala suunnitteli ruutukaavalle muutaman asuinkerrostalon. Kuvassa Rantakatu 25, joka valmistui Rantakadun ja Niskakadun kulmaukseen vuonna 1960. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

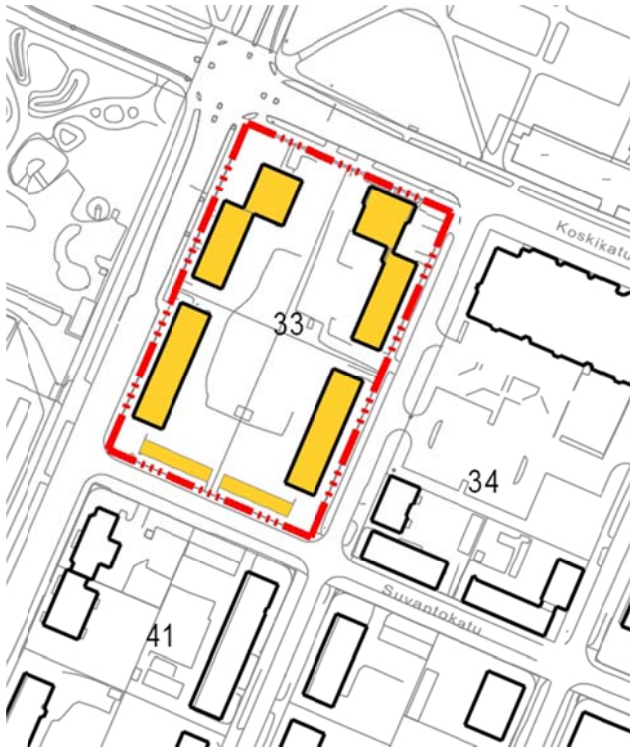
Kaupunginarkkitehtina Unto Tupalaa seurasi Mauno Tuomisto vuodesta 1963 lähtien. Tuomiston johdolla ruutukaavan asemakaavaa lähdettiin korjailemaan mm. siten, että avo- ja sekakortteleita muutettiin umpinaisempaan suuntaan.⁴⁹ Nyt pitkittäiset lamellitalot alkoivat kulkea ruutukaavalla pääasiassa pitkin pohjois-etelä -suuntaisia katuja. Näiden rakennusten ensimmäiset kerrokset olivat kellarikerroksia ja ylimmät asumiseen tarkoitettuja. Käytännössä asuinkerrostalot tulivat nelikerroksisiksi.

Kortteleiden umpinaiseen ilmeeseen tähtäsivät myös katujen varsille sijoitetut autotallirakennukset. Pihapiirit tulivat tavoitteen mukaisesti suljetummiksi, mutta autotallirakennukset liikkuivat aikojen saatossa ja monin paikoin niiden julkisivupinnat alkoivat halkeilla. Tuomiston mielestä autotallien visuaalinen jälki jäi monin paikoin monotoniseksi.⁵⁰

Tupalan ja Tuomiston suunnittelunäkemyksen eroja voidaan tarkastella korttelin 33 kohdalla. Kortteli käsittää yhteensä neljä asuinkerrostaloa, joista kaksi on ruutukaavalla hyvin tavallisia pohjois-etelä -suuntaisia pitkittäisiä lamellitaloja ja kaksi pistetalon ja pitkittäistalon yhdistelmää. Ajalle tyypilliseen tapaan korttelin kaikki rakennukset vedettiin pois katulinjasta.

Korttelin 33 uudisrakentaminen aloitettiin vuonna 1964 ja ensimmäinen asuinkerrostalo valmistui seuraavana vuonna. Korttelin kaikkien rakennusten suunnittelijana toimi Pohjois-Karjalan ensimmäinen lääninarkkitehti Ensio Lappalainen, joka laati korttelille myös kokonaissuunnitelman. Korttelin pääurakoitsijana toimi tuohon aikaan tunnettu joensuulainen rakennusliike Y. I. Immonen Oy. Kortteli saatiin rakennettua valmiiksi vuonna 1968.⁵¹

Kaupunginarkkitehti Unto Tupalan aikaan aloitetussa korttelin suunnittelussa tavoiteltiin kahta lähinnä pistetaloa ja kahta itä-länsi -suunnassa kulkevaa pitkittäistaloa. Sen sijaan Mauno Tuomiston astuessa virkaan korttelin kaksi eteläisintä rakennusta ehdittiin muuntaa uuden suunnittelukäytännön mukaisesti katulinjojen mukaan kulkeviksi pohjois-etelä -suuntaisiksi pitkittäistaloiksi. Samalla Suvantokadun puolelle rakennettiin tiilivuoratut autokatokset, joiden eräänä tehtävänä oli tehdä korttelista umpinaisempi.⁵² Kortteli 33 ker- tookin pienoiskoossa 1960-luvun puolivälissä tapahtuneen ruutukaavan suunnitteluparadigman muutoksesta.

Kortteli 33 oli ensimmäinen ruutukaavan kortteli, joka saneerattiin kokonaan uusin kaupunkisuunnittelun eväin. Kuvan pohjoisimmat kaksi rakennusta edustavat kaupunginarkkitehti Unto Tupalan melko väljää korttelisuunnittelun ideologiaa, kun taas kaksi alimmaista pitkittäistaloa Mauno Tuomiston ajan ruutukaavan asuinrakentamisen tapaa. Kartta Joensuun teknisen viraston kaavoitus

Jaakko Julkusen ottama kuva korttelista 33 ja sen ympäristöstä 1960-luvun jälkipuoliskolta. Kuva Joensuun teknisen viraston kaavoitus

Tuomiston tultua kaupunginarkkitehdin virkaan, kritisoi hän Tupalan laatimaa ruutukaavan asemakaavaa. Korttelirakenteissa olevien puutteiden lisäksi Tuomiston mielestä uusi kaava ei ollut ottanut huomioon tarpeeksi hyvin kaupungin autoliikennettä ja sen määrän kasvua. Tämä tarkoitti mm. sitä, että ruutukaava-alueelle tuli tehdä joitakin teiden levityksiä sekä järjestää alueelle yleisiä paikoitusalueita. Lisäksi Tuomisto huomautti siitä, että tuore asemakaava ei ollut ottanut huomioon ”*toimivuuden ja viihtyisyyden nykyaikaisia vaatimuksia.*” Ylipäätään Tuomiston mielestä Joensuun ruutukaava vaati perusteellisempaa suunnitelmallisuutta kuin mitä Tupalan asemakaava esitti. Kaupunginvaltuusto päättikin vuonna 1965 ryhtyä asemakaavaa korjaaviin toimenpiteisiin. Tämän johdosta osia ruutukaavasta pidettiin pitkiä aikoja rakennuskieltojen alaisena.⁵³

Joensuussa ruutukaavan tonttijako muodostui ajan oloon kirjavaksi. Alueen läntisessä puoliskossa - I ja IV kaupunginosissa - korttelit jaettiin yleensä neljälle tontille, sen sijaan 6-tonttista jakoa tai edellä mainittujen yhdistelmiä muodostui kaupungin varhaisimmin rakennetuissa osissa, II ja III kaupunginosissa.⁵⁴

Joensuussa onkin vielä jäljellä muutama kortteli, joissa on säilynyt 1800-luvulta peräisin oleva joko kuusi- tai nelijakoinen tonttijärjestelmä. Lisäksi lukuisissa kortteleissa tonttien muutokset ovat olleet varsin vähäisiä moniin vastaavankokoisiin kaupunkoihin verrattuna.⁵⁵ Naapurikaupunki Kuopiossa ruutukaavan kortteleiden tonttijako hajosi jo 1800-luvulla.⁵⁶

Puu-Joensuun häviäminen kadotti suljettuja korttelirakenteita. Vuonna 2010 Joensuun keskustassa voidaan katsoa olevan vain viisi umpikorttelia (korttelit 21, 29, 30, 39 ja 47), ja vain yhdessä näistä on sisäpiha (kortteli 39). Joensuussa umpikorttelirakentaminen on ennen kaikkea 2000-luvun ilmiö, sillä ennen vuosituhannen vaihdetta ainoastaan kortteli 39 edusti puhtaasti suljettua rakentamisen tapaa. Yleisellä tasolla tarkastellen Joensuun umpikortteleiden määrä on pienempi kuin muissa Suomen vanhoissa keskisuurissa kaupungeissa.

1970-luvun lopulla Joensuun ruutukaavalla ei ollut yhtään umpikorttelia. Kartta Joensuun kaupunginarkisto

Kuvassa ruutukaava-alueelta vuodelta 1973. Kuvan ottamisen aikaan kaupunkirakenne oli vielä vahvasti muutoksen kourissa, vaikka pääosin nelikerroksiset rakennukset uudistetuissa avokortteleissaan olivat päässeet jo voitolle vanhemmasta rakennuskannasta. Kuva Pohjois-Karjalan museo

4.3 Kortteleiden kulmien avonaisuus ja katutilojen levitys

1960-luvun alun ruutukaavan asemakaavassa suunniteltiin useimpien kortteleiden kohdalla risteysalueet siten, että niiden kulmat jätettiin avoimeksi tilaksi tai rakennuksen alin kerros oli risteyskulman kohdalta sisäänvedetty, jolloin rakennuksen kulmaan jätettiin kantava pilaari.⁵⁷ Risteysalueiden suunnittelu avoimiksi johtui siitä, että autoilijat saisivat mahdollisimman suuren näkyvyyden saapuessaan risteyskohtiin. Myöhemmin tämä suunnittelumalli kyseenalaistettiin. Hyvän näkyvyyden omaavat risteysalueet ovat paradoksaalisesti edesauttaneet lisäämään risteysalueiden ajoneuvonopeuksia. 2000-luvun Joensuun ruutukaavan suunnittelussa tästä suunnittelumallista on jo pitkälti luovuttu.⁵⁸

Liike- ja asuinrakennus Suvantokatu 10 sijaitsee Kauppakadun ja Suvantokadun kulmauksessa. Rakennuksen kulmaus on jätetty avonaiseksi liikenneturvallisuuden vuoksi. Vuonna 1962 valmistuneen rakennuksen ovat suunnitelleet Pohjois-Karjalassa syntyneet ja pääosin Joensuussa uransa tehneet arkkitehdit Martti Hakala ja Ensio Lappalainen. Kuva Pekka Piiparinen (2009)

Monissa suurissa ja keskisuurissa kaupungeissa katutiloja levitettiin pienillä pätkillä 1950- ja 1960-lukujen aikana. Massiivisimmin tätä toteutettiin Turussa. Katujen levitykset toteutettiin asemakaavan muutoksilla siten, että samalla kun tontteja kavennettiin, lisättiin katujen leveyksiä autojen paikoitustarpeita varten. Tonttien omistajille pinta-alan menetys korvattiin lisääntyneinä rakennusoikeuksina. Menettely rikkoi suuresti kaupunkikuvaa, sillä rakennukset poukkoilivat niin katulinjoissaan kuin rakennusten korkeuksienkin suhteen.⁵⁹

Joensuu välttyi hyvin pitkälti tältä kehitykseltä. Unto Tupalan kaupunginarkkitehtiuran aikana liikekeskustaan toteutettiin vain kaksi tonttikohtaista kadunlevitystä liiketilojen edustalle. Nämä kohteet sijaitsevat Niskakadulla osoitteessa Kirkkokatu 24 (1962) ja Torikadulla osoitteessa Torikatu 19 (1955) kohdalla. Näiden jälkeen tonttikohtaisia katujen levityksiä liikekeskustassa paikoitustarpeiden tyydyttämiseksi ei enää juurikaan suosittu. Liikekeskustassa kehitys varsinkin 1970-luvun alkupuoliskolta lähtien johtui mm. pyrkimyksestä järjestämään alueen keskustan autoparkoituskeskittettyjen paikoitusalueiden tai laitosten varaan.⁶⁰ Joensuun liikekeskustan paikoitussuunnittelu on merkinnyt kaupunkikuvallisesti sitä, että rakennusten linjat toisiinsa nähden ovat poikkeuksellisen suorassa verrattuna moneen muuhun keskisuureen kaupunkiin.

Torikatu 19 (1955) edessä on toteutettu tonttikohtainen kadunlevennys autojen paikoitustarpeisiin. Joensuussa katujen tonttikohtaiset levitykset eivät innostaneet kiinteistönomistajia rakennustehokkuuksien nostamiseen, vaan levitykset kiinnostivat ainoastaan paikoitusalueen laajentamissyistä. Kuva Pekka Piiparinen (2011)

4.4 Rakennusten rakennustapa 1960-luvulta lähtien

Joensuun ruutukaavan saneerauksen toteutuminen 1960-luvun alusta alkaen on ollut yksi radikaaleimmista Suomen keskisuurten kaupunkien joukossa. Kaupunkikuvallisen muutoksen rajuutta korosti ruutukaavan vähäinen vanha kivirakennuskanta, joka Suomen kaupungeissa yleensä ottaen säilyi melko hyvin myös 1950- ja 1960-luvuilta lähtien alkaneen murroksen jälkeenkin. Mauno Tuomiston mielestä Joensuun keskustan kaupunkikuvan muutos puukaupungista kivikaupungiksi alkoi toden teolla 1960-luvun puolivälissä.⁶¹

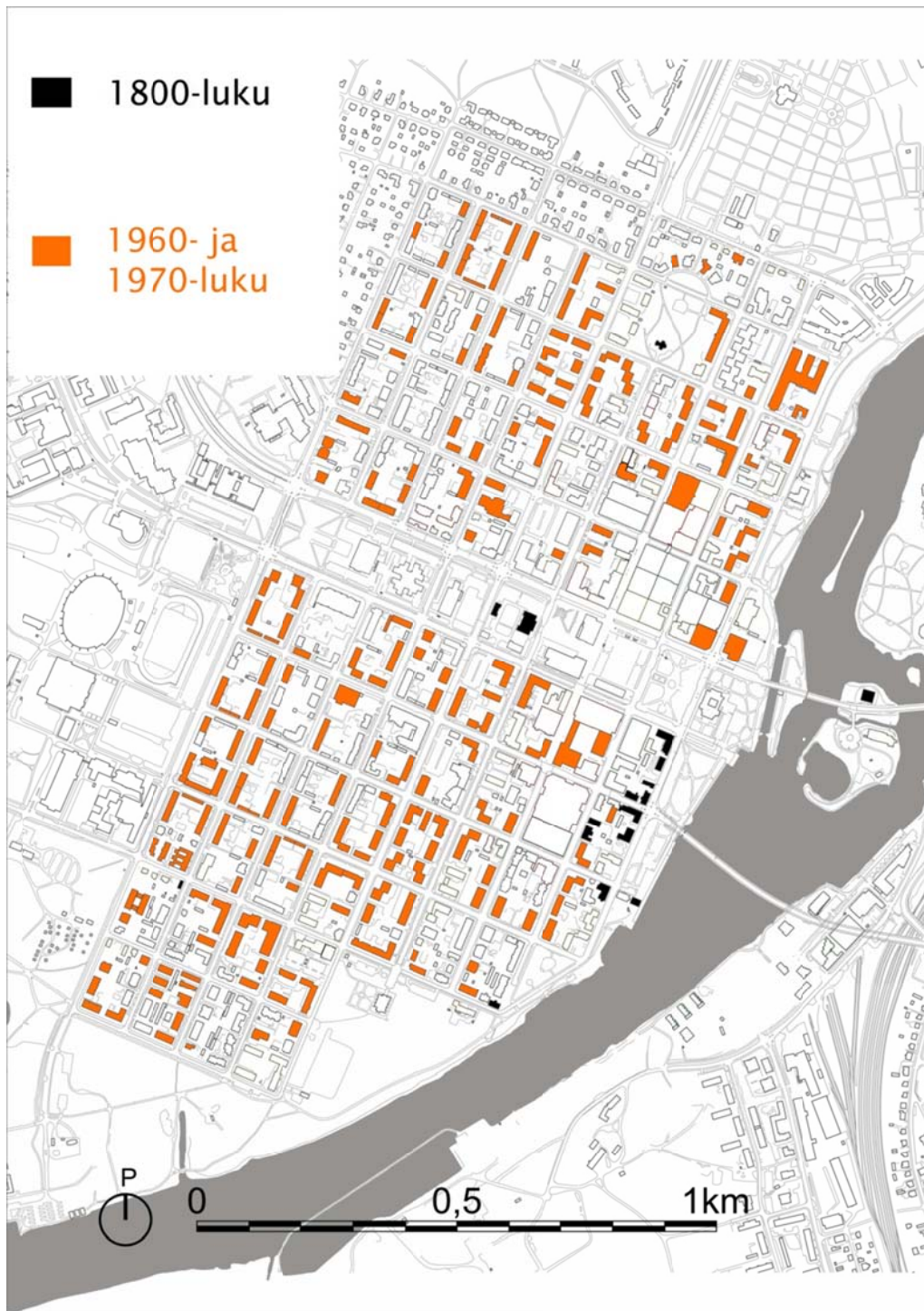
Puutalojen kohtalo verrattuna kivisiin rakennuksiin oli siis yleensä toisenlainen. Joensuussa kaupungin rakennuskanta oli vielä 1960-luvun alussa huomattavan puutalovaltainen. Ajan yleisten käsityksien mukaan sekä suunnittelijat että kaupunkilaiset eivät arvostaneet puurakennuksia ja nämä joutuivat kaikkialla Suomessa uhanalaiseen asemaan. Joensuussa kehitys johti ruutukaavan laajojen yhtenäisten puutaloalueiden katoamiseen lähes tyystin 1970-luvulle tultaessa.

Joensuussa systemaattisempi keskustan kivirakentaminen alkoi hitaasti 1930-luvun lopulta lähtien. Tuolloin ydinkeskustaan valmistui mm. Siltakadun ja Kauppakadun kulmaan Pielishovin rakennus (1936 – 1938), joka tunnetaan tänä päivänä Teräskulmana. Toinen merkittävä kohde oli kolmikerroksinen Tshokkisen asuintalo (1937 – 1938), joka oli ruutukaavan ensimmäinen massiivinen asuinkerrostalo. Liikekeskustaan Teräskulman rakennuksen lähetyville nousi seuraavina vuosikymmeninä useita noin viisikerroksisia asuin- ja liikerakennuksia.⁶²

Kuopiossa kivirakennuksia valmistui kaupalliseen keskustaan jo 1800-luvun jälkipuoliskolta lähtien⁶³ ja esimerkiksi niin Vaasassa kuin Jyväskylässäkin joukko monumentaalisia kivisiä asuin- ja liikerakennuksia nousi liikekeskustoihin 1920- ja 1930-luvuilla.⁶⁴ Joensuu siis kulki kehityksessä muita keskisuuria kaupunkeja hieman jäljessä.

Joensuun kivirakentaminen ennen toista maailmansotaa oli määrällisesti vaatimatonta ja rakennuksien massojen osalta pienimittakaavaista. Kuvassa keskellä Inarin talo (1936). Pekka Piiparinen (2010)

Kartasta voidaan hahmottaa kuinka suurta rakennustoiminta oli 1960- ja 1970-luvuilla (oranssit kohteet) sekä sitä, miten ajallisesti ohueksi alueen rakennuskanta on käynyt. Historiallisesta 1800-luvun Joensuusta (mustalla merkityt kohteet) on jäljellä vain pieniä rippeitä. Kartta Pekka Piiparinen ja Petri Enqvist

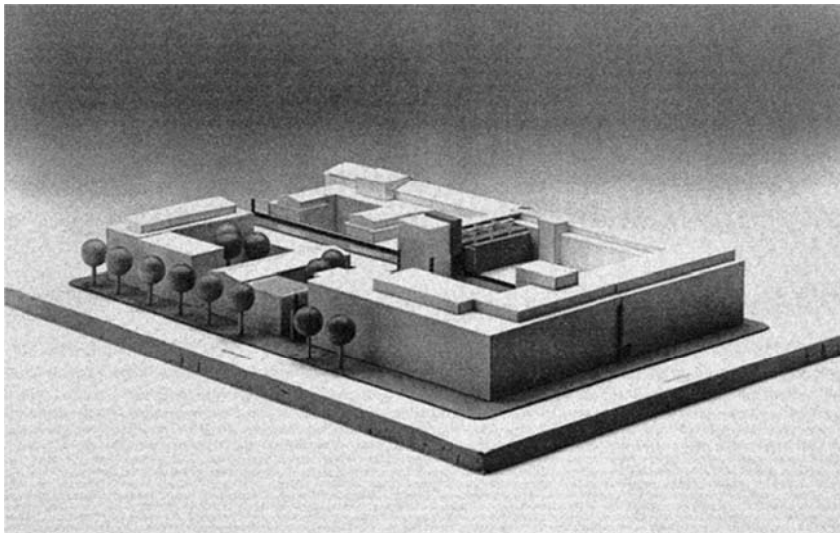
Kuvassa keskellä oleva nk. Teräskulman rakennus (1936 – 1938) on viitoittanut Siltakadun ja Kauppakadun rakennuksien korkeuksia. Samalla se oli liikekeskustan ensimmäinen massiivinen kivitalo. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

1970-luvun lopulla kaupungin arkkitehtitoimiston ja paikallisten arkkitehtien mielestä Joensuu poikkesi monista muista kaupungeista rakentamistavaltaan siinä, että käsityön osuus oli 1960- ja 1970-luvuilla rakennetuissa rakennuksissa edelleen suuri. Tätä selitettiin sillä, että kaupungin rakennuskohteet olivat melko pieniä, mutta myös sillä, että ruutukaava-alueelle oli valmistunut ”vain muutama” elementtirakennus.⁶⁵ Tarkasteltaessa ruutukaavan edellä mainittuina vuosikymmeninä valmistuneita asuinkerrostaloja, voidaan huomata, että suurin osa julkisivuista on paikalla muurattuja tiiliseiniä ja alueella on vain muutamia puhaita elementtikerrostaloja. Myöhemmin elementtirakentaminen valtasi jälleen alaa ja muurattujen julkisivujen osuus pieneni.

Vertailtaessa Joensuun keskusta-alueella moneen muuhun suomalaiseen suureen tai keskisuureen kaupunkiin, on Joensuun ruutukaavalla noudatettu melko matalaa rakentamisen tapaa ja siihen liittyvää yhdyskuntasuunnittelua. Joensuu rakennettiin huomattavan matalaksi, mutta linja jatkui myös modernin ajan suunnittelussa ja rakentamisessa. Tämä voidaan todeta esimerkiksi Meurmanin ja Kivisen vuoden 1953 yleiskaavasta ja Tupalan 1960-luvun alun asemakaavasta. Tuomiston aikana tätä linjaa jatkettiin. Tuomisto perusteli matalaa ruutukaavarakentamista sillä, että tulevaisuuden korjausrakentaminen antaisi mahdollisuuksia rikastuttaa ruutukaavan rakennuskantaa, joka ei välttämättä olisi mahdollista, mikäli suunnittelussa olisi valittu massiivisten rakennusten salliva linja. Lisäksi Tuomisto pitää ruutukaavan matalaa rakentamisen tapaa ihmisläheisenä suunnitteluratkaisuna.⁶⁶

Vuonna 1968 valmistunut yleiskaavallinen suunnitelma esitti tavoitteeksi ruutukaavan rakennusten korkeuksiksi pääosin kahta ja kolmea.⁶⁷ Kymmenen vuotta myöhemmin laadittiin liikekeskustan suunnittelua ohjaavaksi välineeksi kaavarunkoehdotus. Siinä liikekeskustan tonttien kerrosluvuiksi suunniteltiin pääosin kolmea ja neljää kerrosta. Kaavarunkoehdotus pyrki vähentämään keskustan kerroslukuja, mutta samalla se tähtäsi kaupunkirakenteen tiivistämiseen, jolloin kaavarungossa olleet tonttitehokkuudet eivät pudonneet aiemmin tehdyistä suunnitelmista.⁶⁸

Suunnittelijoiden vaalimaa matalaa rakentamisen tapaa ovat kyseenalaistaneet ennen kaikkea rakennusliikkeet ja rakennuttajat.⁶⁹ Etenkin ydinkeskustaan on haluttu huomattavasti korkeampaa rakennuskantaa kuin mihin Joensuussa on totuttu. Esimerkiksi 1980-luvun lopulla korttelin 28 sisäosaan suunniteltiin 8-kerroksista liikerakennusta⁷⁰ ja 2000-luvulla keskustaan on esitetty erään rakennuttajan taholta jopa 14-kerroksista tornitaloa.⁷¹

Liikekeskustassa olevan korttelin 28 sisään suunniteltiin 1980-luvun lopulla kahdeksankerroksista rakennusta. Kuva Joensuun teknisen viraston kaavoitus

Toisaalta rakennuttajat ja rakennusliikkeet ovat toimineet myös toisin, sillä kaavassa olevaa rakennusoikeutta ei ole aina haluttu käyttää täysimääräisesti hyväksi. Joensuun kaupalliseen keskustaan muodostui vuosikymmenten saatossa joukko 1 – 2 -kerroksisia liikerakennuksia, joista esimerkkinä olivat market-tyyppiset liikehuoneistot.⁷² Tämä edesauttoi kaupunkikuvan rikkoutumista. Ilmiö koski vain Joensuun kaupallista keskustaa, sillä muualla ruutukaavalla rakennusoikeudet käytettiin uusissa asuinkerrostaloissa melko tehokkaasti hyväksi.

Myös ruutukaavan maaperä on omalta osaltaan hillinnyt monien rakennusyritysten intoa korkeampaan rakennuskantaan. Savi-siltti -peräiseen maahan paaluttaminen suurille rakennusmassoille on koettu aikojen saatossa kalliina ratkaisuna.⁷³

Joensuun mittakaavassa ensimmäiseksi varsinaiseksi ”pilvenpiirtäjäksi” valmistui vuonna 1951 kahdeksankerroksinen nk. Pankkitalon rakennus kauppatorin viereen. Yksitoista vuotta myöhemmin Rantakadun varteen nousi kuusikerroksinen nk. Piimälinnan (Kiinteistö Oy Kanavanranta) liikerakennus (1962). Tämän jälkeen korkeamman rakennuskannan suunnittelu ja toteutus keskustassa olivat pysähdyksissä vuosikymmenien ajan. 1980- ja 1990-lukujen taitteen korkeamman rakennuskannan suunnitelmista toteutui kauppatorin reunaan ainoastaan seitsenkerroksinen As Oy Joensuun Torinhelmi (2003).⁷⁴

Valmistuttuaan vuonna 2003 As Oy Joensuun Torinhelmistä tuli ensimmäinen yli viisikerroksinen rakennus ruutukaava-alueelle lähes neljän vuosikymmenen tauon jälkeen. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

4.5 Kaupunkikuvan yhtenäisyys

Keskisuurten suomalaisten kaupunkien joukossa Joensuuta voidaan pitää kaupunkina, jonka kaupunkisuunnittelussa räystäskorkeuksien linjoilla on ollut erityisen suuri merkitys. Ruutukaava onkin muodostunut toisaalta tasapainoiseksi ja kerroskorkeuksiltaan rauhallisen yhtenäiseksi, toisaalta sitä on moitittu liiasta yksitoikkoisuudesta.

Tiukasti rakennusten korkeuksista kiinnittäminen on Tuomiston mielestä muodostanut Joensuuhun eheämmän kaupunkikuvan moniin muihin ”poukkoileviin” kaupunkeihin verrattuna. Tuomiston eräänä keskeisenä suunnittelutyön perustana olikin rikkonaisen kaupunkikuvan välttäminen myös siten, että uuden rakennuskannan tuli mahdollisuuksien mukaan kyetä sopeutumaan vanhaan.⁷⁵

Sepänkatua 1970-luvulla. Nelikerroksiset kerrostalot toivat ruutukaavalle yhtenäistä kaupunkikuvaa, mutta toisaalta ruutukaavan visuaalisen ilmeen on nähty muodostuneen monotoniseksi. Kuva Pohjois-Karjalan museo

Kivisen keskustan rakentamisen ensimmäisenä suurempana hankkeena oli 1930-luvun lopulla valmistunut Teräskulman liike- ja asuinrakennus (1936 – 1938) Kauppakadun ja Siltakadun kulmaan. Se oli suunnannäyttävä muun Siltakadun rakennusrivin räystäskorkeuksille, mutta rakennuksen korkeus antoi suuntaviivaa myös Kauppakadun rakennusten korkeuksille. Vuonna 1936 hyväksytyn rakennusjärjestyksen mukaan Siltakadun varteen sai rakentaa korkeintaan nelikerroksisia rakennuksia, mutta Teräskulman rakennuttaja anoi rakennukseen yhtä lisäkerrosta. Kaupungin päättäjät katsoivat kehityksen vaativan suurten liiketalojen syntymistä keskustaan, jolloin Teräskulman kerroskorkeudeksi sallittiin viisi. Yleinen lupa viisikerroksisten rakennusten sallimiseksi saatiin rakennushallituksen ja sisäasianministeriön tahoilta vuonna 1939.⁷⁶

Ydinkeskustan kohdalla Siltakatu rakennettiin kivitaloiksi 1930 – ja 1950-lukujen aikana ja rakennusten korkeudet noudattelivat pääosin edellä mainitun Teräskulman rakennuksen – jota valmistuessaan kutsuttiin Pielishoviksi - korkeutta. Ensimmäinen merkittävä yhtenörmäisyys rakennuttajan ja kaavoittajan kanssa Siltakadun rakennusten korkeuksien suhteen tapahtui 1960-luvun lopussa, kun Siltakadun itäpäähän suunniteltiin Sokoksen tavarataloa.

Siltakadun rakennusten kerroskorkeuksien yhtenäistä rivistöä. Pekka Piiparinen (2011)

Sokoksen moderni ja tuohon aikaan suuri tavaratalo valmistui Joensuun keskustaan vuonna 1968. Neljässä kerroksessa toimivan rakennuksen suunnitteli SOK:n oma arkkitehti Pauli Lehtinen.⁷⁷ Rakennuksen valmistuttua kaupunginarkkitehti Mauno Tuomisto piti rakennusta sopimattomana ympäröivään rakennuskantaan, ennen kaikkea Pohjois-Karjalan Osuusliikkeen muihin rakennuksiin.⁷⁸ Erityisesti Tuomisto kritisoi rakennuksen räystäskorkeutta, joka jäi noin yhtä kerrosta matalammaksi kuin mitä muut rakennukset Siltakadulla olivat.⁷⁹

Mahdollisuudet Sokos-tavaratalon korottamiseen tulivat esiin 1980-luvun lopulla, jolloin koko kortteli aiottiin rakentaa täyteen.⁸⁰ Tuolloin tamperelainen Ksoy-Arkkitehtitoimisto laati kortteliin kokonaissuunnitelman, jossa esitettiin myös Sokoksen tavaratalon kerroskorkeuden korottamista niin, että se olisi viereisen viisikerroksisen Valtakulman rakennuksen (1942) kanssa samassa räystäskorkeudessa.⁸¹ Myös vuonna 1995 laaditussa korttelisuunnitelmassa tätä ajatusta esitettiin,⁸² mutta toistaiseksi tavaratalon korkeuteen ei ole ka-
jottu.

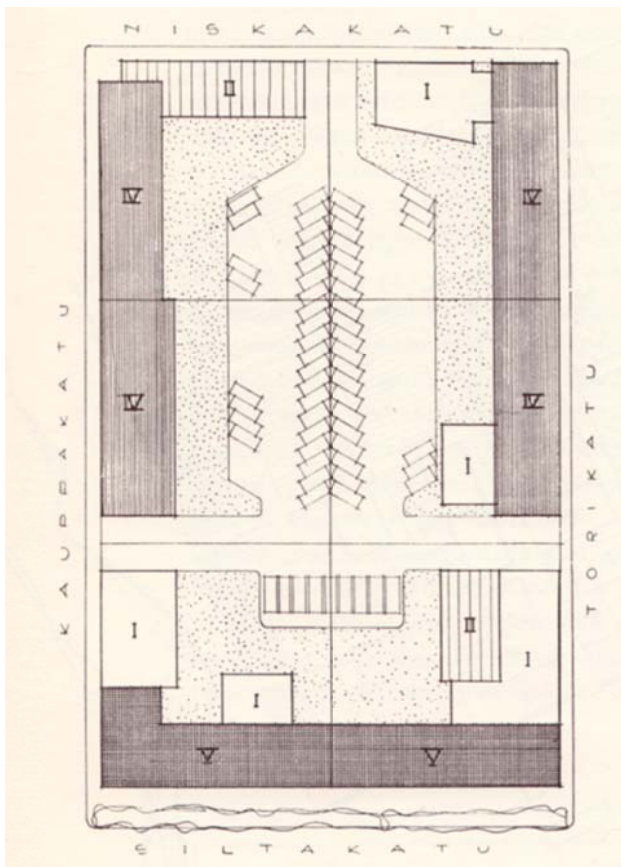
Vuonna 1968 Joensuu sai modernin Sokoksen tavaratalon liikekeskustansa. Se oli korkeudeltaan matalampi kuin muut Siltakadun rakennukset. Toisaalta Sokos alkoi määrittellä Rantakadun myöhempiä rakennuskorkeuksia korttelissa 30. Kuva Pekka Piiparinen (2006)

Verrattuna moneen muuhun kaupunkiin, näkyy Joensuun liikekeskustan kaupunkikuvassa voimakkaana elementtinä rakennusten ylimpien kerrosten sisäänvedot. Kaavoituspäällikkö Vartiainen mukaan käytäntö on jo muodostunut joensuulaisen kaupunkisuunnittelun erääksi perinteeksi. Vartiainen näkemyksen mukaan sisäänvedoilla on haluttu pitää kaupunkikuva varsin matalana ja rauhallisena, sillä sisäänvetojen myötä yksittäinen rakennus hahmotuu kaupunkikuvan kokijalle hieman matalampana kuin mitä se todellisuudessa on.⁸³

Teräskulman rakennus siis viitoitti keskustan räystäskorkeuksia 1930-luvun lopulta lähtien, mutta rakennuksella on ollut merkitystä myös keskusta-alueen ylimpien kerrosten sisäänvetojen esikuvana. Joensuussa Teräskulman rakennuksessa toteutettiin siis ensimmäisen kerran tämä kaupunkisuunnittelun muoto.⁸⁴

Vuosina 2004 – 2005 Niskakadun ja Kauppakadun kulmaukseen valmistunut kuusikerroksinen asuin- ja liikerakennus edustaa ylimpien kerrosten osalta sisäänvetoa. Yleensä Joensuun keskustan koh-teissa pelkästään ylin kerros on sisäänvetetty, mutta kuvan rakennuksessa se on tehty poikkeuksellisesti kahdelle ylimmälle kerrokselle. Kuva Pekka Piiparinen (2009)

Yleiskaava 1953:ssa oleva suunnitelma liikekeskustan korttelille 29. Rakennusten kerrosluvut vaihtelevat suuresti, vaikka kaava tähtäsi kaupunkikuvan yhtenäisyyteen. Kartta Yleiskaava 1953. Joensuun teknisen viraston kaavoitus

4.6 Julkisivut ja katot 1950-luvulta 2000-luvulle

Eräs erikoisuus 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen keskustarakentamisessa oli beigeväristen betonielementtien käyttäminen rakennusten julkisivumateriaaleissa. Peräti kuuteen liikekeskusta-alueen keskeisellä paikalla olleeseen rakennukseen suunniteltiin ja toteutettiin kyseinen julkisivuvalinta, josta muodostui leimaa-antava vaikutus Joensuun uudistuneeseen kaupunkikuvaan.

2000-luvulla kaupungin kaavoitus antoi keskustojen julkisivuille melko väljiä määräyksiä, jotta kaupunkikuvaan saataisiin yllätyksellisyyttä, sattumanvaraisuutta ja vaihtelevuutta.⁸⁵ Yleensä kaavamääräyksissä suositeltiin käytettäväksi rappausta, slammausta tai muuta kivimateriaalia käyttävää ratkaisua.⁸⁶ Vartiaisen näkemyksen mukaan rakentajat vierastivat rappausta. Hänen mukaansa myös rappausten ammattitaito oli katoamassa, joten kaavoitus ei edellyttänyt sen käyttöä julkisivuissa.⁸⁷ Myös julkisivujen värienkäytön suhteen kaavoittaja halusi jättää rakentajalle vapautta.⁸⁸

Vaikka useassa asemakaavan muutoksessa kaavoittaja suositteli uudisrakennuskohteisiin rappausta tai slammausta, tämä toteutui vain yhdessä keskustakohteessa: kävelykadun varrella sijaitsevassa liike- ja asuinrakennuksessa, Kiinteistö Oy Joensuun Yrjönlinnassa (2006). Rakennuksen suunnitellut arkkitehtitoimisto toteaa, että ”julkisivuun valittiin rappaus koska pidettiin sitä kävelykadun kaupunkikuvaan ja vastapäisten kiinteistöjen materiaaleihin sopivana.”⁸⁹

Rakennusliikkeet ja rakennuttajat päätyivät rappausten ja slammauksen sijaan betonielementteihin pääasiassa kustannussyistä.⁹⁰ Samalla julkisivujen betonielementtien värimalma jäi yksipuoliseksi.

Kortteliin 40 Torikadun varrelle nousi 2000-luvulla kolme uudisrakennusta, joista kaikkiin julkisivumateriaaliksi tulivat betonielementit. Kahteen rakennukseen väriksi valittiin beige, josta tuli leimallinen väri 2000-luvun Joensuun keskustarakentamiseen. Kuva Pekka Piiparinen (2009)

Aikaisempien vuosikymmenten osalta keskustan uudisrakennusten julkisivuskaala muodostui hyvin kirjavaksi. Kaikkein vaihtelevimmillaan tämä näkyi 1970- ja 1980-lukujen suunnittelussa ja rakentamisessa. Taloudellisesta kalleimmasta julkisivuratkaisusta esimerkkinä on nykyinen Carelicumin rakennus (1985), johon julkisivuiksi valittiin luonnonkivi. Eräs halvimmista julkisivuratkaisuksista toteutettiin Suomen Punaisen Ristin rakentamassa liikerakennuksessa (Kirkkokatu 18), joka valmistui keskustaan 1970-luvun puolivälissä. Sen julkisivumateriaaliksi valittiin muovitettu pelti.⁹¹ Erikoisimmasta päästä olivat Centrumin kauppakeskuksen (1973) muoviset kasettijulkisivut, sitä vastoin tiili- ja betonipinnat olivat melko tavallisia ratkaisuja. 1970- ja 1980-lukujen eräs yleinen suomalainen julkisivumateriaali, keraamiset laatat, eivät saavuttaneet samanlaista suosiota Joensuussa kuin monessa muussa kaupungissa. Mauno Tuomiston mukaan tämä johtui siitä, että rakennuttajat pitivät laattoja liian kalliina julkisivuratkaisuna.⁹²

Julkisivuiltaan 1950-luvun Joensuun keskusta-alue edusti pääasiassa ruskeaa kautta, joka toteutettiin roiske- ja terastirappauksilla. Liikekeskustassa julkisivujen materiaalit ja värit vaihtelivat kuitenkin muuta ruutukaavaa enemmän ja rapattujen pintojen lisäksi julkisivumateriaaleina olivat mm. mineriitti- ja peltilevyt. Harvinaisena poikkeuksena olivat Pankkitalo (1951) ja Hankkijan talo (1952), jotka vuorattiin vuolukivellä. 1960-luku muutti ruutukaavan rakennusten värimaailmaa ja ruskean kauden jälkeen valtaväriksi tuli valkoinen. Uusina julkisivupintoina tulivat kokotiiliseinät, profiloidut peltilevyt ja pesubetoni. Rappauksesta ei luovuttu kokonaan ja myös mineriittilevyillä oli edelleen vankka asema.⁹³

Joensuun keskustan eräs erikoisimmista julkisivuratkaisuksista suunniteltiin Centrumin tavaratalorakennukseen. Pääosin muovisin kasetein vuorattu tavaratalorakennus valmistui vuonna 1973, mutta 2000-luvulla sen julkisivut vaihdettiin vihreiksi kivilevyiksi. Kuva Pekka Piiparinen (2007)

Ruutukaavan yleisimmän talotyypin, lamellikerrostalon, yleisimmäksi julkisivumateriaaliksi muodostui punatiili, mutta sinne tänne ilmestyi myös kellertäviä ja vaaleita tiilipintoja. Muutamat ruutukaavan asuinkerrostalot saivat myös puhtaita betonielementtijulkisivuja.⁹⁴

Kuten muuallakin Suomessa, vielä 1950- ja 1960-lujen taitteessa myös Joensuun ruutukaavalla viisto-, auma- tai satulakatot olivat vallitsevia kattomuotoja. Aika ajoi kuitenkin nopeasti ohi perinteisten kattomallistojen ja 1960-luvun kuluessa muotiin tulivat tasakatot. Tästä eteenpäin vain harvoin joensuulaisiin keskustakohteisiin on suunniteltu enää muita kattomalleja.

4.7 Arkkitehtuurin laatu 1960-luvulta lähtien

Entiset ruutukaavan yhdyskuntasuunnittelijat ovat kritisoineet ruutukaavan huonoa arkkitehtuurin laatua.⁹⁵ Esimerkiksi Mauno Tuomisto näki työuransa aikana ruutukaavan rakennetun ympäristön pääongelmaksi rakentajien haluttomuuden tehdä laadukkaita rakennuksia.⁹⁶ Myös arkkitehtikunnan on nähty olleen mukana grynderirakentamisessa. Esimerkiksi jokin tietty arkkitehtitoimisto saattoi suunnitella ruutukaavalle lähes samantyyppisiä asuinrakennuksia, tilaajasta riippumatta. Toisaalta myös tilaajat halusivat säästää ja käyttää hyväksi jo aikaisemmin käytettyjä rakennussuunnitelmia. Kaavoittajan mielestä muutoksia rakennussuunnitelmiin oli vaikea saada ja jos muutoksiin suostuttiin, olivat ne useimmissa tapauksissa melko pieniä.⁹⁷

Puu-Joensuun jälkeisellä ajalla joensuulaiset kohteet alkoivat pikkuhiljaa saada positiivista huomiota, mutta tämä koski vain julkista rakentamista. Laajimmin Joensuu on saanut valtakunnallista julkisuutta arkkitehtuuristaan vasta 2000-luvulla, vaikkakin muutaman kohteen osalta uutiskynnys ylittyi jo aikaisempina vuosikymmeninä. Esimerkiksi 1990-luvulla Arkkitehti-lehdessä uutisoitiin näyttävästi Joensuun uuden kaupunginkirjaston (1992) valmistuminen ja 1980-luvun puolivälissä Joensuun kerrottiin saaneen Suomen ensimmäisen laululavan (1980-luvun loppu ja 1990-luvun alku). Tätä ennen Arkkitehti-lehden uutiskynnys ylittyi korkeakoulun uudisrakennusten osalta.⁹⁸ Vuonna 1998 valmistuneen kaupungintalon (1914) entisöintityö noteerattiin pohjoismaisella esteettömyyspalkinnolla.⁹⁹ Kaupungintalon viimeisin huomionosoitus on vuodelta 2009, jolloin Suomen kuntaliitto järjesti kilpailun Suomen kauneimmasta kunnan- tai kaupungintalosta. Joensuun kaupungintalo sijoittui 70 rakennuksen listalla kahdeksan parhaan joukkoon.¹⁰⁰ Joensuun kaupungintalo

onkin ollut nyt jo lähes sadan vuoden ajan kaupungin merkittävin yksittäinen rakennus symbolisesti, imagollisesti ja mahdollisesti myös rakennustaiteellisesti.

Eniten valtakunnallista huomiota lähihistoriassa on saanut Metsäntutkimuslaitoksen Metlatalo Itä-Suomen yliopiston kampusalueella. Valmistumisvuonna 2004 sille myönnettiin vuoden rakennushanke -palkinto ja seuraavana vuonna vuorossa olivat Vuoden valaistuskohde ja Puupalkinto 2005. Rakennuksen suunnitteli helsinkiläinen arkkitehtitoimisto Sarc Oy, pääsuunnittelijana toimi Antti-Matti Siikala.¹⁰¹ Puurakentamista edusti myös Joensuu Arena, joka oli valmistuessaan vuonna 2004 Suomen suurin puurakennus. Myös se sai tunnustusta. Heti valmistumisvuonna sille myönnettiin Vuoden liikuntapaikka 2004 -titteli ja se voitti rakennusalan osaamisen vuoden 2004 RIL-palkinnon. Rakennuksen pääsuunnittelijana toimi Marjatta Hara-Pietilä.¹⁰²

Samalla vuosikymmenellä Suomen arkkitehtiipiireissä valtakunnallista huomiota sai myös Lyseon peruskoulun uudisrakennus (2008). Sen suunnittelusta vastasivat professori Ilmari Lahdelma, arkkitehti ja professori Rainer Mahlamäki, arkkitehti Heikki Viiri ja avustajana arkkitehtiylioppilas Samuli Sallinen.¹⁰³ Yliopiston uuden lisärakennuksen suunnittelusta järjestettiin myös arkkitehtikilpailu 2000-luvun alussa. Kilpailun voitti helsinkiläinen arkkitehtitoimisto JKMM Oy, jonka kilpailuehdotuksen perustella alettiin suunnitella yliopistolle Aurora I ja Aurora II -rakennuksia. Valmistuttuaan lopullisesti vuonna 2006 rakennukset jatkoivat yliopiston kampusaluetta kaupungin keskustan suuntaan.¹⁰⁴

Lyseon peruskoulu edustaa ruutukaavan ehkä laadukkainta uuden vuosituhatosen alun arkkitehtuuria. Kuva Pekka Piiparinen (2011)

2000-luvun alun liikekeskustan merkittävin uusi arkkitehtuurikohde oli korttelin 29 valmistuminen pääosin vuonna 2007. Korttelin tärkeimmäksi uudisrakennukseksi nousi Iso Myy -niminen kauppakeskus ja sen erääksi tehtäväksi tuli paikata vuokrattavan liiketilan puutetta kaupunkikeskustassa. Korttelin 29 rakentaminen umpeen tiivisti samalla ydinkeskustan kaupunkirakennetta.¹⁰⁵

Kaupunkisuunnittelun osalta Joensuu on saanut historiansa aikana kahdesti laajempaa tunnustusta. Vuonna 1979 Suomen arkkitehtiliitto SAFA myönsi Joensuulle palkinnon kaupunkisuunnittelusta ja vuonna 1995 EU:n vammaisohjelmakilpailussa Joensuun Marjalan asuinalue sai kultamitalin sekä kunniaininnan Vuoden ympäristörakenne -kilpailussa.¹⁰⁶

5. LIIKEKESKUSTAN KEHITYS

5.1 Liikekeskustan erillinen kehitys alkaa

Kauppatori on ollut aina Joensuun liikekeskustan ydin, mutta se on toiminut myös keskustaa jakavana tekijänä. Esimerkiksi vuosituhannen taitteessa arvioitiin, että tori kykeni yhdistämään liikekeskustan osat toisiinsa vain kauppatorin aukioloaikoina.¹⁰⁷

Kaupungin perustamisesta lähtien aina 1900-luvun puolelle kaupungin liikekeskusta oli III kaupunginosassa kauppatorin eteläpuolella. Toisen maailmansodan jälkeen liikekeskustan painopiste alkoi kuitenkin siirtyä pikkuhiljaa torin pohjoispuolelle.¹⁰⁸ Esimerkiksi 1980-luvun lopun suuret keskustasuunnitelmat käsittivät lähes yksinomaan torin pohjoispuolisia kortteleita ja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä näiden kortteleiden rakentaminen konkretisoitui. Kuitenkin 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen keskustarakentaminen korjasi tätä keskustan toiminnallisuuden epäkohtaa, sillä liikerakentaminen ulottui myös torin eteläpuolelle, ennen kaikkea kortteliin 40, mihin valmistui mm. Carlson-tavaratalo (2007). Samoihin aikoihin vanhoja Rantakadun rakennuksia otettiin käsityöläisten Taitokorttelin käyttöön. Myös Rantapuiston saneeraus on tuonut torin eteläpuoliselle keskustalle lisää elinvoimaa.

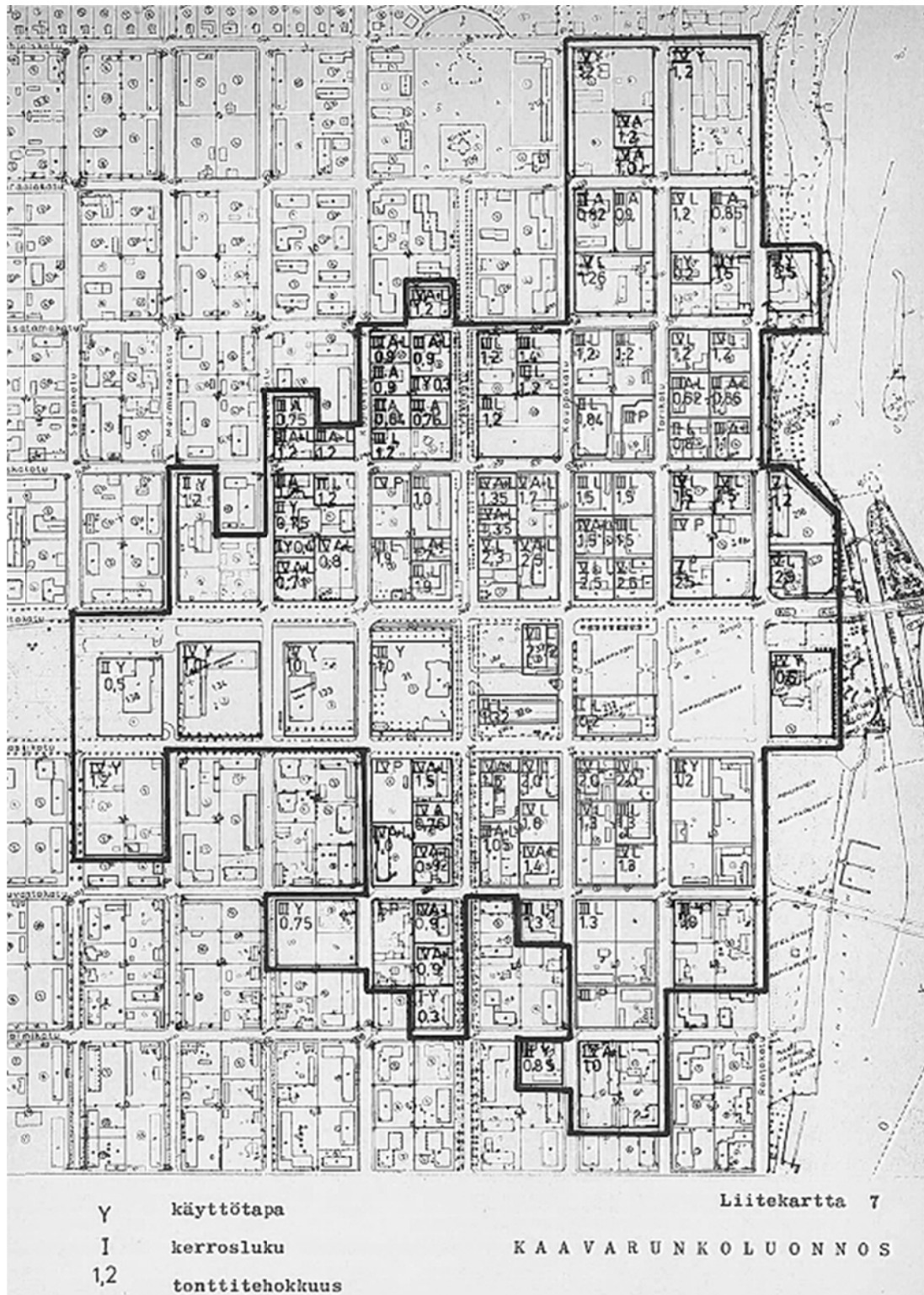

Joensuun liikekeskustaa 1960-luvun alkupuoliskolla. 1930- ja 1940-luvuilta lähtien uudet massiiviset kivirakennukset sijoituivat kauppatorin pohjoispuolelle torin eteläisen puolen säilyessä 1960-luvun alkupuoliskolle saakka vankkana puutaloalueena. Kuva Pohjois-Karjalan museo.

Monessa suomalaisessa keskisuudessa kaupungissa liikekeskustan erillinen kehittäminen alkoi 1970- ja viimeistään 1980-luvulla. Usein suunnittelun työvälineeksi muodostui kaavarunko, joka oli ohjeellinen suunnitelma. Joensuussa kaupungin arkkitehtitoimisto käynnisti vuonna 1975 Kiinteistö- ja yleisten töiden lautakunnan päätöksellä keskustan kaavarunkotyön, joka saatiin päätökseen vuoden 1978 alussa. Tässä ohjeellisessa suunnitelmassa esitettiin mm. listaa säilytettävistä historiallisista rakennuksista, kävelykadun rakentamista Kauppakadulle, keskustan viihtyisyyden yleistä kohentamista, kaupunkikuvaan liittyvien kestävämpien ja korkeatasoisempien ratkaisujen käyttöönottoa, keskusta-alueen tiedostamista osaksi kaupungin ”edustustilaa”, keskustan asukasluvun nostamista ja alueen rakennusoikeuksien korottamista.¹⁰⁹

Kaupunginvaltuusto kuitenkin hylkäsi oman aikansa olosuhteisiin nähden edistyksellisen kaupunkisuunnitelman ja ponnessaan se esitteli omat näkemyksensä keskustasuunnitteluun. Valtuusto näki, että keskustaa oli suunniteltava huomattavasti pienempinä kokonaisuuksina kuin mitä kaavarunkoehdotus sisälsi. Rakennussuojelun huomattavaan laajentamiseen se suhtautui kielteisesti, samoin kuin kävelykatusuunnitelmaan Kauppakadulle.¹¹⁰

Joensuun valtuuston kaavarungon hylkäys oli harvinainen suomalaisten kaupunkien joukossa. Monissa kaupungeissa kaavarungot hyväksyttiin ja kaupunkien keskustoissa päätettiin korjailemaan varsinkin 1960-luvulla tehtyjä virheitä sekä visioimaan keskustojen tulevaisuutta.¹¹¹ Joensuussa kaupunkikeskustan kehittäminen - varsinkin kaupunkikuvan, viihtyisyyden ja rakennussuojelun näkökulmista - otti selkeästi takapakkia. Valtuuston ponnemystä keskusta-alueen kokonaissuunnittelu lykkääntyi yli kymmenellä vuodella ja mitta-kaavaltaan suurempiin toteutuksiin päästiin vasta uuden vuosituhannen puolella.

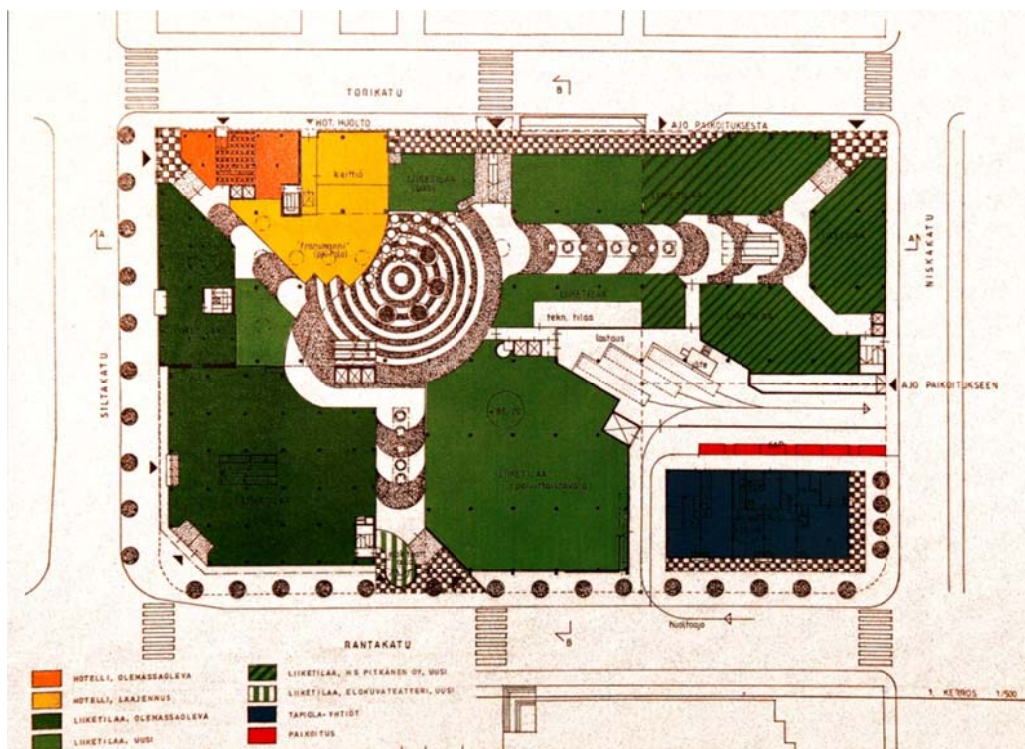

Kaavarunkoehdotuksen luonnos. Kartta teknisen viraston kaavoitus

5.2 Suunnittelu 1980-luvun lopulta 2000-luvulle

Koska liikekeskustan kokonaissuunnittelu oli tyrmätty 1970-luvun lopussa, alettiin keskustaa suunnitella 1980-luvun jälkipuoliskolla ennen kaikkea kortteleittain. Korttelisuunnitelmien takana olivat joidenkin kiinteistöjen omistajat. Suunnitelmat laadittiin yhteensä viiteen kortteliin. Neljään kauppatorin pohjoispuolella olevaan kortteliin kaavailtiin kävelyraitteja, joiden oli tarkoitus yhdistää kortteleita toisiinsa. Tietyssä mielessä ydinkeskustaa suunniteltiin siis laajempaan kokonaisuutena, vaikka virallisesti kortteleiden sisäiset reitit ja niiden linkittämiset naapurikortteleihin tulivat kirjatuiksi vasta vuonna 1993 hyväksytyssä keskustan osayleiskaavassa.¹¹²

Torin pohjoispuolen suurimittakaavaisiin toteutuksiin vaikuttivat 1980- ja 1990-lukujen taitteessa valmistuneet korttelisuunnitelmat, vaikka lopputuloksissa olikin huomattavia poikkeamia alkuperäisiin suunnitelmiin. 2000-luvulla torin pohjoispuolelle valmistuivat mm. Ison Myyn kauppakeskus, korttelin 21 liiketilojen laajennus, jossa sijaitsee mm. Anttila-Metropol tavaratalo, sekä Centrumin tavaratalon laajennus. Myös kortteli 30 saatiin uudella vuosituhanella rakennettua täyteen.

Suunnitelma korttelin 30 sisäiseksi kulkuväyliksi. Kuva SOK:n talonrakennusosasto 1989. Kuvan omistaa Joensuun teknisen viraston kaavoitus

Nykyisen Anttilan tavaratalon paikalle suunnitellun liikerakennuksen muotokieltä vuodelta 1989. Kuva Helsingin Studio Arkkitehdit 1989. Kuvan omistaa Joensuun teknisen viraston kaavoitus

Torin eteläpuolisista kortteleista vain kortteli 40 päästiin 2000-luvulla uusiin mittaviin toteutuksiin. Korttelissa sijaitsevat nykyisin mm. Carlson-tavaratalo sekä Taitokortteli. Korttelin 40 kehittämissuunnitelmat ja 2000-luvulla tapahtuneet toteutukset antavat käsitystä Joensuun ydinkeskustan toimintoihin ja kaupunkikuvaan liittyvästä problematiikasta viime vuosikymmenten ajalta. Lähtökohdat kehittämiselle olivat erilaiset muihin kortteleihin verrattuna. Ensiksikin maa-alueen omisti kaupunki, jonka tavoitteena oli 1970-luvulta lähtien saada alueelle oma virastotalo. Toiseksi korttelissa sijaitsivat myös osa Rantakadun arvokkaasta puurakennuksien kokonaisuudesta, joihin kaupungin omat suunnitelmat ottivat rakennukset säilyttävän kannan.¹¹³ Kolmanneksi kortteli sijaitsi aivan ydinkeskustassa ja kauppatoriin läheisyydessä. Merkittäväällä paikalla olevaan kortteliin ei ole voitu suunnitella mitä tahansa toimintoja tai rakennuksia.

Virastotalohankkeen rauettua 1990-luvun alussa seuraava yritys niin korttelin 40 sekä osin korttelin 48 suunnittelulle oli yleisen ideakilpailun järjestäminen vuonna 2002. Kilpailun tavoitteiksi asetettiin korkeatasoinen, keskustamainen ja tiivis maankäyttö. Kortteleiden tuli muodostaa elävä ja aktiivinen osa liikekeskustaa ja linkittää vanha historiallinen rakennuskanta onnistuneesti myöhempään rakennuskantaan ja uudisrakennuksiin. Myös puurakentamista pyrittiin suosimaan.¹¹⁴

Kilpailun tulokset julkaistiin joulukuussa 2002, mutta yksikään palkituista töistä ei antanut täysin valmista mallia asemakaavalle.¹¹⁵ Kilpailussa ei julistettu voittajaa, vaan kaksi parasta ehdotusta saivat toisen jaetun palkinnon.¹¹⁶

Ideakilpailussa jaetun toisen palkinnon sai työ nimeltään "Kimpassa". Se esitti mm. nykyisen Carlson-tavaratalon paikalle puusta rakennettavaa asuin- ja liikerakennusta. Torikadun ja Koskikadun risteykseen suunnitellun rakennuksen tavoitteena oli sopeuttaa keskustan vanha ja uusi rakennuskanta toisiinsa. Kuva ideakilpailun tulosvihkosesta. Joensuun teknisen viraston kaavoitus

Kun kortteli 40 saatiin rakennettua toistaiseksi täyteen vuonna 2007, niin ideakilpailussa mukana ollut kortteli 48 jäi käytännössä entiseen tilaansa. Sen sijaan korttelin 40 kaava-hanke käynnistyi syksyllä 2004, kun Joensuun kaupunki ja Carlson Oy sekä Veljekset Halonen tekivät esisopimuksen kauppatoria lähinnä olevan tontin myymisestä ja asemakaavan muutostyön käynnistämisestä.¹¹⁷ Tontille valmistui vuonna 2007 oululaisen Arkkitehtitoimisto Laatio Oy:n suunnittelema nelikerroksinen tavaratalorakennus (Kiinteistö Oy Joensuun Kauppatori), jonka julkisivuissa käytettiin beigen värisiä betonielementtejä.¹¹⁸ Mittakaavaltaan rakennus sijoittui kadun toisella puolella olevan Carelicumin räystääskorkeuteen.

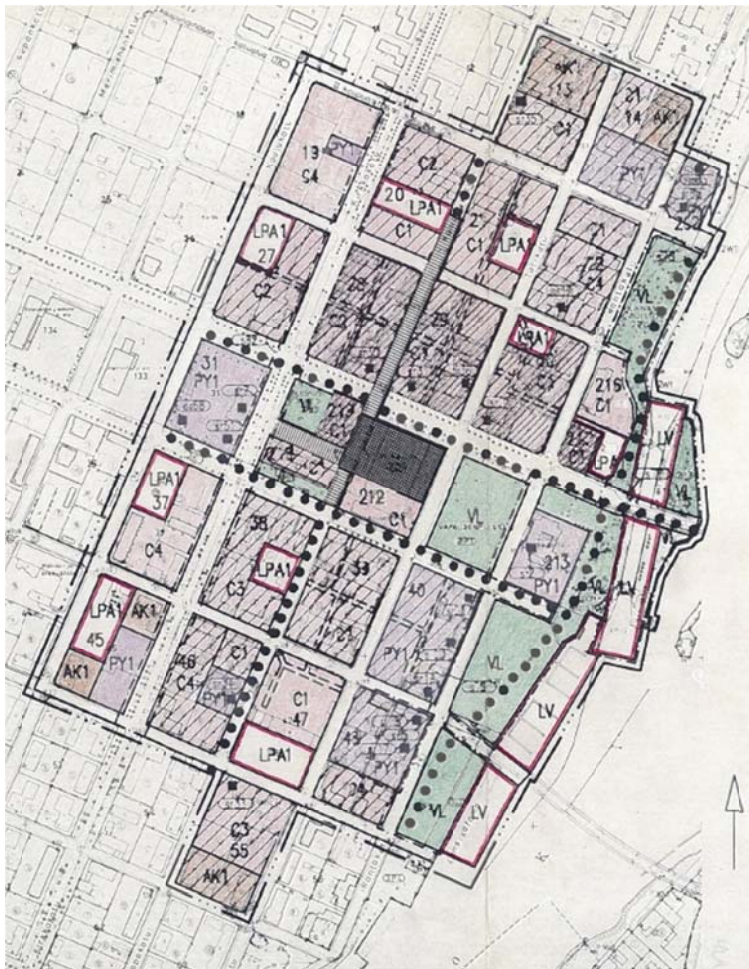
Tavaratalon sijoittuminen Tori- ja Koskikadun kulmaukseen tasapainotti keskustan liike-elämää linkittäen toiminnallisesti Rantapuistoa, vanhoja puukortteleita ja kauppatoria toisiinsa. Ydinkeskustan voidaankin katsoa laajentuneen kohti Pielisjoen varrella olevaa vanhaa puurakennusaluetta ja joen rannalla olevia puistoalueita.

Joensuussa päästiin suunnittelemaan liikekeskustaa kokonaisuutena jälleen 1990-luvun alussa. Vuonna 1993 hyväksytty keskustan osayleiskaava asetti tavoitteiksi mm. terveelli-

sen ympäristön ja korkealaatuisen kaupunkikuvan kehittämisen. Myös kaupunkikuvan kohentaminen ja rakennussuojelu otettiin kaavassa vahvasti huomioon.¹¹⁹

Osayleiskaava tähtäsi myös kaupunkirakenteen tiivistämiseen. Tiivistämisellä pyrittiin mm. poistamaan rumentaviksi tiloiksi koettuja paikoitusalueita, joita Joensuun liikekeskustassa oli runsaasti. Tiivistämisellä oli Joensuun suunnitteluhistoriassa juurensa jo 1970-luvun lopussa, joskin tiivistäminen-termin sijaan käytettiin tuolloin termiä ”paikkaava rakentaminen”.¹²⁰

Osayleiskaava asetti tavoitteiksi myös keskustan asukasmäärän laskun pysäyttämisen, kävelykadun ja kokonaisen kävelykeskustan rakentamisen sekä kortteleiden sisäiset katetut kauppakujat.¹²¹ Joensuussa ensimmäiset suunnitelmat ydinkeskustan merkittävimpien kortteleiden läpihalkovista kävelyraiteista esiteltiin ensimmäisen kerran jo vuoden 1960 asemakaavakartassa.¹²²

Osayleiskaavan merkittävimmät toimet olivat kävelykeskusta ja kortteleiden sisäisten kävelyraiteiden lopullinen hyväksyminen osaksi keskustan kehittämistä. Kartta Joensuu teknisen viraston kaavoitus

Erääksi osayleiskaavan tavoitteeksi asetettiin se, että ”*kaupunkimaisemassa pidetään näkyvissä joensuulainen kaupunkiperinne*”. Tämän on tulkittu tarkoittavan melko matalaa, selkeää ja hallittua rakentamisen tapaa, joka on toisaalta koettu myös tasapaksuutena.¹²³ Joensuulainen kaupunkiperinne kaupunkisuunnittelussa on tarkoittanut myös ruutukaavan kahden poikittaisakselin säilyttämistä ja niiden olennaisten piirteiden varjelua sekä Pielisjoen rantapuistojen vaalimista.¹²⁴

2000-luvun alun suurimittakaavaisen keskustarakentamisen siemenet olivat siis kylvetty pitkälti 1980- ja 1990-lukujen taitteen korttelisuunnitelmissa ja 1970-luvun lopun ja 1990-luvun alun keskustan kokonaissuunnitelmissa.

5.3 Keskusta-asuminen

Joensuun ydinkeskustan kaupunkikuvaan on vaikuttanut se, miten kaupunkisuunnittelu on suhtautunut keskusta-asumiseen. Vuoden 1953 yleiskaavassa Meurman ja Kivinen esittivät, että liikekeskustaan tulisi rakentaa vain liike- ja konttorirakennuksia. Kaupunkikuvalisesti liikekortteleita suunniteltiin yleiskaavassa melko rikkonaisiksi, sillä kolmesta viiteen kerrosta korkeiden rakennusten lomaan suositeltiin kulmatonteille yksikerroksisia siipirakennuksia.¹²⁵

Kaupunginarkkitehti Unto Tupala erkaantui keskusta-asumisen suhteen merkittävästi Meurmanin ja Kivisen opeista. Tupala suunnitteli 1960-luvun alun ruutukaava-alueen asemakaavan siten, että lähes jokaisesta liikekeskustan korttelista tehtiin yhdistettyjä liike- ja asuinkerrostalojen alueita. Tästä alueesta suunniteltiin huomattavan suuri, sillä se käsitti miltei puolet ruutukaava-alueesta.¹²⁶ Myös vuonna 1967 valmistunut Joensuun kaupungin ja sen ympäristön yleissuunnitelma jatkoi Tupalan viitoittamaa tietä, sillä se piti tärkeänä, että liikekeskustassa olisi jatkossakin asuntoja. Keskusta-asumisella liikekeskustan toiminnallisuus haluttiin pitää monipuolisena.¹²⁷

Vuonna 1978 valmistunut kaavarunkoehdotus korosti myös asumisen tärkeyttä liikekeskustassa: ”*ollakseen viihtyisä ja turvallinen, keskustassa tulee olla tietty määrä myös asutusta.*” Asumiseen haluttiin varata liikerakennusten ylimmät kerrokset. Kuitenkin liikekeskustaan suunniteltiin myös muutama puhtaasti liiketoimintaan tarkoitettu kortteli.¹²⁸

Vuonna 1993 hyväksytty keskustan osayleiskaava vahvisti aikaisempaa kehitystä tavoitteenaan, että liikekeskustan asukasmäärä ei tulevaisuudessa saisi ainakaan laskea. Kaikkiin

liiketoimintoihin osoitettuihin kortteleihin oli mahdollista suunnitella myös asuinhuoneistoja.¹²⁹ Eräs etappi keskusta-asumisessa oli vuonna 1996 valmistunut Joensuun yleiskaava, jossa liikekeskustan asumisen kehittäminen otettiin selkeäksi tavoitteeksi. Liikekeskustaa pyrittiin tiivistämään ja tämän nähtiin toteutuvan parhaiten tapauskohtaisilla asemakaavoilla.¹³⁰ 1990-luvulla merkittävin asumiseen suunniteltu kohde ydinkeskustassa oli korttelin 55 pohjoisosa (Citymarketin korttelin eteläpuolinen alue). Siinä liikehuoneistot sijoitettiin pääosin katutasoon ja asuinhuoneistot ylimpiin kerroksiin.

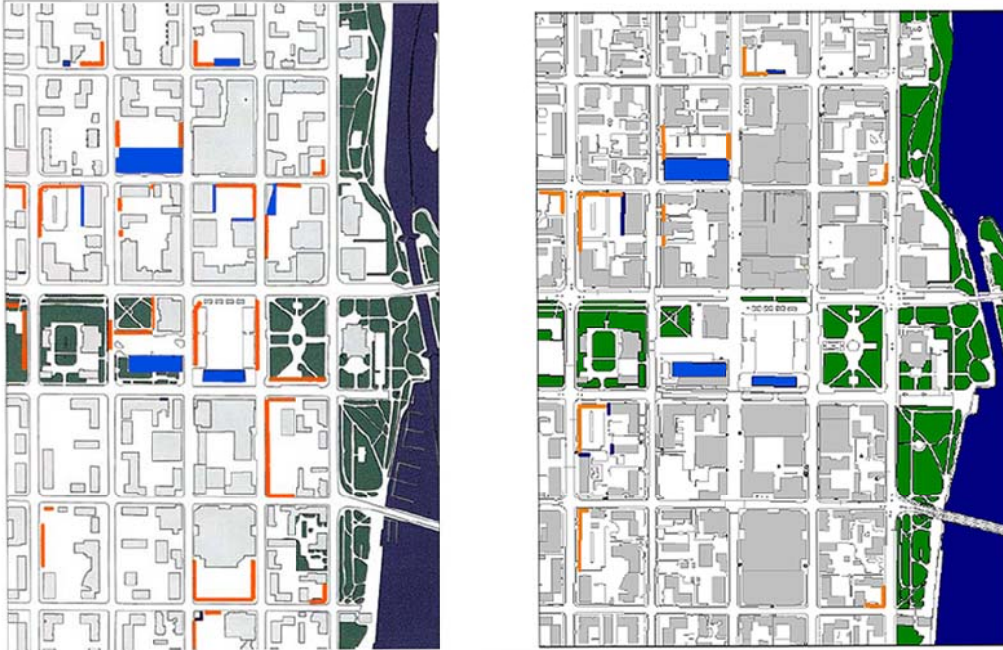
1990-luvulla kehitetyt keskusta-asumisen suunnitelmat alkoivat konkretisoitua toden teolla kuitenkin vasta 2000-luvun puolella. Vuosikymmenien tauon jälkeen ensimmäinen merkittävä liike- ja asuinrakennuskohde valmistui kauppatorin laidalle vuonna 2003 (As Oy Joensuun Torinhelmi) ja sitä seurasi liikekeskustan alueella kuusi vastaavaa kohdetta.

Keskusta-asumisesta tuli 2000-luvulla suosittua ja keskustan asukasmäärät lähtivät hienoiseen kasvuun.¹³¹ Samalla voitiin todeta, että mitä lähempänä toria myytävä asuinhuoneisto sijaitti, sitä kalliimmat olivat neliöhinnat.¹³²

Keskusta-asumisen kasvamisen vaikutus kaupunkikuvaan on ollut urbanisoiva ja eheyttävä. Mikäli liikekeskustaa olisi suunniteltu ja rakennettu 2000-luvulla vain liike-elämän tarpeita ajatellen, olisivat rakennusten kerroskorkeudet jääneet huomattavasti toteutumia pienemmiksi. Esimerkiksi viisikerroksisten rakennusten kaikkiin neliöihin ei olisi riittänyt Joensuun kokoisessa kaupungissa liike-elämän toimijoita.¹³³

As Oy Joensuun Koskikara valmistui Torikadun ja Niskakadun kulmaukseen vuonna 2007. Se on hyvä esimerkki uuden vuosituhannen alun keskusta-asumisesta, jossa katutason huoneistot on suunniteltu liike-elämän tarpeisiin ja ylimmät kerrokset asumiseen. Kuva Pekka Piiparinen (2009)

Kaupunkikuva kohentui selvästi liikekeskustassa vajaan kymmenen vuoden aikana. Vasemmanpuoleinen kartta on vuodelta 1997 ja sen on laatinut Arkkitehtitoimisto Mikko Heikkilä. Oikeanpuoleisen vertailukartan on laatinut kaavoitusarkkitehti Mika Ahonen vuonna 2005. Ruskealla värillä on merkitty heikosti rajautuneet korttelit ja sinisellä värillä ankeat rakennusten julkisivut. Kaupunkikuva parani ennen kaikkea kortteleiden täydennysrakentamisella, johon liittyi voimakkaasti myös keskusta-asumisen huomioon ottaminen. Kartta Joensuun teknisen viraston kaavoitus

5.4 Kävelykeskusta

2000-luvun alku on ollut Suomen kaupungeissa vilkasta kävelykatujen rakentamisen aikaa, sillä uusi kävelykatu on rakennettu uuden vuosituhannen aikana yhteentoista kaupunkiin. Yhteensä kävelykatuja vuonna 2009 löytyi 33 kaupungista, joista vanhimmat olivat rakennettu vuonna 1966 Tammissaareen ja Raaheen. Eniten kävelykatuja oli rakennettu Helsinkiin (n. 1900 m) ja pienin kävelykatu löytyi Hangosta (70 m). Seutukunnan väkilukuun suhteutettuna pisimmät kävelykadut olivat Joensuussa, Kouvolassa ja Vaasassa.¹³⁴

Kaavoituspäällikkö Juha-Pekka Vartiainen pitää Joensuun kävelykeskustan toteutumista yhtenä kolmesta toimesta, joilla on ollut eniten vaikutusta Joensuun kaupunkikuvaan sen historiansa aikana. Kaksi muuta ovat kaupungin perustaminen ja toinen 1960-luvun alun ruutukaavalle laadittu asemakaava.¹³⁵

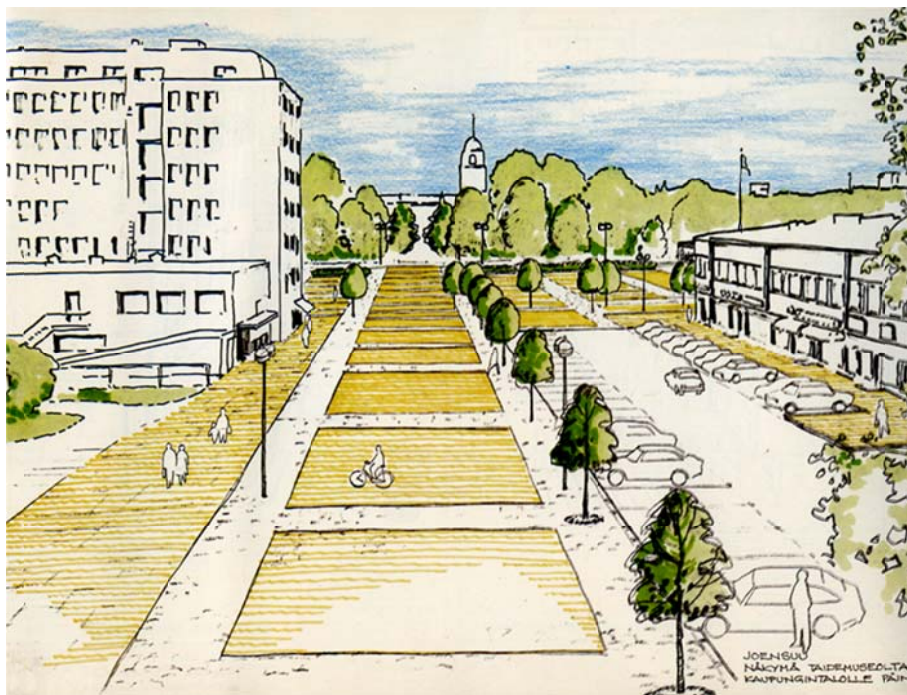
Joensuun kävelykadun suunnittelu ja rakentaminen on ollut projekti, joka on edennyt pikkuhiljaa 1970-luvun puolivälistä kokonaisen kävelykeskustan rakentumiseen 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen alussa. Kävelykeskustaa koskevia suunnitelmia ja tutkimuksia

laadittiin 1970-luvulta lähtien lukuisia, jotka johdonmukaisesti esittivät kävelykadun paikaksi osaa Kauppakadusta. Samoihin suunnitelmiin kytkeytyi monesti myös kauppatorin kehittäminen ja kävelykeskustan laajentaminen yhdestä katuosuudesta muihinkin tiloihin, kuten Keskuskujalle.

Ensimmäinen virallinen suunnitelma Joensuun keskustaan perustettavasta kävelykadusta esiintyi vuonna 1976 laaditussa liikennesuunnitelmassa. Kävelykatu oli suunnitelman eräs merkittävimmistä tavoitteista. Kävelykadun - jota tuolloin nimitettiin jalankulkukaduksi - paikkaa ehdotettiin Kauppakadulle, kaksi korttelinpätkää nykyistä lyhyempänä. Kävelykatuajatus perusteltiin niin viihtyisyyden, turvallisuuden kuin keskustan toiminnallisuuden kohentamisella.¹³⁶

Joensuussa kävelykeskustasuunnitelmat olivat 1970-luvulla keskisuurten kaupunkien joukossa melko edistyneitä. Suunnittelussa Joensuun kulki samaa tahtia esimerkiksi Jyväskylän kanssa, josta sittemmin kehittyi eräs suomalaisen kävelykeskustan mallikaupungeista. Hankkeiden käynnistämisvaiheissa kaupunkien välillä oli sekä eroavaisuuksia että samankaltaisia kehityslinjoja. Kun Jyväskylässä keskusteluja kävelykadusta käytiin valtuustoa myöten jo 1970-luvun alussa,¹³⁷ ei Joensuussa hanke herättänyt kaupunkilaisissa eikä luottamusmieselimissä juurikaan vastakaikua.¹³⁸ Joensuussa konkreettinen vastahankaisuus tuli esiin vuonna 1978, kun kaupunginvaltuusto käsitteli kaupungin arkkitehtitoimiston laatimaa keskustan kaavarunkoehdotusta, johon sisältyi edelleen ajatus osan Kauppakadun muuttamisesta kävelykaduksi. Valtuusto tyrmäsi kävelykatuajatuksen,¹³⁹ kun taas Jyväskylässä valtuusto suhtautui kävelykatuasiaan myötämielisesti.¹⁴⁰ Jyväskylässä kävelykatu avattiinkin kuutisen vuotta ennen Joensuun vastaavaa.

Joensuun kaupunginvaltuuston pakeista huolimatta kävelykadun suunnittelua ei kuitenkaan keskeytetty, vaan seuraavan kerran siihen palattiin 1980-luvun puolivälissä. Tuolloin konsulttityönä valmistui ”Torialueen ja kävelykadun yleissuunnitelma”. Se päätyi suosittamaan Kauppakadun muuttamista kävelykaduksi osuudelta Sivantokatu-Niskakatu. Myös Keskuskuja tuli muuttaa kävelyalueeksi ja kauppatoria suunnitelma suositteli uudelleenpäällystettäväksi.¹⁴¹

Vuonna 1985 valmistuneessa suunnitelmassa Keskuskujja oli otettu mukaan osana kävelykeskustaa. Kuvan omistaa Joensuun teknisen viraston kaavoitus

Yleissuunnitelman yhteydessä tehtiin myös mahdollisen kävelykadun osalta asennetutkimus. Ns. ”tavallisista” joensuulaista, joita haastateltiin 571 henkilöä, 70 % kannatti kävelykatua Kauppakadulle, mutta ydinkeskustan yrittäjistä sitä kannatti vain puolet.¹⁴²

Kävelykadun kehittämistä varten perustettiin teknisen viraston virkamiehistä koottu kävelykatutyöryhmä, jonka työn tuloksena osa Joensuun kauppakadusta muutettiin kesien 1987 ja 1988 ajaksi väliaikaiseksi kävelykaduksi. Vuoden 1987 kokeilusta tehtiin myös laajemmat seuranta- ja asennetutkimukset, jotka rohkaisivat edelleen pysyvän kävelykadun toteuttamiseen.¹⁴³ Tuolloin myönteisesti kesäajan kävelykatukokeiluun suhtautui peräti 94 % joensuulaisista, mutta ympärivuotiseen kävelykatuun myönteinen suhtautuminen oli huomattavasti pienempi, vain 43,4 % kannatuksella. Yrittäjien suhtautumisessa oli edelleen suuria ennakkoluuloja: vain 17,2 % kannatti ympärivuotista kävelykatua.¹⁴⁴

Joensuussa yrittäjien vastustus poiki kaupungille vastalausekirjelmän, jossa vedottiin kävelykatukokeilun aikana tulleisiin kokemuksiin, jonka mukaan yrittäjien tulot eivät olleet kokeilun aikana kasvaneet odotetulla tavalla. Joidenkin yrittäjien myynti oli kääntynyt laskuun.¹⁴⁵ Viimeisimpänä vastustuksen keinona 18 yrittäjää valitti kävelykatuasiasta läänioikeuteen.¹⁴⁶

Kävelykatuhanke politisoitui, kun SDP:n Joensuun kunnallisjärjestö asettui vastustamaan yrittäjien toivomusta hankkeen katkaisemiseksi. Sosiaalidemokraatit sen sijaan olisivat halunneet jatkaa kävelykadun kesäkokeilua.¹⁴⁷ Konkreettisenä vasemmiston toimenä paikallinen ammattiyhdistysväki keräsi 1 700 ihmisen allekirjoittaman vetoimuksen kävelykatukokeilun jatkamisen puolesta. Vasemmiston ponnistelut tuottivat tulosta, sillä kävelykatukokeilua päätettiin jatkaa.¹⁴⁸

1990-luvun alkupuoliskolla kävelykatuhanke laitettiin jäihin osittain kaupungin taloudellisen tilanteen johdosta ja osin edelleen jatkuneesta Kauppakadulla toimivien yrittäjien vastustuksesta.¹⁴⁹ Vuonna 1991 kaupunginarkkitehti Mauno Tuomisto totesi, että keskustan elinkeinoelämä ei ollut ymmärtänyt, miten kävelykadun myötä keskustasta tulisi turvallisempi ja myös yrittäjien kannalta katsottuna myönteisellä tavalla elinvoimaisempi. Julkisuuteen Tuomisto kommentoi, että Joensuun kävelykatukeskustelu oli ”lapsellista jahkaamista”.¹⁵⁰

1990-luvun loppuun mennessä Joensuussa luottamushenkilöiden asenteet olivat muuttuneet myönteisemmiksi ja ilmapiiri varsinaisen kävelykadun toteutukseen alkoi olla valmis. Kaupunginvaltuutetuista 89 % puolsi pysyvän kävelykadun rakentamista. Yrittäjien keskuudessa oli edelleen tiettyä nihkeyttä, sillä he olisivat asettaneet kauppatorin kunnostamisen kävelykadun rakentamisen edelle. Silti myös yrittäjien keskuudessa suhtautuminen kävelykatuun oli jo pääsääntöisesti myönteinen.¹⁵¹

1990-luvun jälkipuoliskolta lähtien kävelykeskustasuunnitelmiin yhdistettiin myös torin uudelleensuunnittelu. Torialue alettiin nähdä osana kävelykeskusta-aluetta. Kävelykeskustan ja torialueen yleissuunnitelma valmistui vuonna 1998. Suunnitelmassa kävelykeskustan alueeksi esitettiin aikaisempien suunnitelmien tapaan Kauppakatua välillä Niskakatu-Suvantokatu sekä kauppatoria ja Keskuskujaa. Suunnitelmaan kuului vielä parannetut kävelyolosuhteet Koskikadulla ja Siltakadulla.¹⁵² Lopulta kaupunginhallitus päätti lähteä toteuttamaan kävelykeskustaa vain Kauppakadun, Keskuskujan sekä Koskikadun ja Siltakadun saneerauksella. Toria ei voitu ottaa mukaan, sillä torinaluspysäköinnistä ei oltu päästy yksimielisyyteen.¹⁵³

Kävelykadun suunnitteluun linkittyi myös kauppatorin kehittäminen. Vuonna 1998 valmistuneessa konsulttitoimiston suunnitelmassa torin länsireunaan esitettiin kiinteitä ja toritilaa rajaavia kevyitä rakennuksia, kuten katettuja toripöytiä, pientä liikerakennusta ja esiintymislavaa. Kuva Joensuun kävelykeskusta / Yleissuunnitelma 1998. Kuvan omistaa Joensuun teknisen viraston kaavoitus

Kävelykeskusta valmistui 2000-luvun alussa useassa vaiheessa. Kävelykadun rakentaminen alkoi elokuussa 1999, jolloin Kauppakadulle alettiin tehdä pohjarakennustöitä.¹⁵⁴ Vuonna 2000 valmistui kävelykeskustan Kauppakadun osuus katulämmityksineen. Lopullinen laajuus toteutui vuonna 2004, kun varsinaisen kävelykadun lisäksi kävelykeskustaan liitettiin myös Keskuskuja, Siltakadun katulevitys ja Koskikadun parannustoimet. Myös Siltakadun levennetyt kävelykeskustaosuudet saivat katulämmityksen.¹⁵⁵ Jo ennen varsinaista kävelykatukeskustaa pieni osa Kauppakadusta torin laidalla oli muutettu kävelyalueeksi 1990-luvulla, mutta varsinaisena kävelykatuna tätä noin 50 metrin pätkää ei voitu pitää.¹⁵⁶

Kävelykeskustan valmistuminen oli menestys. Vuonna 2004 sanomalehti Karjalainen teki kyselyn Joensuun mieluisimmasta paikasta ja voittajaksi nousi kauppatori-kävelykatu -alue. Toiseksi sijoittui Pielisjokivarren puistot ja kolmanneksi Hasanniemi.¹⁵⁷ Joensuun kävelykeskusta huomioitiin myös valtakunnallisesti, sillä vuonna 2005 se sai valtakunnallisen Elävä kaupunkikeskusta -palkinnon.¹⁵⁸

Joensuun kaupunkikeskustayhdistys otti vastuulleen kävelykadun tapahtumajärjestelyt ja vain kaikkein suurimpien yleisötapahtumien lupa-asiat jäivät kaupungin hoidettaviksi. Uusilla järjestelyillä esimerkiksi markkinoiden aluetta voitiin laajentaa kauppatorilta kävelykatualueille.¹⁵⁹

Valmistuttuaan Joensuun kävelykadun katutasojen liikehuoneistojen vuokrat kohosivat ja osa yrityksistä joutui hakemaan toimitiloja toisaalta. Kävelykeskustoihin on perinteisesti hakeutunut mm. kahviloita, muotiliikkeitä, lahjatavara-kauppoja ja muita liikkeitä, joista asiakkaan ei tarvitse poistua suurien ja raskaiden kantamusten kanssa.¹⁶⁰ Kaiken kaikkiaan kävelykeskustan valmistuminen muutti jonkin verran liikekeskustan palveluiden sijoittumista mutta ennen kaikkea ydinkeskustan kaupunkikuva koki mullistavan muutoksen.

Kävelykadun visuaalista ilmettä kesällä 2010. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

6. HASANNIEMI JA PIELISJOEN SAARET

6.1 Hasanniemi

Hasanniemi oli piirretty jo Joensuun ensimmäiseen asemakaavan alueeseen ja tuolloin osa Hasanniemestä varattiin satamatoiminnoille. Varsinainen satama sijoittui kuitenkin lähemmäksi kaupungin keskustaa¹⁶¹ ja Hasannimen alue lienee jäänyt kaupungin perustamisvaiheessa luonnontilaiseen asemaan. Vaikka Hasaniemeen ei tullut satamaa, suuntautui sinne kuitenkin huomattavaa toimintaa jo 1800-luvulla.

Kun höyrysaivat tulivat luvallisiksi Suomessa vuonna 1857, perustettiin muutaman vuoden kuluessa saha myös Hasanniemeen. Vilkkainta sahatteollisuuden aikaa oli 1860-luku, jolloin Hasanniemeen muodostui pieni teollisuusyhdyskunta työläiskasarmeineen. Hasanniemen höyrysaahan tarina oli kuitenkin sangen lyhyt, sillä sen toiminta loppui kannattamattomana jo 1870-luvun jälkipuoliskolla.¹⁶²

Sahatoiminnan jälkeen Hasanniemi siirtyi Joensuun kaupungille vuonna 1881, jonka jälkeen alueelle nousi joitakin luvatta rakennettuja mökkejä. Kaupunki vuokrasi alueen Hasanniemen oluttehtaalle, jonka panimo aloitti toimintansa vuonna 1883.¹⁶³ Saha- ja olutpanimohistorian lisäksi Hasanniemen alue liittyy osaltaan Joensuun vesiliikenteen historiaan. Vielä tänäkin päivänä alueella on mm. entisten luotsien asuintaloja.¹⁶⁴

Koko Hasanniemi kaavoitettiin selkeästi ensimmäisen kerran vasta vuonna 1928. Tuolloin alue suunniteltiin suureksi puistoalueeksi.¹⁶⁵ Kaavoitushankkeen aikana Hasanniemeen ajateltiin myös teollisuustoimintoja ja urheilukentän sijoittamista, mutta näistä suunnitelmista luovuttiin.¹⁶⁶

Hasanniemen edullinen asema aivan kaupungin keskustan kupeessa Pyhäselän rannassa on herättänyt myöhemminkin monenlaisia suunnitelmia ja ideoita. Esimerkiksi 1960-luvun alussa alueelle suunniteltiin talonpoikaiskulttuuria esittelevää ulkomuseota. Vuonna 1963 kaupunginarkkitehti Unto Tupala oli jo ehtinyt tutustua yhdessä Joensuun museoiden johtajan Tuomas Björkmanin kanssa rakennuskantaan, jota olisi voitu siirtää Hasanniemeen.¹⁶⁷ Vuonna 1965 kaupunginhallitus teki periaatepäätöksen, että ulkomuseota ei ryhdytä toteuttamaan.¹⁶⁸

Kun 1980-luvun taloudellisen nousukauden aikana ruutukaavan puutaloja purettiin viimeisen kerran kiivaaseen tahtiin, pyrittiin kaupungin kaavoitus- ja talonsuunnitteluosaston

toimesta suojelemattomien puurakennusten säilyttämistoimiin. Eräs ideoista oli se, että Hasanniemeen kaavoitettaisiin yksi kortteli, jonne siirrettäisiin ruutukaavan uhanalaiseen asemaan joutuneita rakennuksia. Joensuun kaupunki torjui ajatuksen vedoten kireään taloudelliseen tilanteeseen. Kuluja olisivat tuoneet rakennusten siirrot ja uudelleenpystyttämiset.¹⁶⁹

1980-luvulla kaupunki suunnitteli Hasanniemeen puistoa, jonka pääteemana olisi ollut 1800- ja 1900-lukujen taitteen huvipuisto. Tätä varten kaupunki tilasi puistosuunnitelman, joka valmistui vuonna 1986. Suunnitelman tavoitteena oli kehittää aluetta puiston ja huvipuiston lisäksi huomattavasti monipuolisemmin, kuten erilaisin ulkoilmatapahtumin. Jälleen nostettiin esiin myös jonkinasteisen museotoiminnankin sijoittuminen alueelle. Hasanniemeen kaavailtiin myös näkötornia ja tämän osalta suunnitelma vihjasi aikoinaan Ilosaarella olleen näkötornin ulkoiseen olemukseen. Myös puusiltojen, uimalaitoksen ja tanssilavan esikuvia haettiin Ilosaaren menneistä rakennuksista. Rantapuistossa sijainnutta jugend-tyylistä kolmikerroksista huvimajarakennusta käytettiin taas esikuvana uudelle kioskirakennukselle. Myös kesäteatteri haluttiin kunnostaa ja siihen kaavailtiin purjekatetta.¹⁷⁰ Kaupungin kaavoitustoimi oli skeptinen pelkäämään yhden aikakauden puistoteemaa kohtaan, mutta se innostui puiston kaupunkikuvallisista asioista, jotka olisivat kohentaneet alueen ilmettä, varsinkin puistorakentamisen avulla. Lisäksi kaavoitus piti tärkeänä, että alueella oleva vanha rakennuskanta tulisi säilytetyksi.¹⁷¹

Rakennustaiteellisesti Hasanniemen arvokkain rakennus on Pursiseuran huvila, jonka pihaan kuuluu myös joukko muuta historiallisesti arvokasta rakennuskantaa. Kuva Pekka Piipari (2011)

Toistaiseksi viimeisin Hasanniemi-suunnitelma liittyy Mehtimäen alueen toiminnallisen suunnitelman laatimiseen. Tämä konsulttityönä valmistunut suunnitelma valmistui vuonna 2005 ja siihen otettiin Mehtimäen lisäksi mukaan osa Linnunlahdesta ja Hasanniemi kokonaisuudessaan. Hasanniemen osalta alue nähtiin sekä kaupunkilaisten virkistysalueena että matkailullisessa käytössä. Suunnitelman rohkein ajatus oli kanavan rakentaminen Pielisjoelta Linnunlahden uimarannalle. Kanavan varteen suunniteltiin sijoitettavaksi pieniä paviljonkeja tai leirintäalueen mökkejä.¹⁷² Myöskään tämä suunnitelma ei saanut tuulta purjeisiinsa ja Hasanniemen kohtalo onkin ollut avoimessa tilassa jo vuosikymmenien ajan.

Vuonna 2005 valmistuneessa suunnitelmassa Hasanniemi ajateltiin erottaa muusta kaupungista Pielisjoesta Linnunlahden uimarannalle kulkevan kanavan avulla. Kuvan omistaa Joensuun teknisen viraston kaavoitus

6.2 Ilosaari ja Niskasaari

Ilosaaren ja Niskasaaren historia osana Joensuun kaupunkia muodostui aivan toisenlaiseksi kuin Hasanniemen. Jos Hasanniemestä ei saatu tehtyä hoidettua puistoaluetta, niin Ilosaarta alettiin kehittää jo kaupungin perustamista lähtien. Puistoalueen lisäksi Ilosaaresta muodostui 1800-luvulla merkittävä vapaa-ajan tila. Vuonna 1855 Ilosaareen avattiin huvimaja, joka kuitenkin ränsistyi ja saari oli tämän jälkeen jonkin aikaa ilman rakennuksia.¹⁷³

Ilosaaren toiminta alkoi kuitenkin elpyä. Vuonna 1877 saarelle rakennettiin sauna ja vuonna 1895 tanssilava. Seuraavana vuonna valmistui paviljonki raittiusravintoloinen. Tätä rakennusta peruskorjattiin ja laajennettiin useaan otteeseen mm. näyttämö- ja kokoustiloiksi. Rakennus sai näkötornin vuonna 1907. Samana vuonna Ilosaareen valmistui myös uimalaitos, jossa Joensuun Uimaseura järjesti vuosittain uimamaistereiden promootion.¹⁷⁴

Ilosaaren huvilan tornia 1950-luvulla. Kuva Pohjois-Karjalan museo

Ilosaari ja Niskasaari liitettiin jo kaupungin perustamisvaiheessa Joensuuhun.¹⁷⁵ Tuolloin saarista käytettiin nimitystä Kaluvirran saaret.¹⁷⁶ Kaupungin perustamisen yhteydessä Niskasaareen rakennettiin kivinen viljamakasiini vanhan puisen tilalle. Massiivisena ja muusta kaupungista erillisenä se hallitsi koko jokinäkymää.¹⁷⁷ Rakennuksen nykyinen nimi, Pielisjoen linna, juontuu 1920-luvun lopulta, jolloin se peruskorjattiin ja sen nykyinen ulkonäkö valmistui.¹⁷⁸

Pielisjoen linnaan liittyy vahvasti poliittisuus. Niskasaarella sijaitseva valtion vanha viljamakasiini tuli Pohjois-Karjalan suojeluskuntapiiriin käyttöön vuonna 1919 ja uudistettu rakennus valmistui 1929. Pielisjoen linna tuli suojeluskunta-aikana kuuluisaksi presidentti K.J. Ståhlbergin kyydityksestä vuonna 1930, joka alkoi Helsingistä ja päättyi Joensuuhun. Presidentti oli tarkoitus kuljettaa itärajalle, mutta matka katkesikin yövierailuksi Pielisjoen linnaan.¹⁷⁹

Pielisjoen linna säilyi puolustusministeriön hallussa 1960-luvun lopulle ja seuraavan vuosikymmenen alussa tiloihin muutti pikkuhiljaa Karjalan tutkimuslaitos. Vuonna 2003 rakennus siirtyi Joensuun kaupungin omistukseen ja neljä vuotta myöhemmin Pohjois-Karjalan maakuntaliitto muutti rakennukseen Karjalan tutkimuslaitoksen siirryttyä Itä-Suomen yliopiston kampukselle.¹⁸⁰

Pielisjoen linna on Joensuun vanhin kivi-rakennus. Kuva Pekka Püparinen (2009)

Joensuun kaupunki oli havitellut Pielisjoen linnaa valtiolta itselleen jo 1910-luvulta lähtien. Kaupunki kaavaili rakennukseen museota, kirjastoa ja vapaaopistoa.¹⁸¹ Pohjois-Karjalan museon pitkä aika ilman näyttelytiloja päättyi Karjalantalon (1954) valmistumisen myötä. Jo seuraavana vuonna museo muutti uuteen rakennukseen saaden sieltä näyttelytilojen lisäksi kokoelmien säilytystiloja.¹⁸² 1990-luvun lopulla museo sai uudet näyttelytilat nk. Carelicumin rakennuksesta (1985) kaupungin ydinkeskustasta.

Karjalantalon on omistanut sen perustamisesta lähtien Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö. Rakennuksen toiminnan historian suurimmat muutokset ovat lähihistoriassa, sillä alkuvuodesta 2011 siitä tehtiin musiikin esittämiseen ja koulutukseen keskittyvä kulttuurilaitos.

Ehkä rohkein ajatus, mitä Ilosaareen ja Niskasaareen on esitetty, ovat monumentaaliset kulttuurilaitokset kansankorkeakouluhankkeen toimesta. Ilosaareen ja Niskasaareen sijoituvista rakennuksista luonnoksen laati 1920-luvun lopulla arkkitehti Ilmari Launis. Kuva Joensuun kaupunginarkisto

7. PUISTOT

Joensuun kaupungin suunnittelustrategioissa kaupunkikuvan ja kaupungin viihtyisyyden osalta viheralueet ovat näytelleet jo kauan hyvin merkittävää osaa.¹⁸³ Pielisjoen jokivarsimaisema on katsottu olevan kaupungin eräs vetovoimatekijä¹⁸⁴ ja se on kuulunut valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen listalle vuodesta 1993 lähtien.

Joensuun liikekeskustan alueella on seitsemän puistoa: Vapaudenpuisto, Keskuspuisto, Pohjoinen rantapuisto, Eteläinen rantapuisto, Eliel Saarisen puisto, Pötkänniemenpuisto ja Kanavapuisto.¹⁸⁵ Neljä jälkimmäistä mielletään usein samaksi Pielisjoen rannalla olevaksi rantapuistoksi. Kaupungintalon puiston nimi vaihdettiin 1990-luvun lopulla Eliel Saarisen puistoksi.¹⁸⁶

Liikekeskustan ulkopuolella ruutukaava-alueella on myös puistoja, joista merkittävimmät liittyvät Pielisjoen rantaan ja julkisten rakennusten vyöhykkeeseen, kuten Ystävyysdenpuisto ruutukaavan länsiosassa. Jääkäripuisto ruutukaavan kaakkoisosassa on alueellisesti lähellä Pielisjoen rantapuistojen vyöhykettä. Sekä luterilaisen että ortodoksisen kirkon yhteydessä on omat historiallisesta ja kaupunkikuvallisesti merkittävät puistonsa. 1990-luvun lopussa koko ruutukaavan alueella – Ilosaari mukaan lukien – puistojen määrä oli 14 kappaletta.¹⁸⁷

Joensuussa tärkeimpiä puistoja on vuosikymmenten ajan jouduttu lähinnä ylläpitämään, eikä suurimittakaavaisia saneeraustoimia suoritettu ennen vuosituhannen vaihdetta. Vuonna 1982 arkkitehtitoimisto selvitti syitä siihen, miksi puistojen voimakkaat kunnostamiset eivät olleet toteutuneet. Eräs tärkeimmistä syistä oli varojen puute, jolloin puistotyöt jäivät keskeneräisiksi vuosikausiksi tai niitä ei kyetty viemään loppuun. Puistoja ei myöskään voitu kunnostaa, koska puistomäärärahoista oli jouduttu ottamaan varoja katuistutuksiin. Myös puistorakentamisen ohjelmointi koettiin epävarmaksi, esimerkiksi eri rakennuskohteiden työmääriä ei kyetty arvioimaan oikein johtuen puistosuunnitelmien ja kustannusarvioiden puutteellisuudesta. Puistosuunnitelmia ei kyetty myöskään arkkitehtitoimiston mielestä hoitamaan siten, että suunnitelmat olisivat valmistuneet ajoissa ja että ne olisivat riittävän pitkälle tutkittuja ja huolellisesti valmisteltuja.¹⁸⁸

Joensuun ruutukaavan puistojen rakentaminen alkoi mitä ilmeisimmin 1850-luvulla Pielisjoen rantapuistoista. Puistojen esplanadeja alettiin rajata puuistutuksilla ja istutettavilla

nurmikoilla.¹⁸⁹ Joensuun ensimmäinen tilattu puistosuunnitelma tehtiin Eteläistä rantapuis-
toa varten. Sen laati G. A. Dahlström ja se toteutettiin 1870 – 1880-lukujen taitteessa.¹⁹⁰

Joensuun ruutukaavan puistojen suunnittelemiseksi järjestettiin puistosuunnittelukilpailu
vuonna 1911. Kilpailun tuloksia pidettiin laihoina, vaikka voittaja Turun kaupunginpuutar-
huri Harald Söderberg kutsuttiinkin hiomaan Joensuun puistoja kaupungin haluamalla ta-
valla. Kaupungin toiveitten puolestapuhujana toimi ennen kaikkea Joensuun puutarhava-
liokunta. Se ehdotti vuonna 1913, että uudet istutukset tuli aloittaa kauppatorin molemmil-
la puolilla olevista puistokortteleista ja urheilukentän ympäristöstä.¹⁹¹

Joensuun puistojen ylläpitoon on liittynyt aikojen kuluessa huomattava määrä käsityöläi-
syyttä. Esimerkiksi vuonna 1956 kaupunki valmisti puistoihinsa 50 puistonpenkkiä, 18
hiekkalaatikkoa ja 12 keinua.¹⁹²

Liikekeskustan merkittävin puisto on Vapaudenpuisto. Kaupungin ensimmäisessä asema-
kaavassa nykyinen Vapaudenpuisto oli osa kauppatoria, ja vuosidadan lopulla se oli muo-
dostunut luonnontilaiseksi puistoksi, jota kutsuttiin Nelikulmapuistoksi. 1910-luvulla Neli-
kulmapuistoa alettiin suunnitella kunnostettavaksi ja konkreettisiin toimiin päästiin 1920-
luvulla. Kaupunginvaltuusto hyväksyi puistosuunnitelman vuonna 1923 ja kunnostustöihin
ryhdyttiin vuonna 1926.¹⁹³

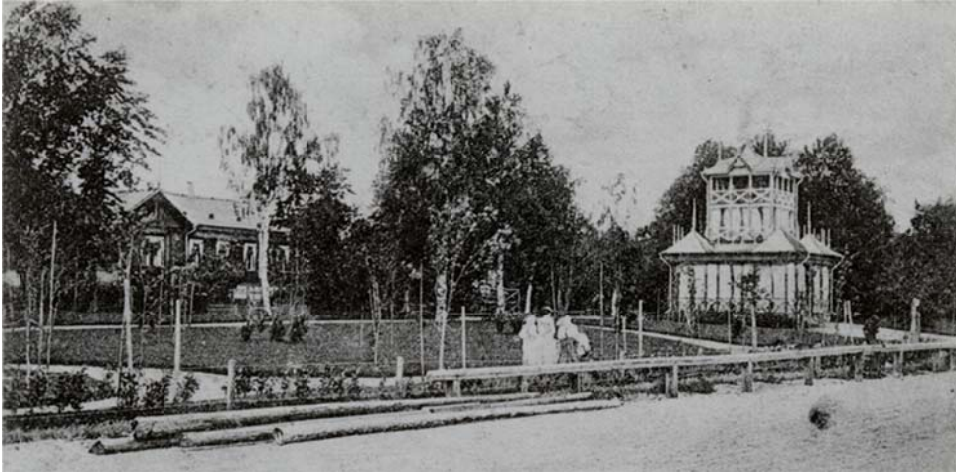
Lähihistoriassa Vapaudenpuiston merkittävimmät keskustelut ovat liittyneet suurien ja
vanhojen havupuiden kohtaloon. Nämä puut ovat kaksi mäntyä, sembramänty ja make-
donianmänty. Vuonna 1997 tekninen lautakunta esitti mäntyjen kaatoa, mutta kaupungin-
hallitus päätti toukokuussa 1998 säilyttää nämä kaksi - todennäköisesti 1920-luvulla istu-
tettua - puuta.¹⁹⁴ Tämä Vapaudenpuiston ongelma on ollut esillä ainakin 1980-luvulta läh-
tien. Esimerkiksi vuonna 1986 laadittu kaupungin puistosuunnitelma ehdotti, että torin ja
kaupungintalon välille tulisi luoda huomattavasti avarampi näköyhteys. Näin monumentaa-
lista sekä kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti arvokasta kaupungintaloa (1914) voitaisiin
tuoda paremmin esille.¹⁹⁵ Viimeisin Vapaudenpuiston kevyehkö uudistaminen toteutettiin
1990-luvun lopulla,¹⁹⁶ mutta puisto jäi silti vaatimattomaan asuun verrattuna monien suur-
ten ja keskisuurten kaupunkien keskeisimpiin puistoihin.

Vapaudenpuisto on keidas keskellä kaupungin ydinkeskustaa. Suurinta keskustelua lähihistoriassa on herättänyt se, tulisiko puiston puustoa vähentää kaupungintalon näkyvyyden parantamiseksi. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

Sen sijaan Pielisjoen rannalla olevat Pohjoinen rantapuisto ja Eteläinen rantapuisto saneerattiin täysin 2000-luvun alussa. Puistojen kunnostusta suunniteltiin pitkään, sillä jo 1980-luvun lopulla kaupunki päätti aloittaa rantapuiston mittavan kunnostamisen, jonka ajateltiin kestävän jopa lähes kymmenen vuotta. Kunnostamishanke pohjautui vuonna 1984 laadittuun puistosuunnitelmaan.¹⁹⁷ Hanke kuitenkin viivästy ja asiaan palattiin uudestaan seuraavan vuosikymmenen lopulla.

Vuonna 1998 13 kaupunginvaltuutettua tekivät aloitteen rantapuiston toiminnallisesta ja kaupunkikuvallisesta kehittämisestä. Valtuutetut halusivat nostaa lähellä kaupungin keskustaa olevan puiston ”kaupungin käyntikortiksi ja asukkaiden sekä matkailijoiden olohuoneeksi”. Ehkä kaikkein huomiota herättävin avaus valtuutetuilla oli huvimajan palauttaminen, jollainen oli puistossa aiemminkin. Tekninen lautakunta totesi huvimajan olevan tavoiteltava hanke, mutta kaupungin ylläpitämäksi sitä ei haluttu.¹⁹⁸

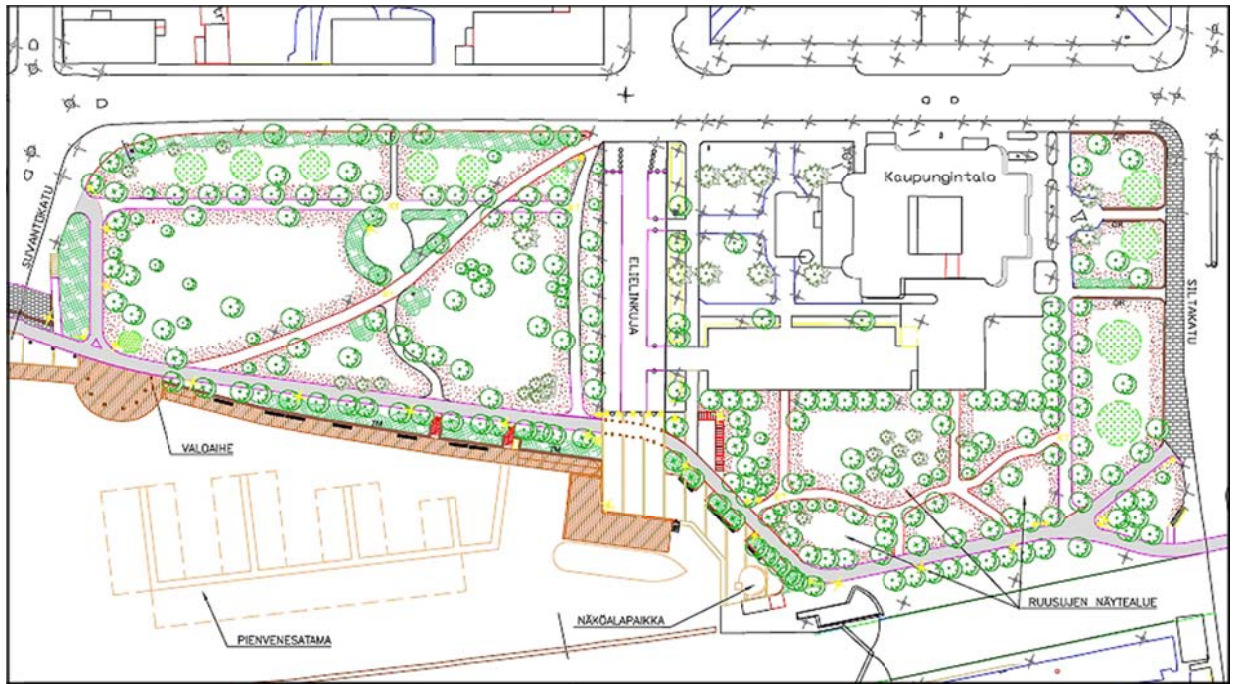

Rantapuiston paviljonki 1800-luvun lopussa. Paviljongista myytiin virvoitusjuomia ja sen ympärillä pidettiin 1900-luvun alussa sunnuntaikonsertteja. Kuva Pohjois-Karjalan museo

Pielisjoen rantojen puistoja alettiin rakentaa vuonna 2005¹⁹⁹ ja uusitut puistot valmistuivat kaksi vuotta myöhemmin.²⁰⁰ Suunnittelualueeseen kuului neljä puistokokonaisuutta: Eliel Saarisen puisto, Pohjoinen rantapuisto, Eteläinen rantapuisto ja Koivuniemenpuisto.²⁰¹

Suunnittelun eräinä tavoitteina oli poistaa Pielisjoen eri kaupunkipuistojen epäyhtenäisyydet sekä parantaa ranta-alueiden ja kaupungin ydinkeskustan välisen saavutettavuuden lisäämistä. Myös puistoalueen sisäistä kevyen liikenteen väylästä haluttiin kehittää.²⁰² Visuaalisesti näkyvimmäksi elementiksi niin suunnittelussa kuin toteutuksessa muodostui puukantinen laiturirakenteita, jonka pituus valmistuneena oli yli 200 metriä.²⁰³ Rantapuistoon rakennetulla puisella laiturilla oli tietynlainen esikuva kaupungin historiassa, sillä aikoinaan Pielisjoen länsirantaa pitkin kulkeneet laiturirakenteet olivat puisia.²⁰⁴ Rakennusmateriaaliksi ei kuitenkaan valittu ensisijaisesti puuta historiallisuuden vuoksi, vaan taloudellisten seikkojen perusteella. Mikäli rantapenger istumapaikkoineen olisi kivetty, olisivat kustannukset nousseet Joensuun mittakaavassa liian korkeiksi.²⁰⁵

Puistosuunnitelman laatinut LT-konsultit Oy esitti matkustajasataman tuntumaan Entisen pakkahuoneen (1897) ja Tullikamarin (1910) tuntumaan taideaukiota. Taideaukiota suunniteltiin rakennettavaksi huomattavassa määrin graniitista. Ajatusta lähdettiin myös toteuttamaan. Taideaukiolle suunniteltiin myös varsinainen taideteos ja valmistuessaan siellä paljastettiin Teijo Karhun ja Jukka Niskasen Välke-niminen veistos.²⁰⁶ Taideteos valaistiin, mutta myös koko puiston valaistukseen keskitettiin suunnittelussa huomiota.²⁰⁷

Osa Rantapuistojen yleissuunnitelma vuodelta 2001. Kuvan omistaa Joensuun kaupungin teknisen viraston puistosuunnittelu

Pohjoisen Rantapuiston iltavalaistusta. Kuva Pekka Piiparinen (2009)

Puistosuunnitelma otti huomioon myös Rantakadun rakennusten näkyvyyden. Puistoalue suunniteltiin avoimeksi, jolloin puurakennusten näyttävät julkisivut tulivat esiin Suvantosillalta tai puistoista katsottuna. Myös kaupungintalon näkyvyyttä haluttiin parantaa. Lähelle kaupungintaloa Elielinkujan päähän suunniteltiin paikka ravintolalaivalle.²⁰⁸

Rantapuistot oli piirretty jo kaupungin ensimmäiseen asemakaavaan, mutta kului vuosikymmeniä, ennen kuin puistot olivat suunnitelmien mukaisia. Kaupungin perustamisen jälkeisinä vuosina rantapuistojen alue toimi lähinnä heinätysmaana.²⁰⁹

Rantapuistojen ensimmäiset istutukset tehtiin vuonna 1852²¹⁰ ja vuonna 1876 kaupunginvaltuusto päätti kunnostuttaa jo aiemmin rakennetut esplanadit. Suunnitelman laati G. A. Dahlström, joka piirsi aikansa tyyliisuuntaan kuuluvan nk. romanttisen puiston. Entinen hiekkakäytävä korvattiin kaartelevin puistokäytävin. Luonto ja sen muotoileminen ihmistä miellyttäväksi oli tietoinen suunnitteluperiaate. Suunnitelman toteutus tapahtui pääasiassa 1880-luvulla ja lopullisesti vuosisadan vaihteeseen mennessä.²¹¹

Kaupunkikuvallisesti merkittävä ”suuri ryki” eli Suvantokadun ja Malmikadun välinen laituri valmistui vuonna 1876. Laituria jatkettiin vuonna 1884 Malmikadun ja Kalastajankatu-
jen väliselle osuudelle. Laituri sijoitettiin irti rannasta, jolloin laiturin ja rannan väliin jäi suojaisa alue venevalkamaksi.²¹²

Joensuun puistolautakunta nimesi kaupungin keskeisimmät puistot vuonna 1913. Tuolloin Rantapuistot jaettiin Eteläiseksi rantapuistoksi ja Pohjoiseksi rantapuistoksi. Vuonna 1919 Pohjoinen rantapuisto määriteltiin nykyiselle paikalleen.²¹³ Entisen tyttökoulun (1913) valmistumisen aikoihin kunnostettiin rakennuksen ympäristöön Haukipuron puisto, jonka nimi muutettiin myöhemmin Pötkänniemen puistoksi.²¹⁴

Eräs liikekeskustan keskeisin puisto on Keskuspuisto korttelissa 219 Siltakadun ja Kirkkokadun kulmauksessa. Sekä kortteli 219 että kortteli 218 olivat pitkään varattu ennen kaikkea julkiselle rakentamiselle. Kortteleihin suunniteltiin lääninhallituksen ja raatihuoneen rakennuksia, mutta pitkään alueen ainoa julkinen rakennus oli vuonna 1851 valmistunut paloasema.²¹⁵

Kun Otto-Iivari Meurman alkoi laatia Joensuuhun uutta asemakaavaa vuonna 1924, hän kiinnitti huomiota myös nykyisille kortteleille 218 ja 219. Hän suunnitteli Keskuskujan paikalle kauppakujan, jota reunustivat liikerakennukset.²¹⁶ Nykyisen pinta-alansa Keskuspuisto sai 1950-luvulla, kun kortteleihin valmistui arkkitehti Markus Tavion suunnitelmien pohjalta Pankkitalo (1951) ja Hankkijan talo (1952). Puiston rakennustyöt aloitettiin vuonna 1953.²¹⁷

1990-luvulta lähtien konsulttitoimistojen tekemät keskustasuunnitelmat ottivat ristiriitaisen kannan Keskuspuiston tulevaisuuteen. Keskustan kehittäminen-suunnitelmassa vuodelta 1997 todetaan, että ”ruutukaavan sisällä olevat vähäiset puistot tulee ehdottomasti säilyttää”, mutta samalla suunnitelma ehdotti Keskuspuiston muuntamista liiketontiksi.²¹⁸ Samansisältöiseen ratkaisuun päätyi myös vuonna 1998 hyväksytty ydinkeskustasuunnitelma.²¹⁹ Puisto kuitenkin saneerattiin 2000-luvun alussa.

Joensuun ruutukaavan kadunvarsi-istutuksilla on ollut kaupunkikuvaan huomattava merkitys. Kaupungin ensimmäisessä asemakaavassa Kirkkokadulle suunniteltiin puurivistöt, mutta nykyinen nelirivinen puurivistö on peräisin vuoden 1867 asemakaavasta. Istutukset aloitettiin vuonna 1886 ja samalla katuvieret tasoitettiin nurmikoiksi.²²⁰

Siltakadulle ja Koskikadulle istutettiin vuonna 1923 kaksiriviset lehmuskujanteet, jolloin kadut alkoivat saada nykyistä vihreää olemustaan.²²¹ Koskikadun ja Siltakadun lehmusrivit ovat muodostuneet ruutukaavan kaupunkikuvaan merkittäviksi viheraluekohteiksi.²²²

Myös koko ruutukaavan alueelle on kyetty istuttamaan pitkiä puurivistöjä, jotka ovat tuoneet oman merkityksensä nykyiseen kaupunkikuvaan. Puuistutusten runsaus on huomattavan suuri myös liikekeskustassa.

Eräs ruutukaava-alueen tunnusomainen piirre on lehtipuiden runsaus. Kuva Pekka Piiparinen (2011)

8. RUUTUKAAVAN SUUNNITTELIJOITA

8.1 Yhdyskuntasuunnittelijoita

Joensuun ensimmäisen asemakaavan laati Claes Wilhelm Gyldén (1802-1872). Paremminkin historia muistaa hänet kuitenkin muista toimista. Vuonna 1838 Gyldén laati Helsinkiin asemakaavan²²³ ja vuonna 1854 hänet nimitettiin maanmittauksen ja metsänhoidon ylirehtööriksi. Metsähallitus perustettiin Gyldénin aloitteesta vuonna 1863. Käytännön toimien ohella Gyldén harjoitti julkaisutoimintaa. Vuonna 1853 Gyldéniltä ilmestyi Suomeen korko-kartta, joka oli maailman ensimmäisiä korkeusvyöhykekarttoja.²²⁴

Vuoden 1867 ruutukaavan asemakaavan pääsuunnittelijana toimi Ferdinand Öhman (1831 – 1907). Öhman toimi Kuopion lääninarkkitehtina vuosina 1862 – 1894. Uransa aikana hän suunnitteli lukuisia yksityisiä ja julkisia rakennuksia Kuopion läänin alueelle. Näitä ovat monet kirkkorakennukset, joista Pohjois-Karjalaan tulivat Kuusjärven ja Polvijärven luterilaiset kirkot. Uransa hän päätti Helsingissä Uudenmaan lääninrakennuskonttorin johtajana vuonna 1907.²²⁵

Tunnetuin joensuussa vaikuttaneista kaupunkisuunnittelijoista on Otto-Iivari Meurman (1890 - 1994). Hän toimi Suomen ensimmäisen asemakaavaopin professorin haltijana vuodesta 1940 lähtien. Joensuuhun Meurman laati kaupungin ensimmäisen yleiskaavan (1953) yhdessä Olli Kivisen (1921 – 1999) kanssa.²²⁶

Yleiskaavan lisäksi Meurman laati Joensuuhun myös lukuisia asemakaavoja. Kaupungin keskustan asemakaava valmistui vuonna 1926, josta valtuusto kuitenkin hyväksyi vain joitakin suunnitelmia. Ruutukaavan asemakaavan laajennus alueen pohjoispuolelle valmistui Meurmanin toimesta vuonna 1933.²²⁷ Yhdessä Olli Kivisen kanssa Meurman suunnitteli Kanervalan puutarhakaupunginosan. Lisäksi Meurmanin aloitteesta järjestettiin 1940-luvun lopulla kaupungin keskustan suunnittelukilpailu.²²⁸

Joensuun ensimmäiseksi kaupunginarkkitehdiksi valittiin Unto Tupala vuonna 1954. Joensuuhun Tupala saapui Turusta, jossa hän oli toiminut yleiskaava-arkkitehtina. Joensuussa Tupalan vaikutus muodostui suurimmaksi 1960-luvun alussa valmistuneen ruutukaavan asemakaavan myötä. Kaava antoi pohjan Joensuun kaupunkikuvalle vuosikymmenien ajaksi. Unto Tupala suunnitteli Joensuuhun myös lukuisia rakennuksia ja hänellä oli myös oma arkkitehtitoimisto vuodesta 1955 lähtien. Rakennustaiteellisesti ehkä merkittävin Tu-

palan suunnittelemista kohteista on kauppaoppilaitoksen tarpeisiin vuonna 1957 valmistunut rakennus Yläsatamakadun ja Rantakadun risteyksessä.²²⁹

Unto Tupalan suunnittelema entinen kauppaoppilaitos (1957). Kuva Pekka Piiparinen (2010)

Joensuun kaavoitus henkilöityi pitkälti 1960-luvun alkupuolelta 1990-luvun alkuun arkkitehti Mauno Tuomiston persoonaan. Raumalla syntynyt Tuomisto valmistui teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1957. Opiskeluaikana hän työskenteli Helsingissä mm. maineikkaassa Alvar Aallon toimistossa. Neljä vuotta työkokemusta tuli tunnetusta Viljo Revellin arkkitehtitoimistosta ja kolmisen vuotta Lauri Tuomiston ja Keijo Strömin toimistosta. Joensuun kaupunginarkkitehdin viran hän sai lokakuussa 1963 ja pitkän työuran jälkeen hän jäi eläkkeelle vuonna 1992.²³⁰ Tuomiston uran aikana Joensuun kaupunkikuva muuttui sen historian aikana kaikkein eniten: melko pienestä etupäässä puukaupungista muodostui hyvin pitkälle kivinen keskisuuri suomalainen kaupunkikeskus. Tuomiston uran aikana kaupungin liikekeskustaa alettiin suunnitella erillisenä kokonaisuutena ruutukaava-alueen sisällä. Myös monet Joensuun lähiöistä valmistuivat Tuomiston uran aikana. Tuomistoa voidaan pitää myös joensuulaisen rakennussuojelun historian merkittävimpänä yksittäisenä vaikuttajana. Kuten Tupala, myös Tuomisto suunnitteli Joensuuhun joukon rakennuksia, joista tunnetuimmaksi on muodostunut kauppahalli (1968).

Tuomistoa sai seuraajakseen iisalmelaisyntyisen Tuomas Kettusen, joka tuli Varkaudesta Joensuuhun vuonna 1989 ensin asemakaava-arkkitehdiksi kunnes vuonna 1992 hänet nimitettiin kaavoituspäälliköksi. Kettusen kausi kaavoituspäällikkönä kesti vuoteen 2000 saak-

ka.²³¹ Valmistuttuaan Teknillisestä korkeakoulusta Kettunen työskenteli Uudenmaan lääninhallituksessa, jonka jälkeen alkoi asemakaava-arkkitehdin toimi Varkaudessa.²³²

Kettusen aikana Joensuun liikekeskustaan valmistui mm. oikeusvaikutteinen osayleiskaava, joka on ollut eräs pohjasuunnitelma seuraavan vuosituhanen mittaville rakennustoimille. Myös kunnia saaneet Marjalan kaupunginosan asuntomessut järjestettiin Kettusen uran aikana.

Rovaniemeltä kotoisin oleva Juha-Pekka Vartiainen valmistui Oulun yliopiston arkkitehtikoulutuksen linjalta vuonna 1994 ja diplomityössään hän laati Joensuun Penttilän saha-alueelle ideasuunnitelman. Vuonna 1996 Vartiainen aloitti aluearkkitehtina Lieksassa ja Juuassa. Vuonna 1998 hänet nimitettiin Joensuun kaupungin asemakaavapäälliköksi ja keväällä 2000 kaavoituspäälliköksi.²³³ Vartiaisen kaavoituspäällikköuran aikana Joensuun ydinkeskusta on kokenut kymmenessä vuodessa suurimmat muutokset sitten kaupungin perustamisen ja 1960-luvun. Myös suurimittakaavainen Penttilänrannan kaupunginosan tarkempi suunnittelu ja varsinainen toteutus on käynnistynyt Vartiaisen kaavoituspäällikkökäudellä.

8.2 Rakennussuunnittelijoita 1960-luvun alkuun

Ruutukaavan rakennukset suunniteltiin pitkälti 1890-luvulle saakka paikallisten voimin. Näistä suunnittelijoista ehkä tunnetuimpia ovat rakennusmestarit Theodor Tolpo ja Anders Muikku. Monet varakkaat kaupunkilaiset alkoivat tilata vuosisadan lopulla rakennuspiirustuksia yhä enemmän myös Helsingin tai Viipurin rakennusmestareilta ja arkkitehteilta. Vuosina 1880 – 1939 rakennusmestarit säilyttivät valta-aseman Joensuun rakennussuunnittelijoina, sillä heidän osuus oli noin nelinkertainen verrattuna arkkitehtien suunnittelemiin rakennuksiin. Tämän ajan Joensuussa työskennelleet rakennusmestarit olivat yleensä kotoisin Kuopion läänistä ja olivat Kuopin teollisuuskoulun käyneitä miehiä.²³⁴

Eräs 1900-luvun alun merkittävimpiä suunnittelijoita ruutukaavalla oli rakennusmestari Aaro V. Pitkänen, jonka tuotantoa ovat mm. Siltakadun jugend-henkiset puutalot (1907 ja 1908) ja kivinen puhelinlaitoksen talo Kauppakadulla (1913). Pitkäsen tunnetuimmaksi rakennukseksi muodostui kauppatorilla sijainnut puinen kauppahalli (1902 – 1969). Myös Sortavalasta Joensuuhun muuttanut rakennusmestari Otto Savolainen oli eräs tunnetuimmista aikansa paikallisista suunnittelijoista. Hänen suunnittelemansa on mm. Könösen talo (1914) Merimiehenkadun ja Niskakadun kulmauksessa.²³⁵

Jugend-henkiset rakennukset Siltakatu 26 a ja Siltakatu 26 b valmistuivat 1907 ja 1908. Rakennukset suunnitteli A.V. Pitkänen. Rakennuksien suojelu asemakaavalla 1990-luvun lopulla tapahtui siten, että niiden tonteille kaavoitettiin lisää rakennusoikeutta. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

1920-luvun suunnittelijoista eturiviin nousivat rakennusmestarit Jalmari Mölsä ja Viljo Raittila, joiden työt alkoivat erkaantua jugendista kohti klassismia. Enonkoskella syntynyt Mölsä toimi Joensuun kaupunginrakennusmestarina vuosina 1919 – 1924. Mölsän keskusta-alueen tuotanto edustaa enää Kalevankatu 43 (1925) kun Sepänkatu 31 b (1928) sai kesällä 2011 purkutuomion. 1920-luvun tuotteliain suunnittelija oli Tampereella syntynyt rakennusmestari Viljo Raittila, joka toimi Mölsän tapaan Joensuun kaupunginrakennusmestarina. Hänen kädenjälkiään ovat mm. Pohjoiskadun ja Kauppakadun varrella olevat entiset kaupunginsairaalan rakennukset (1928) ja Torikatu 23, joka on tunnettu nk. Matildan talona (1928 – 1929). 1930-luvun paikallisesti merkittävin suunnittelija oli Vilho Tshokkinen, joka suunnitteli ruutukaavalle ensimmäisen kivisen asuinkerrostalon, jota alettiin kutsua Tshokkisen taloksi (1937 – 1938).²³⁶

Rakennusmestari Jalmari Mölsä oli 1920-luvun eräs Joensuun tuotteliaimmista suunnittelijoista. Hän suunnitteli mm. kuvassa näkyvän Sepänkatu 31 b:n (1928). Rakennus purettiin kesällä 2011. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

1950-luvulla suuren määrän yhden perheen asuinrakennuksia, asuinrakennusten piharakennuksia tai pienteollisuusrakennusten laajennuksia suunnittelivat mm. rakennusmestarit T. E. Sonninen, M. Vänskä, V. Heikari ja Pentti Ilmasti. Vuosikymmenen aikana rakennettujen uusien kivikerrostalojen suunnittelusta vastasi melko pieni joukko arkkitehteja, joista paikallisia oli vain Unto Tupala ja häntä vähäisemmässä määrin myös Ensio Lappalainen. Ulkopaikkakuntalaisista merkittävimmät suunnittelijat olivat helsinkiläiset Veli Valorinta, Eino Tuompo ja Teuvo Lindfors sekä kuopiolainen Kaj Michael.²³⁷

Kuopiolainen arkkitehti Kaj Michael oli eräs 1950-luvun merkittävimmistä Joensuussa vaikuttaneista rakennussuunnittelijoista. Hän suunnitteli mm. kuvassa näkyvän Pienteollisuustalon (1957), joka on yksi Suomen vanhimmista yhteiskauppiastavarataloista. Kuva Pekka Piiparinen (2009)

Joensuun ruutukaavalta löytyy muutama valtakunnallisesti tunnetun arkkitehdin suunnittelema rakennus. Nykyisen taidemuseon rakennuksen, entisen klassillisen lyseon, suunnitteli Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehti Theodor Decker (1838 – 1899). Decker työskenteli ylihallituksessa useaan otteeseen, ensin oppilaana ja ylimääräisenä arkkitehtina ja vuodesta 1883 lähtien ensimmäisenä arkkitehtina. Decker on suunnitellut mm. lukuisia vankiloita, kuten Kuopion lääninvankilan.²³⁸

Myös nk. Piparkakkutalon suunnittelija Otto F. Holm (1867 – 1927) työskenteli Yleisten rakennusten ylihallituksessa vuodesta 1889 lähtien. Vuonna 1918 Holm nimitettiin Oulun läänin lääninarkkitehdiksi ja Oulussa hän myös kuoli vuonna 1927. Itä-Suomessa Holmin ehkä tunnetuin työ on Kuopion lääninsairaalan kirurgisen osaston suunnittelu.²³⁹

Joensuun harvoista kivisistä jugend-rakennuksista eräs on kaupungin liikekeskustan tuntumassa. Rakennuksen on suunnitellut Otto F. Holm ja se valmistui vuonna 1915. Kuva Pekka Piiparinen (2009)

Svante Magnus Schjerfbeck (1860 – 1933) suunnitteli Entisen tyttökoulun rakennuksen (1913) Pielisjoen rantaan. Schjerfbeck oli ennen kaikkea julkisten rakennusten, koulujen, sairaaloiden ja kasarmien suunnittelija. Magnus Schjerfbeckin töistä voidaan Joensuun tyttökoulun lisäksi mainita esimerkiksi Helsingin Diakonissalaitoksen sairaalarakennus (1897), Tampereen sairaala (1909) ja Tampereen tyttölyseo (1924).²⁴⁰

Itämeren gotiikasta vaikutteita saanut entinen tyttökoulu (1913) on Magnus Schjerfbeckin suunnittelema rakennus. Kaupunkikuvallisesti rakennus on poikkeuksellisen merkittävällä paikalla. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

Liikekeskustassa sijaitsevan nk. Ora-Kotilan rakennuksen suunnittelija Jaakko Tähtinen (1904 – 1970) toimi vuodesta 1943 lähtien Tampereen teknillisen oppilaitoksen rakennusopin yliopettajana, mutta hän suunnitteli myös huomattavan määrän rakennuksia, etenkin Tampereen seudulle.²⁴¹ Ora-Kotilan rakennuksen läheisyydessä sijaitseva Pankkitalo (1951) on myös tunnetun suomalaisen arkkitehdin – Markus Tavion (1911 – 1978) – suunnittelema. Tavio suunnitteli uransa aikana paljon koulu- ja asuinrakennuksia. Virkamiehen uraa hän teki rakennushallituksen suunnitteluosastolla.²⁴²

Einari Teräsvirta (1914 – 1995) oli poikkeuksellisen tuottelias rakennussuunnittelija, mikä johtui ennen kaikkea hänen pitkästä työrastaan. Joensuuhun hän suunnitteli Karjalantalon, joka valmistui vuonna 1954. Voimistelussa huippu-urheilijan taustansa vuoksi hän suunnitteli Suomeen paljon liikuntarakennuksia, mutta myös esimerkiksi teollisuus- ja asuinrakennuksia.²⁴³

Modernin ajan eräs monipuolinen suunnittelija oli Kurt Simberg (1913 – 1984). Hän suunnitteli Joensuuhun valtion virastotalon sekä maaherran asuintalon (1966). Muualla Suomessa hänen suunnittelemaansa rakennuksia ovat Helsingissä mm. Kuusisen talo Aleksanterinkatu 48:ssä (1957), Yleisradion Kesäkatu 2:n (1967 - 1968), Oy Wulff Ab:n talo Mannerheimintie 4:ssä (1960 - 1965) ja Turussa P.C. Rettig & Co:n tupakkatehdas (1960).²⁴⁴

Pitkät nauhaikkunat olivat tyypillisiä 1960-luvun virasto- ja toimistoarkkitehtuurin piirteitä. Joensuussa olevan valtion virastotalon on suunnitellut Kurt Simberg (1966). Kuva Pekka Piiparinen (2010)

Martta Martikainen-Ypyä (1904 – 1992) ja hänen puolisonsa Ragnar Ypyä (1900 – 1980) ovat suunnitelleet Joensuun ruutukaavalle kaksi rakennusta. Näistä merkittävämpi on Teräskulman rakennus (1936 – 1938), mutta myös Kalevankatu 26 b:n omakotitalo (1948) on aikansa edustava arkkitehtoninen tuote. Valtakunnallisesti Martikainen-Ypyä –pariskunta suunnitteli huomattavan määrän koulurakennuksia ja sairaaloita, jälkimmäisistä tunnetuin lienee Glostrupin keskussairaala Tanskassa. Ragnar Ypyä toimi Viipurin kaupunginarkkitehtina vuosina 1936 – 1940 ja 1942 – 1944. Viipuriin jäikin huomattava määrä hänen suunnittelemaansa rakennuksia.²⁴⁵

Kalevankatu 26 b:n (1948) on suunnitellut aviopari Martta Martikainen ja Ragnar Ypyä. Rakennus on rakennustaiteellisesti ehkä merkittävin 1940-luvulla valmistunut yksityistalo Joensuussa. Kuva Pekka Piiparinen (2011)

Martta Martikainen-Ypyän ohitse Joensuussa vaikuttaneista naisarkkitehteistä nousee Wivi Lönn (1872 – 1966), jota pidetään Suomen tunnetuimpana naisarkkitehtinä. Joensuuhun hän suunnitteli entisen yhteiskoulun rakennuksen, joka valmistui Papinkadun ja Koulukadun kulmaukseen vuonna 1912. Suomessa muita Lönnin kohteita ovat mm. Tampereelle suunnitellut neljä koulurakennusta.²⁴⁶

Jugend-tyyliä edustava Joensuun yhteiskoulu (1912) on ainoa Wivi Lönnin suunnittelema kohde Joensuussa. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

1950- ja 1960-lukujen taite merkitsi uutta aikaa ruutukaava-alueen rakennusten suunnittelijoille. Nyt myös muut kuin korkeakoulutetut arkkitehdit pääsivät jälleen suunnittelemaan massiivisempia rakennuksia. Vuosikymmenen taitteessa alkoi myös syntyperäisten pohjoiskarjalaisten korkeakoulutettujen arkkitehtien esiinmarssi. Tämän aikakauden paikalliset arkkitehtipioneerit olivat Martti Hakala ja Ensio Lappalainen. Hakala syntyi Nurmeksessa vuonna 1932 ja valmistui ylioppilaaksi Joensuun lyseosta. Pääosan työurastaan hän teki Pohjois-Karjalassa. Ensio Lappalainen syntyi Joensuussa vuonna 1928. Hän valmistui teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1958 ja jo kaksi vuotta myöhemmin hänet nimitettiin Pohjois-Karjalan läänin ensimmäiseksi lääninarkkitehdiksi.²⁴⁷

Koulukatu 4 (1962) on Martti Hakalan ja Ensio Lappalaisen suunnittelema asuinrakennus. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

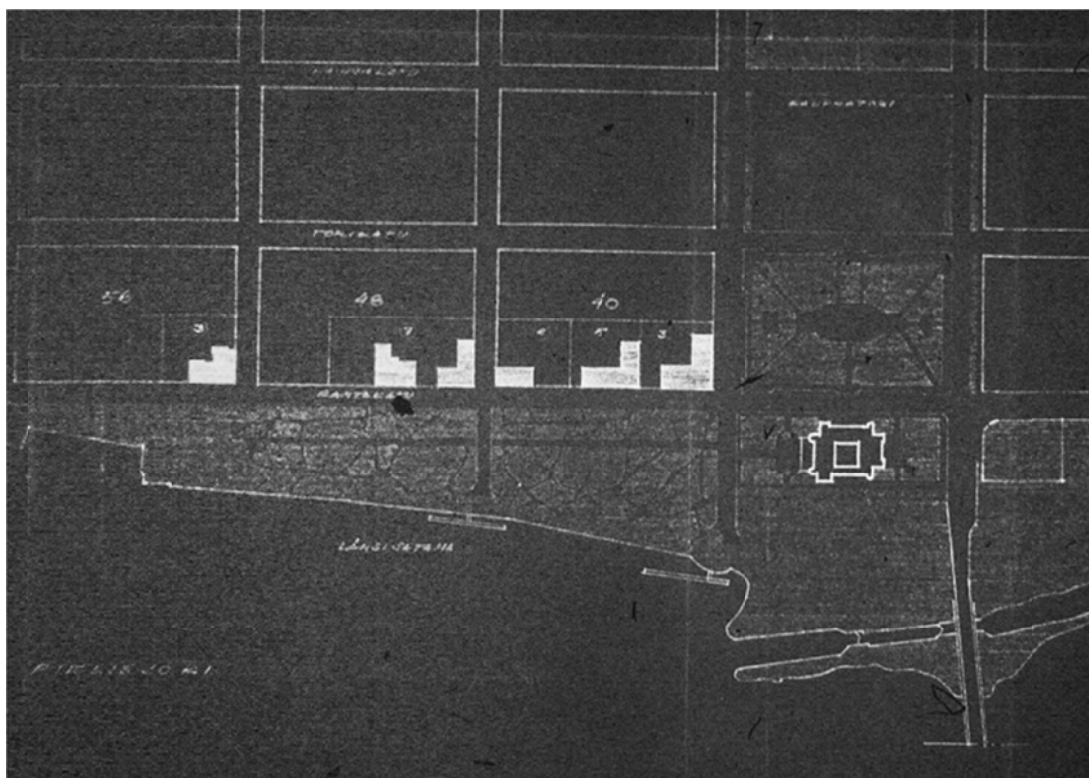

Koulukatu 11 b valmistui 1960-luvun alkupuoliskolla. Ruutukaavan suurten kivistyrakennusten suunnittelusta jo parinkymmenen vuoden ajan olivat vastanneet korkeakoulun käyneet arkkitehdit, mutta nyt myös alemman tason koulutuksen saaneet pääsivät osallistumaan suunnitteluun. Koulukatu 11 b:n on suunnitellut rakennusmestari Pentti Smolander. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

9. INVENTOINNIT JA JOENSUUN RAKENNUSSUOJELUN HISTORIAA

9.1 Suojelun juuret inventoinneissa

Joensuun rakennussuojelun historia alkaa Museovirastoa edeltäneen Muinaistieteellisen toimikunnan toimesta. Se teki Joensuun ensimmäiset rakennusinventoinnit vuonna 1963. Muinaistieteellisen toimikunnan suorittamat rakennusinventoinnit vaikuttivat siihen, että puurakennusten kohdalla osa Rantakadusta nähtiin arvokkaimmaksi säilyttämisen kohteeksi.²⁴⁸

Syyskuussa 1964 päivätty Muinaistieteellisen toimikunnan laatima inventointikartta, jossa näkyvät inventoidut ruutukaavan kohteet. Luetteloon pääsi vain kuusi rakennusta, jotka sijaittivat Rantakadulla. Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto

1960-luvun lopusta lähtien Suomen seutukaavaliitot aloittivat inventoinnit rakennushistoriallisista kohteista. Pohjois-Karjalan seutukaavaliiton toimesta valmistui ensimmäinen inventointi vuonna 1974 ja laajempi rakennetun ympäristön inventointi vuonna 1979. Myöhemmin ympäristöministeriössä Pohjois-Karjalan seutukaavaliiton inventoinnit nähtiin laadullisesti vain heikkoina kohdeluetteloina. Kaupunkikulttuuriakaan ei vielä arvostettu, sillä esimerkiksi Joensuun ruutukaavalta vuoden 1979 listalle pääsi vain 10 kohdetta.²⁴⁹

Pohjois-Karjalan museo aloitti rakennusten inventoinnit 1980-luvulla, aluksi määrääkaisten rakennustutkijoiden toimesta, mutta toiminta tehostui vuonna 1989, kun museo sai vakituisen rakennustutkijan.²⁵⁰ Museon toimesta onkin laadittu mittavat rakennusten kohdekortistot, jotka ovat olleet pohjana myös myöhemmille inventoinneille ja rakennustutkimuksille.

Joensuun arkkitehtitoimisto aloitti omat inventointinsa ja rakennushistorialliset peruskartoituksensa 1970-luvulla. Näistä selvityksistä poiki ensimmäinen selkeä ja informatiivisesti korkeatasoinen luettelo ja se julkaistiin vuoden 1987 yleiskaavan yhteydessä. Tässä ”Kulttuuri- ja rakennushistorialliset suojelukohteet” -luettelossa esiteltiin yhteensä 102 rakennus- ja miljöökohdetta.²⁵¹ Vuonna 1995 julkaistiin vastaava luettelo yleiskaavan yhteydessä. Keskustan osayleiskaavassa (1993) julkaistiin luettelo kaupallisen keskustan alueelta. Oikeusvaikutteinen osayleiskaava oli ensimmäinen laaja suojelukaava, sillä sen avulla suojeltiin kerralla 18 rakennuskohdetta ja neljä miljöökohdetta.²⁵²

Vuonna 2001 käynnistyi kaavoituksen ja Pohjois-Karjalan museon yhteistyönä inventointihanke, jossa tutkittiin ennen vuotta 1945 valmistuneita rakennus- ja miljöökohteita.²⁵³ Joukko sotien jälkeen rakennettuja ruutukaavan kohteita on myös inventoitu, mutta vuoden 1945 jälkeisen ajanjakson rakennuskanta on selvitetty melko sattumanvaraisesti ja tiedot monen kohteen osalta ovat puutteellisia. Pohjois-Karjalan museon inventointikorttien lisäksi ruutukaavan rakennuksista tietoa on talletettu ELY-keskuksen Access-pohjaiseen sekä kaavoituksen Excel-pohjaiseen digitaaliseen rakennustietokantaan.

9.2 Yhteiskunnallinen kehitys ja rakennussuojelu

Syitä, miksi Joensuun ruutukaavalle on jäänyt vain rippeitä vanhasta puu-Joensuusta löytyy useita. Mauno Tuomiston mukaan suurin syy oli kaupungin nopea kasvu, joka aiheutti maan hinnan nousemisen. Rakennusten omistajat olivat haluttomia säilyttämään ja korjaamaan usein heikkokuntoisia puurakennuksia samalla kun heillä oli mahdollisuus saada taloudellisesti hyvät myyntihinnat tonteistaan. Kaupunki halusi noudattaa samaan aikaan oikeudenmukaisuusperiaatetta, toisin sanoen yksityisiä omistajia ei mielellään pakotettu säilyttämään ja suojelemaan rakennuksiaan, koska niiden kunnostaminen ja ylläpito olisi tullut taloudellisesti rakennusten haltijoille raskaaksi. Näin ollen kaupungin käytännössä ainoksi suojelukeinoksi tulikin joidenkin tonttien ja rakennusten ostaminen kaupungin haltuun.²⁵⁴

Lilius korostaa teollistumisen merkitystä pohdittaessa vanhojen rakennusten kohtaloihin liittyviä alueellisia eroja. Teollistuminen kasvatti Suomen sisäosien kaupunkeja nopeammin kuin länsirannikon, jolloin itäisen Suomen kaupungit tarvitsivat paljon uusia rakennuksia, etenkin asuintaloja, kasvavalle työvoimalleen. Liliuksen mukaan länsirannikon kaupunkien vaurauden kasvu teollistumisen aikoina oli monia muita Suomen alueita suhteellisesti hitaampaa, jolloin myöskään rakennuskantaa ei uudistettu samaa tahtia kuin esim. Itä-Suomessa.²⁵⁵

Joensuu oli pitkään maaseutumainen kaupunki niin ulkoiselta olemukseltaan kuin kaupunkilaisten elämäntyylin puolesta. Vielä toisen maailmansodan jälkeenkin lähes parin vuosikymmenen ajan kaupungin elämä koettiin maalaismaisen verkkaiseksi.²⁵⁶ Joensuusta, kuten monesta muustakin suomalaisesta kaupungista, puuttuivat kaupunkitraditiot, joita kaupunkilaiset olisivat voineet kunnioittaa.²⁵⁷

Henrik Liliuksen mukaan useimpia suomalaisia kaupunkeja voidaan luonnehtia aina 1940-luvulle saakka esi-industrialistisiksi kaupungeiksi, mikä johtuu siitä, että vasta toisen maailmansodan jälkeen Suomi kävi läpi perusteellisen teollistumisprosessin samanaikaisesti maatalouden rakennemuutoksen kanssa. Tämän jälkeen suuri osa Suomen kaupungeista siirtyi industrialismin kaupunkikulttuuriin sen mukana tuomine henkisine ja fyysisine seurauksineen.²⁵⁸

Joensuun kaupunkiperinne ei ole arvostanut puukaupungin historiaansa samalla tavalla kuin on tapahtunut esimerkiksi maamme rannikkokaupungeissa. Kuvassa puupihapiiri lähellä kaupungin ydinkeskustaa vuonna 1981. Kuva Pohjois-Karjalan museo

9.3 Auktoriteetit ympäristön laadun määrittelijöinä

1960-luvulla alueelliset arvostukset näkyivät rakennussuojelun asiantuntijoiden mielipiteissä. Tämä voidaan todeta mm. selailemalla kyseisen vuosikymmenen Arkkitehti-lehtiä. Suomen rakennussuojelun asiantuntijoista mm. Henrik Lilius puolusti voimakkaasti rannikkokaupunkien puutalokokonaisuuksien säilyttämistä, mutta Joensuun ja monen muun sisä-Suomen kaupungin kohdalla - jotka eivät omanneet suuria rakennustaiteellisia arvoja - hän näki riittäväksi alueiltaan vain pienien kohteiden suojelutoimet. Joensuussa Lilius näki suojelunarvoisina kohteina Rantakadun ”komeat porvaristalot”.²⁵⁹ Lilius totesi vuonna 1965 Arkkitehti-lehdessä, että Joensuu ei omannut kokonaisuutena tai edes osittain suurtaakaan miljööarvoa. Hän näkikin yleisesti ottaen kaupungin rakennuskannan tason suhteellisen heikkona. Rantakadun puutalojen lisäksi Lilius arvosti Joensuussa myös ruutukaavan puistokatuja, kuten Kirkkokatua ja Siltakatua. Sen sijaan ”muu osa kaupunkia voidaan käsitellä ilman antikvaarisia näkökohtia.”²⁶⁰

Liliuksen kommentit ovat ajalleen tyypillisiä: tuolloin rakennussuojelullisissa kysymyksissä pääpaino oli rakennustaiteellisilla näkökohdilla, kun taas myöhemmin suojelullisia asioita alettiin ymmärtää laajemmin myös muista näkökulmista, kuten rakennusten muista historiallisista taustoista käsin.

Muinaistieteellinen toimikunta (nykyinen Museovirasto) kiinnostui 1960-luvun alkupuolella Rantakadun porvaritaloista. Kaupunkilaisten rakennussuojelullinen ensikiinnostuksen kohde oli taas vanha puinen kauppahalli. Kuva Pekka Piiparinen (2009)

Joensuussa pitkän uran tehneet yhdyskuntasuunnittelijat ja arkkitehdit Veli Kangaspuro ja Mauno Tuomisto mainitsevat, että heidän arkkitehtiopintojensa aikana Teknillisessä korkeakoulussa rakennussuojelua ei juurikaan korostettu tai painotettu. Kangaspuro muistelee opiskeluaikojaan vuosina 1956 – 1963, että tuolloin arkkitehtuurissa ja yhdyskuntasuunnittelussa oli vallalla ajatus, että ”nyt rakennetaan Suomi uusiks”. Kangaspuro mainitsee, että 1950-luvulla jälleenrakennuksen ja eteenpäinmenon hengessä oli hyvinkin innostavaa elää ja opiskella arkkitehdiksi. ”Se oli semmoinen edistysusko, joka vaikutti vielä seuraavallakin vuosikymmenellä.”²⁶¹

Tämän edistysuskon keulahahmoja suomalaisessa yhdyskuntasuunnittelussa oli Otto-Iivari Meurman, jolla on jo aiemmin todettu olleen suuri merkitys Joensuunkin kaupunkikuvan kehittämisessä. Meurmanin ja Olli Kivisen vuonna 1953 laatima Joensuun yleiskaava ei antanut suojaa vanhoille puurakennuksille. Kun seuraavan vuosikymmenen alussa laadittiin ruutukaavalle asemakaava, seurasi se johdonmukaisesti yleiskaavan linjaa puutalojen kohtaloiden suhteen. Toisin sanoen ruutukaava-alueella ei haluttu säästää yhtään puurakennusta.²⁶²

Meurmanin ajatukset rakennussuojeluun muuttuivat. Vielä 1950-luvulla Meurman ei kaa-voitustyössään antanut arvoa monen muunkaan kaupungin puurakennuskannalle, varsinkaan sisä-Suomessa. Sen sijaan kaupunkien vanhat kivirakennukset ja rannikkoseutujen vanhat puukaupunginosat saivat Meurmanin tuen jo varsin varhaisessa vaiheessa. 1960-luvulta lähtien Meurmanista kehittyi eräs voimakkaimmista suomalaisen rakennussuojelun puolestapuhujista.²⁶³

9.4 Kaavoittaja ottaa suojelijan roolin

Joensuun kaupungin eri julkilausumissa ja strategioissa on mainittu usein vanhojen rakennusten historialliset merkitykset katukuvassa. Esimerkiksi vuonna 2002 Joensuun teknisen toimen strategiassa mainitaan, että kaupungin keskustaa tulee kehittää siten, että rakennetussa ympäristössä näkyy kaupungin ajallinen kehitys.²⁶⁴

Joensuun kaupungin organisaation sisällä osastoilla ei ole kuitenkaan ollut yhtenäisiä linjauksia tai ideologioita rakennussuojelun suhteen, vaan suojelukysymykset ovat jääneet pitkälti henkilökohtaisille tasoille.²⁶⁵ Vastaavankaltainen kehitys on ollut myös monessa muussa suomalaisessa kaupungissa. Jussi Jäppinen toteaa esimerkiksi Jyväskylän osalta, rakennussuojeluasiat otti lopulta omaan toimipiiriinsä Keski-Suomen museo, varsinkin kun

se oli saanut oman rakennustutkijansa vuodesta 1986 lähtien.²⁶⁶ Sen sijaan Joensuussa jo 1960-luvulta lähtien suojeluasioiden aktiivinen edistäminen ohjautui kaavoitustoimen piiriin. Joensuun kohdalla ilmiötä selittävät henkilökohtaiset seikat, sillä kaupunginarkkitehti Mauno Tuomistosta kehkeytyi voimakas rakennussuojelun puolestapuhuja.

Asiakirja- ja lehdistömateriaalista käykin ilmi, että 1970- ja 1980-luvuilla kaupungin kaavoittaja oli hyvin aloitteellinen rakennussuojeluasioissa. Osa kaupungin historiallisesti arvokkaasta puurakennuskannasta onkin saatu säilytetyksi juuri Tuomiston johtaman kaavoitustoimen ideoiden ja aloitteiden pohjalta.

9.5 Joensuun herääminen

Kuten edellä todettiin, Joensuussa rakennussuojelun historia alkoi ulkopuolisen toimijatahon eli Muinaistieteellisen toimikunnan aloitteellisuudella. Kun se laati vuonna 1964 esityksen Rantakadun kulttuurihistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokkaiden puutalojen säilyttämiseksi, teki kaupunginhallitus päätöksen helmikuussa 1965 ryhtymisestä toimenpiteisiin asian johdosta.²⁶⁷ Tämä ei kuitenkaan johtanut välittömiin seurauksiin.

Muinaistieteellisen toimikunnan aloite pohjautui pitkälti Henrik Liliuksen esittämille suojelukohteille. Myös toimikunnan vuonna 1963 tekemät rakennusinventoinnit Joensuussa ovat vaikuttaneet siihen, että puurakennusten osalta juuri Rantakatu nähtiin arvokkaimmaksi kohteeksi. Henrik Lilius piti Rantakadun kokonaisuutta jossakin määrin myös valtakunnallisesti arvokkaana, sillä *”kyseiset talot ovat näet saaneet nykyisen asunsa jo 1870 – 1880-luvuilla, jota vastoin tämän tyyppinen muotokieli maamme muissa kaupungeissa usein on jonkin verran myöhäisempi ilmiö.”*²⁶⁸

Joensuussa kaupungin arkkitehtitoimisto reagoi voimakkaasti Muinaistieteellisen toimikunnan aloitteeseen vuonna 1965 toteamalla, että *”mikäli toimenpiteisiin vanhan puutalo-kaupungin arvokkaimpien osien säilyttämiseksi ei nyt ryhdytä, voidaan varmuudella sanoa, että tilaisuus siihen menetetään varsin pian.”*²⁶⁹ Museovirasto jatkoi ikään kuin kättilön roolissa aina 1970-luvulle saakka Rantakadun puutalojen säilyttämiskysymyksessä Joensuun kaupunkiin päin, kunnes rakennuskokonaisuuden kohtalo oli ratkaistu.

Vanha puisen kauppahallin (1902 – 1969) kohtalo merkitsi ensimmäistä julkista rakennussuojelullista keskustelua Joensuun historiassa. Keskustelua käytiin niin lehtien mielipidepalstoilla kuin kaupungin virastojen käytävillä ja päätöksentekohuoneissa. Vuonna 2009

Mauno Tuomisto muistelee, että kun hän otti Joensuussa kaupunginarkkitehdin viran vastaan 1969, hän oli saanut heti käsityksen, että vanha puinen kauppahalli tullaan purkamaan, eikä asialle voinut tehdä mitään. Tuomisto muistaa kuitenkin, miten hänen ”silmiensä avautuivat” arkkitehtikollegoiden tuodessa hänelle vaihtoehdoisen näkökannan. Tuomisto alkoi ajaa voimakkaasti puisen kauppahallin säilyttämistä.²⁷⁰ Vanhan hallin säilyttämistä puolsivat myös mm. kaupunginhallitus, Muinaistieteellinen toimikunta ja julkisivulautakunta. Kaupunginvaltuusto äänesti kuitenkin hallin purkamisen puolesta äänin 26 – 13.²⁷¹

Joensuun vanha puinen kauppahalli käynnisti kaupungin ensimmäisen julkisen rakennussuojelukeskustelun. Jugend-henkinen kauppahalli valmistui vuonna 1902 ja se purettiin ja myytiin polttopuuksi 1969. Kuva Pohjois-Karjalan museo

Vaikka Joensuussa onnistuttiin säilyttämään 1970-luvulla mm. Rantakadun puutaloja ja joitakin muita merkittäviä vanhoja rakennuskohteita, myönnettiin samaan aikaan kaupungin arkkitehti- ja talonsuunnitteluosastolla, että tulokset rakennussuojelussa ovat olleet huonoja. Se totesi, että paljon arvokasta ympäristöä oli tuhoutunut, rakennetun ympäristön ajallisista kerrostumista oli jäljellä vain osasia ja että kaupunkikuvaa uhkasi yksipuolistuminen.²⁷² Osastolla pistettiin merkille myös joensuulaisten ristiriitainen asenne rakennussuojelua kohtaan. Sen mukaan suojeleun tähtäävä toiminta oli koettu laajoissa kaupunkilaisten piireissä yleistä kehitystä ja elinkeinoelämää haittaavana ja yksityisoikeutta loukkaavana.²⁷³

Monet asiantuntijat ovat kokeneet, että Joensuussa suojeluasioihin on herätty vasta 1990-luvulla, mutta varsinkin 2000-luvulla.²⁷⁴ Prosessi on edennyt hitaasti. Vielä niinkin myöhään kuin 1990-luvun jälkipuoliskolla, jolloin joensuulaisille tehtiin kysely kaupunkikeskustan rumimmista rakennuksista tai rakennuskohteista, äänestettiin ”rannan puuröttelöt” visuaalisesti kymmenenneksi epätydyttävimmäksi kohteeksi.²⁷⁵

Kaavoitusarkkitehtina Joensuussa toiminut Helena Björk selitti joensuulaisten suojeluympönteisyyden kasvamista vuosituhannen alussa siten, että ihmisten tietoisuus oli kasvanut matkustelemisen seurauksena ja että itäsuomalaiset olivat heränneet vertailemaan kaupunkiansa ulkonäköä esimerkiksi rannikoiden kaupunkeihin, joissa puurakennuskantaa oli säilynyt paljon.²⁷⁶

Kaavoituspäällikkö Juha-Pekka Vartiaisen mielestä vanhan rakennuskannan kasvanut arvostaminen on näkynyt konkreettisesti myös siinä, että 2000-luvulla asemakaavalla on suojeltu sellaisiakin ydinkeskustan kohteita, joita ei ollut listattu esimerkiksi keskustan vuoden 1992 osayleiskaavaan lainkaan.²⁷⁷

9.6 Suojelukeinoja

Kun Muinaistieteellinen toimikunta teki aloitteet Joensuun kaupungille Rantakadun puutalojen säilyttämisestä, tapahtui ensimmäinen konkreettinen toimi vuonna 1968. Tuolloin asemakaavalla suojeltiin Joensuun ruutukaavan ensimmäinen rakennus, vuonna 1897 valmistunut vanha pakkahuone.²⁷⁸

Joulukuussa 1974 kaupunginvaltuusto osti itselleen lähellä vanhaa pakkahuonetta olevan Olsonin talon ja pihapiirin rakennukset (1852 - 1853) tontteineen, mutta kaupungin sisällä suojeluasia ei ollut yksimielinen. Kiinteistö- ja yleisten töiden lautakunta sekä mittaus- ja kiinteistötoimisto eivät kannattaneet Olsonin rakennuksen suojelua, koska korjauskustannusten pelättiin nousevan liian korkeiksi ja jäljelle jäävät Rantakadun rakennukset riittivät niiden mielestä antamaan tarpeeksi käsitystä vanhasta puukaupungista.²⁷⁹ Merkittävä vanhojen rakennusten säilyttämisspätös syntyi vuonna 1977, kun kaupunginhallitus päätti ostaa joukon Rantakadun puutaloja haltuunsa toimitila- ja suojelutarkoituksessa.²⁸⁰ Asian valmistelijana toiminut kaupungin arkkitehtitoimisto kytki taitavasti rakennusten suojelun ja kaupungin tilatarpeet toisiinsa.²⁸¹

Nykyisin Rantakadun puurakennuskokonaisuuden muodostavat seuraavat päärakennukset:

- Olsonin talo (1852 – 1853 / 2009)
- Hubbard & Co:n talo (1896)
- Johssonin talo (1849 / 1924)
- Surakan talo (1849-1850)
- Parviaisen talo (1886)
- Mustosen talo (1870)
- Tullikamari / Pakkahuone (1910)
- Vanha pakkahuone (1897)

Lisäksi samoissa kortteleissa samaan kokonaisuuteen kuuluu edellä lueteltujen rakennusten lisäksi Torikatu 10 (1860) ja Torikatu 12 (1909)²⁸² sekä Suvantokadulla Surakan talon pi-harakennus (1861)²⁸³ ja Suvantokatu 3 (1910).²⁸⁴

Kuvassa vasemmalla vanha pakkahuone (1897), joka suojeltiin asemakaavalla vuonna 1968. Oikealla Tullikamari / Pakkahuone (1910). Kuva Pekka Piiparinen (2010)

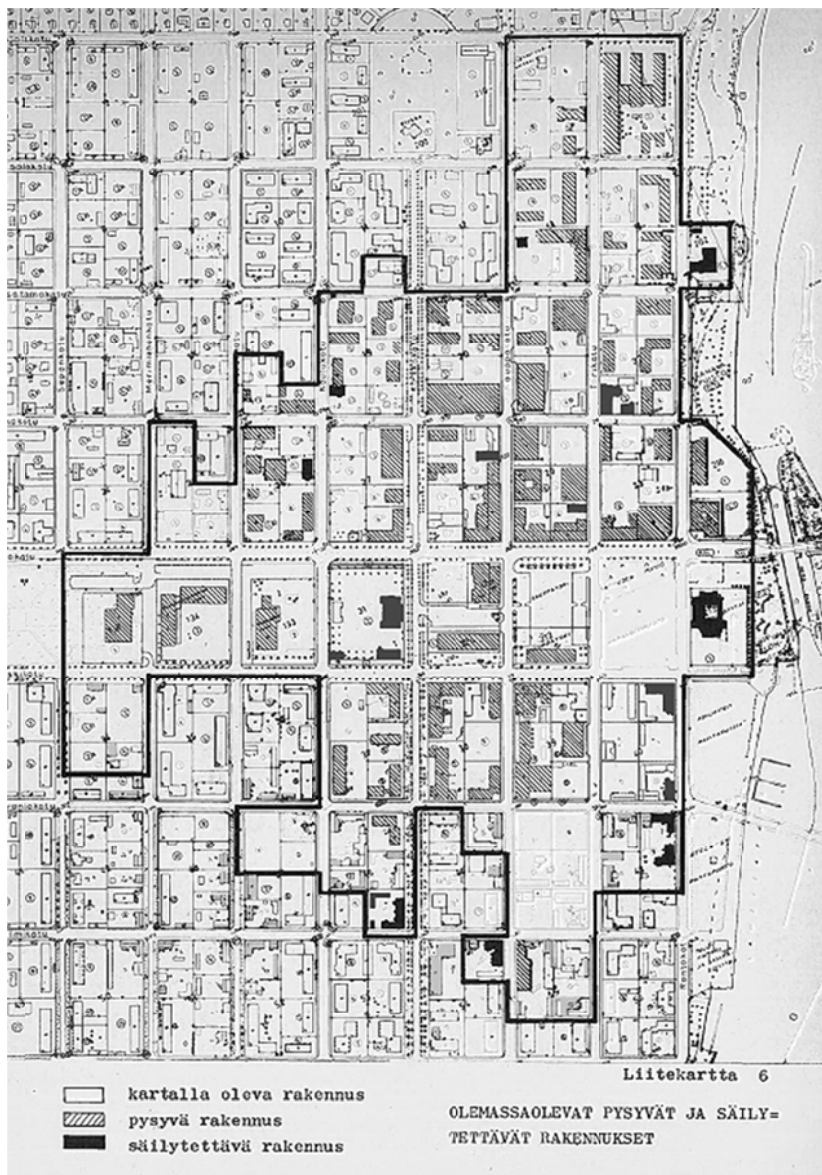
Kaupungin arkkitehtitoimisto teki 1970- ja 1980-luvulla huomattavan määrän hintatiedusteluja purku-uhan alaisten rakennusten omistajille. Joissakin tapauksissa arkkitehtitoimisto vetosi useiden ruutukaavalla olevien rakennusten säilyttämistarpeiden vuoksi suoraan myös kaupunginhallitukseen.²⁸⁵ Monet hankkeet kaatuivat rakennuksen omistajan liian korkeaan hintapyyntöön.²⁸⁶ Arkkitehtitoimiston strategiana esitellä ehdotetut säilytettävät ja suojeltavat rakennukset kaupunginhallitukselle oli se, että rakennuksille suunniteltiin jo etukäteen järkevät käyttötarkoitukset.²⁸⁷

Kaupunki linjasi suhteensa vanhoihin rakennuksiin uudelleen 1990-luvun puolivälissä. Nyt kaupungin tavoitteena oli luopuminen sen hallussa olevista historiallisista rakennuksista, joille ei enää ollut käyttöä.²⁸⁸ Kun aiemmin arkkitehtitoimisto oli esittänyt vanhojen rakennusten ostoja kaupungin haltuun, nyt kaavoituksen suojelustrategiaksi tuli neuvottelumenettelyn korostaminen. Neuvottelemalla kaavoitus saattoi antaa niille tonteille, joilta uhkasi hävitä arvokasta rakennettua ympäristöä, lisää rakennusoikeutta sitä vastaan, että vanhat rakennukset tulisivat säilytetyiksi. Tästä ehkä parhaana esimerkkinä on 1990-luvun jälkipuoliskolta Siltakadun varren jugend-tyylisten puurakennusten (1907 ja 1908) suojelu ja niiden viereen nousseiden viisikerroksisten rakennusten kaavoittaminen.²⁸⁹ Toinen neuvottelumenetelmän merkittävä onnistunut tulos ruutukaavalla on Tapion elokuvateatterin (1927) pelastuminen. Tässä tapauksessa uudisrakentamiselle kaavoitettu tontti jaettiin kahteen osaan, joista uudisrakennukselle tarkoitettu osa sai lisää rakennusoikeutta ja suojeltavaksi tarkoitettu osa jäi omaksi pieneksi tontikseen.²⁹⁰

Joensuun suojeluhistorian eräs mielenkiintoisimmista dokumenteista on kaupungin arkkitehtitoimiston vuonna 1978 laatima Keskustan kaavarunkoehdotus. Tämä suunnitelma otti ensimmäisenä joensuulaisena kaupunkisuunnitelmana laajamittaisestai kantaa vanhojen rakennusten säilyttämisen puolesta. Suunnitelmassa todetaan mm., että ”*keskusta on kaupungin vanhin osa, jossa vanhojen rakennusten säilyttäminen on erityisen tärkeää ilmeeltään rikkaan ja kaupungin eri elinkausia kuvastavan kaupunkiympäristön tavoittamiseksi.*”²⁹¹

Kaavarunkoehdotus sisälsi myös kartan, jossa esiteltiin säilytettäväksi ehdotetut rakennukset suunnittelualueelta. Kun aiemmin kaupunki oli tehnyt säilyttävän päätöksen muutamasta Rantakadulla sijaitsevasta puurakennuksesta, esitettiin kaavarunkoehdotuksessa joukko uusia puu- ja kivirakennuksia säilytettävien rakennusten listalle.²⁹²

Kaupunginvaltuusto kuitenkin hylkäsi kaavarunkoehdotuksen. Vanhojen rakennusten säilyttämisen osalta valtuuston julkilausumassa todettiin, että ”muiden kuin kaupungin omistamien säilytettäväksi esitettyjen rakennusten säilyttämisestä pääosin luovutaan.”²⁹³ Suuri osa kaavarunkoehdotuksessa esitetyistä säilytettävistä kohteista oli yksityisten kiinteistöomistajien hallussa. Tämä kaupunginvaltuuston päätös merkitsi joensuulaisessa rakennus- ja suojelupolitiikassa eräänlaista linjanvetoa: pääasialliseksi suojelukeinoksi vakiintui kaupungin oma omistajuus.

Kaarunkoehdotuksessa esitetyt säilytettävät rakennukset (tummat kohteet). Kuva Joensuun kaavarunkoehdotus / Joensuun kaupungin teknisen viraston kaavoitus

Tietoisuuden lisääminen rakennetusta kulttuuriperinnöstä on ollut eräs säilyttämiseen ja suojeluun tähtäävä menetelmä. Kun Joensuun kaupunki julkaisi vuoden 1987 yleiskaavansa kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten luettelon, oli sen eräänä tavoitteena juuri kaupunkilaisten informaation lisääminen rakennetusta ympäristöstä. Luettelo kävi yleiskaavan hyväksymisprosessin aikana läpi lautakunnissa sekä kaupunginhallituksessa ja valtuustossa, jolloin lopulta melko suuri joukko henkilöitä joutui perehtymään ehkä ensimmäistä kertaa rakennussuojelullisiin kysymyksiin.²⁹⁴

Koska Joensuun vuoden 1987 yleiskaava ei ollut oikeusvaikutteinen, ei sen yhteydessä olleella rakennushistoriallisten kohteiden luettelolla ollut määräävää valtaa rakennusten todelliseen suojeluun. Oikeusvaikutteisella yleiskaavalla taas on huomattavasti laajempi painoarvo, sillä se ohjaa kunnan päätöksentekoa. Pääperiaatteena on, että lupaa rakentamiseen tai purkamiseen ei myönnetä, jos se vaikeuttaa oikeusvaikutteisen yleiskaavan toteuttamista. Joensuussa alettiin laatia melko pian uutta sitovampaa luetteloa, kun huomattiin, että yleiskaavan lähinnä ohjeellista rakennuskohteiden listaa ei noudatettukaan.²⁹⁵ Kaupallisen keskustan osayleiskaava, joka hyväksyttiin vuonna 1993, oli oikeusvaikutteinen ja näin ollen sitovampi rakennusten säilyttämiseen kuin edellinen yleiskaava. Osayleiskaavassa suojeltiin kertaheitolla yhteensä 22 rakennus- tai miljöökohdetta.

Kaupungin ostoilla suojeltiin myös joitakin muusta vanhasta rakennuskannasta irrallaan olevia kohteita. Kuvassa esimerkkikohteena on Kahilan talo (1896 – 1897) Kauppakadun ja Malmikadun risteyksessä. Kuva Pekka Piiparinen (2009)

Eräs suomalainen puurakennusten suojelumenetelmä on ollut rakennusten siirtäminen purku-uhan alta sijoitettavaksi toisaalle. Myös Joensuussa tästä suojelutoiminasta löytyy esimerkkejä. Ensimmäinen rakennussuojelutarkoituksessa tapahtunut rakennuksen siirtäminen tapahtui vuonna 1977, kun nk. Parviaisen talo (1886) siirrettiin osaksi Rantakadun puurakennusten kokonaisuutta. Joensuun kaupunki iski Peter Parviaisen rakennuttaman talon siirrossa kolme kärkeä yhdellä iskulla, sillä arvokas puurakennus saatiin pelastettua, Rantakatuun syntynyttä tulipalon aiheuttamaa aukko-kohtaa saatiin onnistuneesti paikattua ja kaupunki sai Parviaisen talosta lisää kaivattua toimistotilaa itselleen.²⁹⁶ Vuonna 1986 Joensuun kaupunki osti hirsirakenteisen ulkorakennuksen itselleen, ja siirrettiin Hasanniemeen.²⁹⁷ Kolmas keskusta-alueella tapahtunut rakennuksen siirto tapahtui 2000-luvulla, kun Rantakadulla Olsonin talon pihapiiristä siirrettiin aittarakennus Mustosen talon pihapiiriin. Joensuun puurakennusten siirrot ovat olleet vaatimattomia esimerkiksi Kuopion korttelimuseon alueella tapahtuneiden siirtojen rinnalla.

Kun 1980-luvun taloudellisen nousukauden aikana ruutukaavan puutaloja purettiin viimeisen kerran kiivaaseen tahtiin, pyrittiin kaavoitus- ja talonsuunnitteluosaston toimesta (entinen kaupungin arkkitehtitoimisto) vielä viimeisiin massiivisempiin rakennusten konkreettisiin säilyttämistöimiin. Eräs ideoista oli se, että ruutukaavan eteläpuolelle Hasanniemeen kaavoitettaisiin yksi kortteli, jonne ruutukaavan uhanalaiseen asemaan joutuneita rakennuksia siirrettäisiin. Joensuun kaupunki torjui ajatuksen vedoten kireään taloudelliseen tilanteeseen. Kuluja olisivat tuoneet rakennusten siirrot ja uudelleenpystyttämiset.²⁹⁸

Eräs siirtoajatus liittyi Joensuun kaupunginkirjaston paikalla sijainneeseen nk. Suorsan taloon. Kaupungin kaavoitus esitti Suorsan puutalon siirtämistä korttelin 25 kulmaukseen. Korttelissa sijaitsivat entuudestaan jo Könösen talo (1914) sekä kaksi judeng-taloa 1900-luvun alusta. Suorsan talon siirrolla ja korttelin vanhojen puutalojen säilyttämisellä kaavoituksen tavoitteena oli eheyttää kaupunkikuvaa. Kaavoitus kaavaili kortteliin myös museo-alueita, jonne sijoitettaisiin lopulta myös maakuntamuseo.²⁹⁹ Kuten monet kaavoitustoimen aloitteista, myös tämä hanke kariutui.

Joensuussa rakennusten suurimittakaavaisempia siirtoja pohdittiin vielä 1990- ja 2000-luvuilla, jolloin suunniteltiin purettavien rakennusten siirtoa Rantakadun varrella oleviin kortteleihin. 1990-luvun lopulla Joensuun keskustan kehittämishankkeen vetäjä Jouni Töyrylä ja kaavoituspäällikkö Tuomas Kettunen argumentoivat julkisuudessa purkutuomion saaneiden puurakennusten siirtämisten puolesta. Töyrylä vetosi rakennusten suojeluun siir-

roin mm. työllistävällä vaikutuksella. Kettunen näki Rantakadun puutalopihapiirien yhteydessä olevat tontit luontevina siirtopaikkoina, sillä näin täydennysrakentaminen eli siirtoimet lähtisi jo olemassa olevasta ympäristöstä.³⁰⁰ Jälkeenpäin Kettunen arvioi, että siirrot eivät toteutuneet, koska tuolloin kaupungin ydinkeskustassa oleva tyhjä kaupungin omistama alue (kortteli 40 tontit 10, 13 ja 14) haluttiin hyödyntää taloudellisesti huomattavasti paremmin, eikä kaupungilla ollut visioita mitä toimintoja siirrettäviin puurakennuksiin lopulta sijoitettaisiin.³⁰¹

Erään mielenkiintoisen idean rakennussuojelukeskusteluun esitti kaupunginarkkitehti Mauno Tuomisto vuonna 1988. Hänen mielestään Joensuuhun olisi harkittava säätiön perustamista, jonka tehtäväksi olisi tullut vanhojen rakennusten säilyttäminen.³⁰² Myöskään tämä ajatus ei johtanut konkreettisiin tuloksiin.

Kaupungin luottamushenkilöt ovat tehneet muutamia aloitteita ja ponnisteluja rakennussuojelun eteen. Esimerkiksi 2000-luvun alussa joukko kaupunginvaltuutettuja teki aloitteen ruutukaavalla olevan Sepänkatu 5:n suojelusta. Tavoitteena oli, että kaupunki ostaisi tontin rakennuksineen itselleen, jotta uhanalaisiksi joutuneet rakennukset tulisivat säilytetyiksi.³⁰³ Aloite ei johtanut tuloksiin, vaan rakennukset purettiin ja tilalle tuli kaksikerroksisia uudisrakennuksia.

Suomalaisessa suojeluhistoriassa talonvaltauksien suojelutarkoituksessa ovat olleet lähinnä Helsingin harteilla. Joensuun ensimmäinen talonvaltaus osittain suojelutarkoituksessa tapahtui vuonna 2009 ja se kohdistui vuonna 1862 valmistuneeseen Torikatu 10:een. Torikadun varrella olevan kahden puisen päärakennuksen sekä niiden pihapiirit ovat näyttäneet kaavoittajalle varsin lyhyellä aikajaksolla melko ristiriitaisina kohteina. 1970-luvun puolivälissä kaupungin maankäytön suunnittelusta vastaava arkkitehtitoimisto pyrki säilyttämään Torikatu 12 kunnostamalla sen poliisin tilatarpeisiin.³⁰⁴ Vuoden 1987 yleiskaavan suojeluluettelossa Torikatu 10:tä ja sen vierusrakennusta Torikatu 12:ta pidettiin tärkeänä osana Rantakatuun rajoittuvaa puutalojen korttelinosaa. Yleiskaavassa todetaan, että ”nykyisin liiketiloina olevat talot täydentävät hyvin sijoituksellaan ja ulkoisella mittakaavallaan jo peruskorjattua virastotalokortteliosaa,” jolla tarkoitettiin Rantakadulla sijaitsevia kaupungin haltuun ostamia vanhoja puurakennuksia, joiden toiminta oli muutettu virastorakennuksiksi.

Vuonna 1992 valmistuneessa osayleiskaavassa Torikatu 10 ja 12 pihapiirien pää- ja ulkorakennusten suojeluun otettiin ristiriitainen kanta. Vaikka rakennukset mainittiin osayleiskaavan kulttuuri- ja rakennushistoriallisessa suojelukohdeluettelossa, mainitsee kaava toisessa kohtaa, että kaupunkikuvan parantamiseksi rakennukset oli syytä purkaa uudisrakennusten tieltä.³⁰⁵ Ristiriita selittyy sillä, että kaupunginhallitus hyväksyi vuonna 1991 osayleiskaavan tavoiteosan, johon kuuluivat miljöökohteena Torikatu 10 ja 12.³⁰⁶ Myöhemmin 2000-luvulla kaavoitus on alkanut nähdä rakennukset jälleen enemmän osana Rantakadun puutalojen kokonaisuutta.³⁰⁷

Joensuussa onkin ollut epäilyksiä, että Torikadun puurakennukset on jätetty kaupungin toimesta tahallisesti huonoon kuntoon, jotta niiden purkaminen olisi jossakin vaiheessa helpompaa ja arvokkaiden tonttien myyminen mahdollistuisi.³⁰⁸ Kaupungin pitkä empiminen olikin osasyynä Torikatu 10 valtaamisen vappuna 2009.³⁰⁹

Kansalaisaktivistien kankaaseen kirjoittama iskulause Torikatu 10:ssä heinäkuussa 2010. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

Toinen esimerkki uudenlaisesta kansalaisaktivismista on Hotelli-Ravintola Wanhan Jokelan (1939) säilyttämisponnistelut. Wanhan Jokelan historia kertoo omalla tavallaan siitä, miten joidenkin rakennusten käyttäjä- tai asiakaskunnalla on ollut vaikutusvaltaa rakennusten toiminnan suhteen.

Wanhan Jokelan historiassa ensimmäisen kerran asiakaskunta protestoi, kun 1980- ja 1990-lukujen taitteessa osa ravintolan sisustusta ja olemusta muutettiin muiden oman aikansa ravintoloiden tyyliä mukailevaksi. Uudistusten myötä Wanhan Jokelan perusasiakaskunta kaikkosi. Vuodesta 1993 lähtien ravintolan sisustus ja imago palautettiin kulttuuri- ja keskusteluravintolaksi ja sana ravintolan ottamista askeleista taaksepäin alkoi kiertää kaupungilla. Vanhat asiakkaat palasivat takaisin.³¹⁰

Jokelan historian merkittävin kansanliike koettiin kuitenkin keväällä 2009, kun asiakaskunnan tietoon tuli huhu, jonka mukaan rakennuksen ja tontin uusi omistaja, Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö (KKES), aikoi myydä rakennuksen tontteineen jossakin vaiheessa pois. Huhun mukaan säätiö tavoitteli kaupungin keskeiselle paikalle kovan rahan asuntoja ja liiketiloja. Ilmassa oli siis enteitä rakennuksen purkamisesta ja samalla perinteikkään ravintolatoiminnan lopettamista. Jälleen asiakaskunta ja kulttuuriaktivistit heräsivät puolustukseen ja hyvin nopeasti Facebookin avulla perustettiin virtuaalinen Pro Wanha Jokela yhteisö, johon liittyi tuhansia jäseniä ympäri Suomea. Säätiö vastasi mediassa huomiota saaneeseen tempaukseen ilmoittamalla, ettei sillä ollut mitään erityisiä suunnitelmia rakennuksen varalle.³¹¹

Ravintolan puolustajat kokivat uuden uhan lokakuussa 2010 kun KKES ilmoitti tiedotteellaan, ettei se tule peruskorjaamaan rakennusta. Wanhan Jokelan puolustajat keksivät uusia puolustuskeinoja. Kun Yleisradion Suojele minua! –ohjelma etsi 15 uhanalaista rakennus-
suojeluun sopivaa kohdetta Suomesta, niin Wanhan Jokelan puolustajat aloittivat kampan-
jan, jotta ravintola tulisi yhdeksi kohteeksi mukaan televisio-ohjelmaan.³¹² Myös virtuaali-
nen suojele eteni, sillä syyskuussa 2011 mennessä Facebook:in Pro Wanhan Jokelan inter-
netyhteisöön oli liittynyt yli 4 200 jäsentä.³¹³

2000-luvulla Hotelli-ravintola Wanha Jokela (1939) on saanut eniten medianäkyvyyttä kaupungin uhanalaiseen asemaan joutuneista historiallisista kohteista. Kuva Pekka Piiparinen (2010)

Vuosituhanen vaihde merkitsi Joensuun ruutukaava-alueella vedenjakajaa asemakaava-suojelussa. Kun aikaisemmin suojelun kohteet olivat olleet pääasiassa kaupungin omia rakennuksia, niin uudella vuosituhanella asemakaavan muutosten yhteydessä suojeltiin suurehko joukko yksityisten omistamia rakennuksia. Tämä johtuu osin siitä, että kaupunki pyrki eroon omistamistaan vanhoista rakennuksista, joita voitiin saattaa suojelun piiriin omistuksen vaihdosten yhteydessä, mutta myös siitä, että liike-elämä oli alkanut kiinnostua yhä enemmän vanhoista rakennuksista. Esimerkkinä liike-elämän kasvaneesta kiinnostuksesta vanhoja rakennuksia kohtaan voidaan mainita Tapijon elokuvateatteritalo (1927) Kauppakadun varrella kaupungin kävelykeskustassa. Rakennus on kuulunut Suomen vanhimpiin yhtäjaksoisesti toimiviin elokuvateattereihin ja se on Joensuun ydinkeskustan vanhimpia kivisiä liikerakennuksia.³¹⁴ Pitkähkön rakennussuojelutaiston ja monien neuvottelujen jälkeen arvokiinteistö pelastui. Rakennus kunnostettiin, suojeltiin kaavassa. Vuonna 2005 rakennuksen yhteyteen valmistui Joensuun ensimmäinen elokuvakeskus.³¹⁵

Muita 2000-luvulla asemakaavan muutoksella suojeltuja yksityisomistuksessa olevia rakennuksia ovat mm. Pärnäsen talo / Torikatu 1 (1863 – 1883), Yhdyslinna / Siltakatu 12 (1947), Valtakulma / Siltakatu 8 (1942), Surakan päärakennus (1849 / 1906), Suvantokatu 2 (1849) ja Torikatu 23 (1928 – 1929).³¹⁶

Tapion elokuvateatteritalon (1927) suojelu on esimerkki onnistuneesta rakennussuojelullisesta neuvotteluprosessista. Kuva Pekka Piiparinen (2009)

Kun varsinkin 2000-luvulla neuvottelumenettelyt yksityisten omistamien rakennusten suojelemiseksi ovat tuottaneet tulosta, niin Joensuun kaupungin yksipuolisilla suojelutoimilla ei ole ollut vastaavaa menestystä. Tästä on esimerkkinä Rauhankadun 1940-luvun puutalot. Vielä 1980-luvun puolivälissä voitiin todeta, että Rauhankatu oli Joensuun parhaiten säilynyt 1940-luvun katumiljö. Alue syntyi siten, että kaupunki möi vuonna 1944 yhteensä 32 tonttia helpottaakseen sodan jälkeistä asuntopulaa. Vuosina 1945 - 1946 valmistunut kokonaisuus täydentyi lisää kahden perheen nk. Suomi-taloilla, joiden omistajan oli Schauman. Nämä rakennukset Schauman möi Rakennustoimisto S.A. Tervolle, jolloin jälkimmäisen ja Joensuun kaupungin välille syntyi kiista rakennusten suojelusta. Museoviraston lausunnon perusteella ympäristöministeriö edellytti, että kaikki 16 rakennusta suojellaan ja kaupungin toimesta suojele tapahtui asemakaavassa vuonna 1984. Suojelutoimenpiteen seurauksena suurin osa rakennuksista jätettiin heitteille ja vain neljä rakennusta korjattiin tavalla, jossa kuitenkaan ”rakennussuojelusta ei enää voida puhua”. Loput 11 rakennusta pääsivät pahasti rappeutumaan. Vuonna 1987 Museoviraston oli myönnettävä, ettei suojeleluun pakottaminen ollut tuottanut toivottua tulosta kiinteistönomistajan haluttomuuden vuoksi. Uuden asemakaavan myötä suojelelu jouduttiin purkamaan jo vuonna 1988.³¹⁷

Kartassa näkyvät ruutukaavan asemakaavalla ja kirkkolaille suojellut kohteet keväällä 2011. Asemakaavalla suojeltuja kohteita on yhteensä 32 ja kirkkolaille suojeltuja kaksi kohdetta. Suojelelu on painottunut ruutukaavan itäiselle puoliskolle. Kartta Pekka Piiparinen

10. KOHDELUETTELO

Seuraavassa luettelossa on esitetty tämän selvityksen laatijan ja selvitystä ohjanneen ryhmän näkemys siitä, mitkä kohteet tulisi ottaa suojeltaviksi ja näiden kohteiden arvoluokat. Ratkaisut suojelusta tehdään kaavoitusprosessissa.

Kohteet ovat jaoteltu valtakunnallisesti, maakunnallisesti, seudullisesti ja paikallisesti arvokkaisiin rakennuskohteisiin sekä miljöökohteisiin. Kukin kohde on siis käsitelty ja arvoitettu erikseen. Erillisessä luettelossa ovat myös ne kohteet, jotka ovat prosessin aikana tutkittu, mutta joita ei ole otettu mukaan kaavaluonnokseen.

Tässä esitetyissä rakennus- ja miljöökohteista tuodaan esiin vain kohteen nimi, osoite ja valmistumisvuosi sekä useiden kerrostalojen kohdalla taloyhtiön nimi. Kaikilla kohteilla ei ole erillistä nimeä. Näissä tapauksissa ne mainitaan osoitteen perusteella.

Kaikista alla olevista kohteista on laadittu erilliset luettelokortit, joissa esitetään mm. perustellusti kohteen arvo sekä kohteen taustatietoja. Nämä rakennus- ja miljöökohteista tehdyt kohdeluettelot ovat sijoitettu Joensuun kaupungin teknisen viraston kaavoitukseen.

VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT KOHTEET

1. Kaupungintalo, Rantakatu 4 (1914)
2. Pielisjoen linna, Siltakatu 2 (1852)
3. Vanha pakkahuone, Rantakatu 2 (1897)
4. Tullikamari, Rantakatu 2 b (1910)

MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT KOHTEET

5. Luterilainen kirkko, Papinkatu 1 b (1903)
6. Pyhän Nikolaoksen kirkko, Sairaalakatu 8 a (1887)
7. Entinen tyttökoulu, Rantakatu 30 (1913)
8. Entinen yhteiskoulu, Papinkatu 3 (1912)
9. Mustosen talo, Koskikatu 1 (1869 – 1870)
10. Teräskulma, Kauppakatu 25 (1939)
11. Joensuun taidemuseo, Kirkkokatu 23 (1892 – 1894)
12. Tapion talo, Kauppakatu 27 (1927)
13. Valtion vanha virastotalo ja maaherran entinen asuintalo, Torikatu 36 (1966)
14. Yhdyslinna, Siltakatu 12 (1947)

15. Valtakulma, Siltakatu 8 (1942)
16. Puhelinlaitoksen toimitalon vanhin osa, Kauppakatu 15 (1913)
17. Inarin talo, Niskakatu 4 (1936)
18. Kauppakatu 34 (Piparkakkutalo) (1915)
19. Karjalantalo, Siltakatu 1 (1954)
20. Orakotilan asuin- ja liiketalo, Siltakatu 10 (1957)
21. Pankkitalo (1951)
22. Pienteollisuustalo, Kirkkokatu 27 (1957)
23. Kalevankatu 26 b (1948)
24. Pärnäsen talo, Torikatu 1 (1863 – 1883)
25. Pursiseuran huvila, Hasanniementie 5 (1890-luku)
26. Piimälinna / Kiinteistö Oy Kanavaranta, Rantakatu 24 (1962)
27. Wanha Jokela, Torikatu 26 (1939)
28. Sairaalakatu 18 (siirretty Joensuuhun 1925)

SEUDULLISESTI ARVOKKAAT KOHTEET

29. Koulukatu 11 a (1943)
30. Ravintola Astoria, Rantakatu 32 (1918)
31. Surakan päärakennus, Rantakatu 13 (1849)
32. Parviaisen talo, Rantakatu 15 (1886)
33. Mustosen talon piharakennus, Koskikatu 1 (1931)
34. Kahilan talo, Kauppakatu 11 (1896 – 1897 ja kivinen lisäosa 1909)
35. Kauppakatu 51 (1928)
36. Pohjoiskatu 8 (1928)
37. Könösen talo, Merimiehenkatu 32 (1914)
38. Papinkatu 13 a (1885)
39. Kemiläisen talo, Kauppakatu 10 (1936 – 1937)
40. Torikatu 23 (1928 – 1929)
41. Kirkkokatu 4 a (1928)
42. Siltakatu 26 a (1907)
43. Siltakatu 26 b (1908)
44. Taidekeskus Ahjo, Koskikatu 6 (1911)
45. Entinen lyseon vahtimestarin asunto (1936)
46. Taidemuseon korttelin piharakennus (1892)

47. Hubbard & Co:n talo, Rantakatu 9 (1896)
48. Johnssonin talo, Rantakatu 11 (1849 ja nykyinen ulkoasu vuodelta 1924)
49. Koulukatu 40 / As Oy Ristinpuisto (1953)
50. Koulukatu 42 /As Oy Ristinpuisto (1952)
51. Koulukatu 44 / As Oy Ristinpuisto (1952)
52. Koulukatu 46 / Asunto-osakeyhtiö Pohjois-Kulma (1955)
53. Koulukatu 48 / Asunto-osakeyhtiö Pohjois-Kulma (1955)
54. Kirkkokatu 8 / As Oy Kirkkokatu Kaksoiset (1954)
55. Kirkkokatu 6 / Asunto Oy Kaksois-Pertti (1953)
56. Kirkkokatu 35 b (1954)
57. Torikatu 37 b / Asunto-Oy Torikatu 37 B (1950-luvun alku)
58. Louhelankatu 9 / Asunto Oy Seitikko (1960 ja 1961)
59. Ruplan talo, Sairaalakatu 27 (1951)
60. Entinen kauppaoppilaitos, Rantakatu 31 (1957)
61. Seurakuntakeskuksen puosa, Kirkkokatu 28 (1905)
62. Gävlenlinnan päiväkoti, Papinkatu 1 (1949)
63. Sähkömuuntamo, Papinkatu 1 b (1935)
64. Talouskoulu, Koulukatu 35 a (1932)
65. Entinen Postitalo, Rantakatu 26 (1955)
66. Joensuun Linja Oy:n entinen konttori- ja asuinrakennus, Sepänkatu 14 (1959)
67. Torikatu 12 (1909)
68. Suvantokatu 3 (1910)
69. Torikatu 10:n päärakennus (1862)
70. Torikatu 10:n ulkorakennus (1800-luvun jälkipuolisko)
71. Korttelin 48 vanhimmat piharakennukset
72. Kauppakatu 3 b (1912)
73. Yläsatamakatu 28 (1915)
74. Kalevankatu 43 (1925)
75. Pohjoiskatu 15 / As Oy Pohjoiskota (1953)
76. Pohjoiskatu 15 autotallirakennus / As Oy Pohjoiskota (1950-luku)
77. Entinen Oman Avun toimitalo (1937 – 1938)
78. Suvantokatu 2 (1861, 1928 ja 2007 - 2009)
79. Tshokkisen talo, Niskakatu 18 (1937 – 1938)

80. Louhelankatu 13 b:n asuinrakennus (1927)
81. Olsonin talo, Malmikatu 1 (1852 – 1853 / 2008)
82. Hasanniementie 3
83. Hasanniementie 3:n talousrakennus
84. Hasanniementie 7
85. Hasanniementie 9 b (1800-luvun loppu, laajennus 1900-luvun alku)
86. Hasanniementie 11 (1920-luku)
87. Hasanniementie 13 (1922)
88. Hasanniementie 1 b (1922)
89. Kauppakatu 41 (1957)
90. Koulukatu 1 (1955)

PAIKALLISESTI ARVOKKAAT KOHTEET

91. Suvantokatu 2:n piharakennus (1861)
92. Joensuun lyseon lukio (1956)
93. Kalevankatu 2 a / Asunto-Oy Kalevankatu 2 a (1959)
94. Kalevankatu 2 b / Asunto-Oy Rättiniemi (1958)
95. Merimiehenkatu 25 / Asunto Oy Varmatalo (1957)
96. Koskikatu 17 / Asunto-Osakeyhtiö Koskikatu 17 (1958)
97. Koskikatu 23 / Asunto-Oy Korttelin-Kulmaus (1956)
98. Kauppakatu 19 / Suvantokatu 10 / Asunto Oy Joensuun Kauppakatu 19 (1962)
99. Kalevankatu 10 / Asunto Oy Joensuun Kalevanhaka (1960)
100. Entinen Oman Avun Keskustoimipaikka, Kauppakatu 23 (1954)
101. Louhelankatu 15 asuinrakennus (1946)
102. Papinkatu 17 (1955)
103. Papinkatu 15 b (1950-luvun puoliväli)
104. Papinkatu 13 b (1956)
105. Kauppakatu 3 a (1959)
106. Louhelankatu 10 (1959)

SUOJELTAVAKSI EHDOTETTAVAT MILJÖÖKOHTEET

107. Pielisjoen länsiranta
108. Kirkkokatu
109. Kortteli 201

110. Siltakadun liikerakennusten rivistö
111. Julkisten rakennusten ja –toimintojen vyöhyke
112. Kortteli 33
113. Korttelit 144, 145 ja 146
114. Osa korttelista 64
115. Hasanniemen länsiosa
116. Kauppakadun pohjoisosa

TUTKITUT MUTTA SUOJELUN ULKOPUOLELLA JÄÄNEET RAKENNUSKOHTEET

117. Torikatu 19 (valmistunut 1955 ja mittavat uudistukset 1960-luvun puolivälissä)
118. Valtion uusi virastotalo (1990-luku)
119. Kirkkokatu 24 / Asunto Oy Kirkkokatu 24 (1962)
120. Kauppakatu 33 / Asunto Oy Joensuun kauppatalo (1959)
121. Koulukatu 11 b (1960-luvun alkupuolisko)
122. Torikatu 6 / Karjalan Myyntimiesten Talo Oy (1961)
123. Torikatu 5 / Asunto-Oy Torikatu 5 (1961)
124. Koulukatu 15 a / Asunto-Oy Kalastajankulma (1961)
125. Kalevankatu 6 b / Asunto Oy Kalevankatu 6 b (1961)
126. Koulukatu 54 / Rauhankatu 23 (1940 – 1944)
127. Ortodoksiseminaarin kirkko (1993)
128. Ortodoksinen seminaari (1993)
129. Kauppakeskus Metropoli (1992)
130. Kortteli 21:n parkkitalo (1987)
131. Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkko, Torikatu 32 b (1960)
132. Kauppakatu 27 / Kiinteistö Oy Joensuun Kauppakatu 27 (1957)
133. Kirkkokatu 22 / Asunto-Oy Kirkkokatu 22 (1958)
134. Koulukatu 32 a / Asunto-Oy Koivu-Kartano (1956)
135. Kirkkokatu 14 a / Asunto Oy Apu-Haka (1959)
136. Kirkkokatu 14 b / Asunto-Osakeyhtiö Suvanto-Haka (1956)
137. Kirkkokatu 15 / Asunto Oy Joensuun Kirkkokatu 15 (1961)
138. Rantakatu 3 / Asunto Oy Rantakatu 3 (1956)
139. Rantakatu 1 / Asunto-Oy Rantakatu 1 (1955)
140. Rantakatu 7 / Asunto Oy Joensuun Rantakatu 7 (1958)

141. Rantakatu 27 / Asunto Oy Joensuun Rantakatu 27 (1960)
142. Rantakatu 25 / Asunto Oy Rantakatu 25 (1960)
143. Kahilan talon huoltorakennus
144. Kirkkokatu 2 / Asunto Oy Joensuun Kirkkokulma 2 (1961)
145. Koulukatu 4 / Asunto Oy Joensuun Koulukatu 4 (1962)
146. Louhelankatu 13 b:n piharakennus (1928)
147. Louhelankatu 15 talousrakennus
148. Merimiehenkatu 21 b:n asuinrakennus (1948)
149. Merimiehenkatu 2 a (1961)
150. Surakan talousrakennus, Rantakatu 13
151. Kauppahalli, Koskikatu 2 (1968)
152. Joensuun urheilutalo, Koskikatu 12 (1961 / 1997)
153. Suvantokatu 12 / Asunto-Oy Koivulan-Kulma (1956)
154. Siltakatu 34 / Asunto Oy Sepän-Tupa (1957)
155. Kauppakatu 55 (1940)
156. Rauhankatu 15 (1940)
157. Rauhankatu 5 a ja 5 b (1940-luvun jälkipuolisko)
158. Rauhankatu 3 / Torikatu 47 (1940-luvun jälkipuolisko)
159. Kauppakatu 48 / Rauhankatu 7 (1940-luku)
160. Puhelinlaitoksen laajennusosa (1956)
161. Kalevankatu 43 talousrakennus (1925)
162. Olsonin kiinteistön portinvartijan talo (1894 / 2009)
163. Suvantokatu 28 / Asunto Oy Suvantokatu 28 (1962)
164. Sepänkatu 10 (1947 – 1949)
165. PURETTU SELVITYSTYÖN AIKANA: Sepänkatu 31 b (1928). Rakennus oli ennen purkamista seudullisesti merkittävä kohde

TUTKITUT MUTTA SUOJELUN ULKOPUOLELLA JÄÄNEET MILJÖÖKOHTEET

166. Osa kortteleista 40 ja 48 (kohde on sisällytetty laajempaan Pielisjoen länsirannan alueeseen)
167. Kortteleiden 204 ja 205 pohjoisosat
168. Osa korttelista 56 (kohde on sisällytetty laajempaan Pielisjoen länsirannan alueeseen)

169. Osa kortteleista 14 ja 22 (kohde on sisällytetty laajempaan Pielisjoen länsirannan alueeseen)
170. Osa korttelista 68
171. Kortteli 2
172. Kortteli 205 (korttelin 205 eteläosa on sisällytetty Kauppakadun pohjoisosan miljöökohteeseen)
173. Osa korttelista 205 (korttelin 205 eteläosa on sisällytetty Kauppakadun pohjoisosan miljöökohteeseen)

11. LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus:

- Ahonen, Kalevi: Joensuun kaupungin historia I. Joensuun kaupunki 1848 – 1920. Joensuu 1985
- Ahonen, Kalevi: Joensuun kaupungin historia II. Vuodet 1921 – 1953: Pienkaupungista teollisuuskaupungiksi. Joensuu 1986
- Elsinen, Pertti: Joensuun historia osa VI. Vuodet 1954-1980. Jyväskylä 1998
- Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit. Matrikkeli 1965
- Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit. Matrikkeli 1982
- Joensuun arkkitehtuuria, opaskartta. 1995
- Jäppinen, Jussi: ”Oletko koskaan nähnyt kauniin kaupungin?: Jyväskylän ruutuasemakaavan-alueen vaiheet 1800-luvulta 2000-luvulle. Jyväskylä 2005
- Lehtonen, Hilikka: Tampereen, Turun, Lahden ja Kuopion keskustojen asemakaavoitus ja rakentaminen vv. 1950 – 1969. Teknillinen korkeakoulu. Espoo 1977
- Lilius, Henrik: Joensuu 1948-1890: Erään suomalaisen puukaupungin vaihteita. Joensuu 1972
- Lilius, Henrik: Artikkelit ”Kaupunkikäsitteen muuntuminen”. Julkaisussa Suomalainen kaupunkiperinne. Mikkeli 1971
- Meurman, Otto-Iivari: Asemakaavaoppi. Helsinki 1947
- Meurman, Otto-Iivari: Johdantoteksti. Julkaisussa Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojelu. Porvoo 1964
- Motiivi ja metodi. Jyväskylä 1999
- Nevalainen, Jaana: Tilapelin tiedonpolitiikat – kamppailu kaupunkikeskustan muutoksesta. Joensuu 2004
- Nikula, Riitta: Rakennettu maisema. Suomen arkkitehtuurin vuosisadat. Keuruu 1993
- Nurmi, Anneli: Kaupunkikeskustojen suunnittelutilanne. Selvitys eräiden keskisuurten kaupunkien keskustan rakennuskannasta ja kaavoitustilanteesta v. 1980.
- Oravuo, Ritva: Puistoja ja promenadeja. Joensuun historialliset puistot 1848 – 1948. Joensuu 1998
- Sisäasiainministeriön Kaavoitus- ja rakennusosasto. Tutkimuksia 2/ 1982
- Rieki, Helena: Kuopion kaupungin rakennushistoria. Kaupungin rakentamisvaihteita vuodesta 1875. Kuopio 2005
- Semi, Jussi: Sisäiset sijainnit: Tutkimus sukupolvien paikkakokemuksista. Joensuu 2010
- Standertskjöld, Elina: Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930 – 1950. Hämeenlinna 2008
- Tuomi, Timo. Kaupunkikuvan muutokset. Suomalaisten kaupunkikeskustojen suunnittelun tavoitteiden ja todellisuuden kohtaamisesta toisen maailmansodan lopusta 1960-luvun puoliväliin. Vammala 2005

Painamattomat tutkimukset:

Jantunen, Pirjo: Joensuun rakentaminen 1890 – 1939. Jantusen työ on tarkoitettu alun perin taidehistorian pro gradu –työksi, mutta se on tehty tutkimukseksi tai tutkielmaksi. Se on valmistunut 1970-luvun puolivälissä

Palkama, Jorma: Kaksi Rantakadun korttelia ja vähän niiden vaihteita. Joensuu 2009

Pulkkinen, Jarmo: Joensuun III kaupunginosan kaupunkikuvallinen eheytyssuunnitelma. Diplomityö. Teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin osasto. 1978

Torikka, Antti: Joensuun keskusta, Itä- ja Länsiranta: kaupunkikuvallinen selvitys. Diplomityö Oulun yliopiston arkkitehtiosastolla. 1981

Joensuun kaupunginarkisto:

Asemakaava-arkkitehti Ursula Koposen päiväämätön selvitys Joensuun rakennusten suoje-
lutilanteesta (päiväämätön kirje, mutta todennäköisesti 1980-luvun loppua). Kaavoitus- ja
talonsuunnitteluosasto, lähetetyt kirjeet

Joensuun kaupungin kaavoitusosaston lähetetyt kirjeet

Joensuun kaupungin kunnalliskertomuksia vuodesta 1954 eteenpäin

Joensuun arkkitehtuuria 1960 – 1978 –näyttelyn näyttelytekstit

Julkisivulautakunnan pöytäkirjat

Kaavoitusosasto kaupunginhallitukselle 11.11.1983. Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto.
Lähetetyt kirjeet

Kaupunginhallituksen pöytäkirjoja

Kaupunginarkkitehdin lausunto kulttuurihistoriallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokkai-
ta kohteita koskevasta selvitystyöstä 25.2.1985

Kaupunginvaltuuston pöytäkirjoja

Kaupunginarkkitehti KYTL:lle 21.8.1974. Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto. Lähetetyt
kirjeet

Kaupunginarkkitehti Mauno Tuomiston selvitys Parviaisen talosta 10.6.1977. Kaavoitus-
ja talonsuunnitteluosasto, lähetetyt kirjeet

Talousarvio 1996, kuntasuunnitelma 1996 – 1998. Joensuun kaupunkisuunnittelu 1995

Joensuun teknisen viraston rakennusvalvonnan arkisto:

Rakennuspiirustuksia. Mikrofilmatuilla korteilla

Rakennusluvut ja valmiiden rakennusten hyväksymisajat kansiossa ”Valmiit rakennukset I-
IV, v. 1953 – 1961”

Joensuun teknisen viraston kaavoituksen arkisto:

- Asemakaavan muutoksen selostus 1.6.2005. III kaupunginosa ja kortteli 40. Kaavoitusohjelman työ numero 1499
- Asemakaavan muutoksen selostus 29.11.2001. II kaupunginosa, kortteli 29, tontit 1-6
- Asemakaavan muutoksen selostus 24.1.2002. II kaupunginosa, kortteli 28 ja tontti 3. Kaavoitusohjelman työn numero 1405
- Asemakaavan muutoksen selostus 20.4.2005 III kaupunginosan korttelissa 40
- Hasanniemen puisto. Puistosuunnitelma. Arkkitehtitoimisto Bieber ja Luoto Ky. Joensuun kaupunki 1986
- Joensuun ajantasakaava 2009
- Joensuun kaupungin I-IV kaupunginosien asemakaavakartta 17.10.1960. Joensuun kaupunki
- Joensuun keskustan kehittäminen 1997
- Joensuun keskeisten kaupunkipuistojen kunnostussuunnitelma 1984
- Joensuun keskustan osayleiskaava, tavoiteosa 1991
- Joensuun kulttuuriperintökohteet 2005
- Joensuun kaupungin virastotalo. Perustamis- ja esisuunnitelma sekä Joensuun virastotalo, massoitte-luonnoksia. Arkkitehtitoimisto Erkki Helasvuo Ky
- Joensuun kaupungin I-IV kaupunginosien asemakaavakartta 25.5.1962. Joensuun kaupunki
- Joensuun kaupungin I-IV kaupunginosien asemakaavan muutoksen selostus 1964. Joensuun kaupunki
- Joensuun kortteli 30, luonnoksia korttelin kaavoitusta varten 1.12.1995. KSOY-Arkkitehtitoimisto. 1991"
- Joensuun rantapuiston ja venesataman yleissuunnitelma. LT-konsultit Oy. 2001
- Joensuun rantakortteleiden yleinen ideakilpailu 17.6.-16.10.2002, s. 6-7. Joensuun kaupunki 2002
- Joensuun rantakortteleiden yleinen ideakilpailu 2003
- Joensuun keskustan osayleiskaava, lähtökohdat. 11.11.2010
- Joensuun kulttuuri- ja rakennushistorialliset kohteet 1995
- Joensuun kävelykeskusta / yleissuunnitelma 1998
- Joensuun yleiskaavan tavoiteosa 1984
- Joensuun yleissuunnitelma 1968
- Joensuun yleiskaava 2020, kaavaselostus 1996
- Joensuun yleiskaava 1953. Joensuun kaupunki
- Joentori. Kokonaissuunnitelma korttelille 30. Ksoy-Arkkitehtitoimisto.1990
- Hotelli ja liikekeskus. SOK:n rakennusosaston laatima suunnitelma korttelille 30 (1989)
- Kaavoituskatsaus 2001. Kirjetositteet 2001

Kaavoituspäällikön lausuntopyyntö kaupungin toimitilalaitokselle ja tonttilaitokselle 9.3.2001. Kirjetositteet 2001

Keskustan osayleiskaava 1992

Kokonaissuunnitelma korttelille 30. Ksoy Arkkitehtitoimisto, 1990

Kauppakeskus Karelia. Suunnitelma korttelille 28. Arkkitehtitoimisto Ark Idea Ky. 1990

Kortteli 21 korttelisuunnitelma. Helsingin Studio Arkkitehdit 1989

Kulttuuri- ja rakennushistorialliset suojelukohteet 1987

Liikekeskustan kaavarunkoehdotus 1978

Liikekorttelin 29 kehittämisselvitys 1986, Korttelin 29 yleissuunnitelma. Suunnittelukeskus Oy, 25.9.1986

Maankäyttösuunnitelma 1973 – 1990. Joensuun kaupunkisuunnittelusarja B1 / 1975

Mehtimäen alueen toiminnallinen suunnitelma. Suunnitelmaraportti. Tuomas Santasalo Ky ja WSP-konsultit Oy. 2005

Mika Ahosen laatima luonnos keskustan osayleiskaavan lähtökohdiksi 13.6.2008

Ote kaupunginhallituksen pöytäkirjasta 1.2.1965, jossa on kaupungin arkkitehtitoimiston lausunto Muinaistieteellisen toimikunnan suojelualoitteeseen (9.10.1964)

Sisäasianministeriön päätös asemakaavan vahvistamisesta 14.4.1964

Teknisen lautakunnan kokouspöytäkirjoja

Pohjois-Karjalan museo:

Rakennusinventointilomakkeet

Toimintakertomus, Joensuun kaupungin museot 1989

Valokuvia oheistietoineen

Museoviraston rakennushistorian arkisto:

Joensuun kulttuuri- ja rakennushistoriallisia suojelukohteita koskeva selvitys 1990

Joensuun kulttuurihistorialliset ja rakennushistorialliset suojelukohteet. Alustava selvitys ja toimenpidesuosituksiset 1984

Kertomus hum. kand. Henrik Liliuksen virramatkasta Joensuuhun 26-27.6.1963. Matkakertomukset

Museoviraston lausunto 10.10.1984 Joensuu-Serura ry:n tekemään aloitteeseen Kirkkokatu 11:sta suojelemisesta. Kirjeenvaihto

Pohjois-Karjalan maakuntaliiton arkisto:

Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristö 1979

Haastattelut:

Juha-Pekka Vartiainen 27.8.2009 ja 26.2.2010 (Joensuun kaupungin kaavoituspäällikkö vuodesta 2000 lähtien)

Mauno Tuomisto 9.11.2009 ja 8.6.2010 (Joensuun kaupungin kaupunginarkkitehti 1963 - 1992)

Osmo Karttunen 7.6.2010 (toiminut arkkitehtina Joensuussa 1980-luvun alusta lähtien)

Tuomas Kettunen 1.3.2010 (toiminut Joensuun kaupungin kaavoituspäällikkönä 1992 - 2000)

Veli Kangaspuro 10.11.2009 (Joensuun kaupungin yleiskaava-arkkitehti vuosina 1964 - 1967 ja 1985 - 1998)

Sähköpostit:

Arkkitehti Frank Schaumanin sähköposti Pekka Piipariselle 21.9.2010

Arkkitehti Paula Jaatisen sähköposti Pekka Piipariselle 20.9.2010

Rakennusarkkitehti Erkki Metsälän sähköposti Pekka Piipariselle 20.9.2010

Rakennusarkkitehti Pauli Nuutisen sähköposti Pekka Piipariselle 20.9.2010

Sanoma- ja aikakauslehdet:

Arkkitehti-lehdet

Sanomalehti Karjalaisen artikkeleita

Sanomalehti Karjalan Maan artikkeleita

Sanomalehti Pohjois-Karjalan artikkeleita

Arkkitehti-lehdet

Tietokannat:

Access-pohjainen rakennustietokanta Pohjois-Karjalan inventoiduista rakennuskohteista. Pohjois-Karjalan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY)

Excel-pohjainen rakennustietokanta suojelluista ja inventoiduista rakennus- ja miljöökohteista. Joensuun kaupungin tekninen virasto

Joensuun teknisen viraston Webmap-ohjelma

Sanomalehti Karjalaisen digitaalinen sanomalehtitietokanta

Internet-lähteet:

Joensuu Areena. Joensuu Areena -yleisesite. Osoitteessa http://www.joensuuareena.fi/fi/document.cfm?doc=show&doc_id=46. Luettu 14.4.2010

Maanmittauslaitoksen internetsivut osoitteessa <http://historia.maanmittauslaitos.fi/gylden.asp>. Luettu 4.6.2011

Metsäntutkimuslaitos, Joensuun toimintayksikkö. Internetsivuilla kerrotaan Metlan Joensuun toimipisteen rakennuksesta. Osoitteessa <http://www.metla.fi/jo/>. Luettu 14.4.2010

Penttilänrannan alueen esittely internetsivuilla. Osoitteessa <http://www.jns.fi/Resource.phx/sivut/sivut-penttilanranta/index.htm>. Luettu 21.4.2010

Projektituutiset 2/2004. Artikkelit ”Joensuu Areena on Suomen suurin puurakennus”. Osoitteessa <http://www.projektituutiset.fi/fi/artikkelit/joensuun-areena?page=0%2C2>.

Luettu 14.4.2010

Pro Wanha Jokela –internetyhteisön Facebook-sivusto. Osoitteessa <http://www.facebook.com/home.php?#!/group.php?gid=79372111222&v=info>. Luettu 25.9.2011

Senaatti-kiinteistöjen internetsivut, jossa kerrotaan Metlan Joensuun toimipisteen rakennuksesta. Osoitteessa <http://www.senaatti.fi/document.asp?siteID=1&docID=404>. Luettu 14.4.2010

Sanomalehti Karjalan Maan artikkeli ”Pielisjoen linnassa neljäs isäntä. Osoitteessa <http://www.karjalanmaa.fi/tarkennus.php?lehti=869&id=20045309>. Luettu 1.8.2011

Veijo Saloheimon artikkeli ”Veroaitasta tutkimuksen tyyssijaksi – Pielisjoen linnan 140-vuotisia historian vaiheita. KuMa-projekti. Osoitteessa http://cgi.jns.fi/koulu/kuma/kohteet/pielisjoen_linna.html. Luettu 1.8.2011

Suomalaisten arkkitehtien esittely Suomen rakennustaiteen museon internetsivuilla. Osoitteessa <http://www.mfa.fi/arkkitehdit>. Luettu 4.8.2011

Muut lähteet:

Joensuun kaupungin rakennusvalvonnan lupa-arkkitehti Petri Enqvistin PowerPoint-esitys Joensuun ruutukaavan rakennusten ikärakenteesta. 2011

-
- ¹ Ahonen 1986, s. 140
- ² Maankäyttösuunnitelma 1973 – 1990. Joensuun kaupunkisuunnittelusarja B1 / 1975, s. 15
- ³ Ahonen 1985, s. 103
- ⁴ Ahonen 1985, s. 81 - 92
- ⁵ Ahonen 1985, s. 222 - 223
- ⁶ Ahonen 1985, s. 223 - 226
- ⁷ Ahonen 1986, s. 154 - 155
- ⁸ Ahonen 1986, s. 155 - 157
- ⁹ Ahonen 1986, s. 159 - 161
- ¹⁰ Ahonen 1986, s. 202 - 205
- ¹¹ Tuomi 2005, s. 181 ja Ahonen 1986, s. 165
- ¹² Tuomi 2005, s. 181 ja Ahonen 1986, s. 165
- ¹³ Mm. Joensuun yleiskaava 1953, s. 49
- ¹⁴ Mm. ”Valmiit rakennukset I-IV, v. 1953 – 1961” –kansio. Rakennusluvut ja valmiiden rakennusten hyväksymisajat. Joensuun teknisen viraston rakennusvalvonta
- ¹⁵ Joensuun yleiskaava 1953, s. 49
- ¹⁶ Kaupunginarkkitehti Unto Tupalan lausunto Rakennustoimisto S.A. Tervo Oy:n rakennuslupa-anomuksen johdosta 17.10.1961. Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto, lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto
- ¹⁷ Joensuun kaupungin I-IV kaupunginosien asemakaavan selostus 1964. Selostuksen allekirjoittajan on kaupunginarkkitehti Unto Tupala, jonka päivämääräys selostuksesta kuitenkin puuttuu. Selostus on ollut liitteenä, kun kaava oli Sisäasiainministeriön käsittelyssä. Ministeriö hyväksyi viimeiset osat asemakaavasta 14.3.1964
- ¹⁸ Elsinen 1998, s. 32
- ¹⁹ Sisäasiainministeriön päätös asemakaavan muutoksen vahvistamisesta 14.3.1964, Joensuun kaupungin kunnalliskertomus 1962, s. 664, Joensuun kaupungin I-IV kaupunginosien asemakaavan selostus 1964 sekä Elsinen 1998, s. 32-33
- ²⁰ Unto Tupalan 17.10.1960 allekirjoittama ruutukaava-alueen asemakaavan muutosta koskeva kaavakartta sekä Joensuun kaupungin kunnalliskertomus 1962, s. 664. Joensuun kaupunginarkisto
- ²¹ Nevalainen 2004, s. 166
- ²² Mm. Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ²³ Nevalainen 2004, s. 167
- ²⁴ Joensuun I-IV kaupunginosien asemakaavakartat 17.10.1960 ja 25.5.1962 sekä Nevalainen 2004, s. 168
- ²⁵ Mm. Pulkkinen 1978, s. 5
- ²⁶ Lilius 1972, s. 93, Torikka 1981, s. 17 sekä Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ²⁷ Mm. Torikka 1981, s. 17
- ²⁸ Ahonen 1986, s. 165
- ²⁹ Ahonen 1985, s. 367 - 369
- ³⁰ Mm. Ahonen 1986, s. 199, Helsingin Kaiku 1905, numero 306, Vikstedt 1926, s. 15 – 26 ja Lilius 1999, s. 24

-
- ³¹ Mm. ”Valmiit rakennukset I-IV, v. 1953 – 1961” –kansio. Rakennusluvut ja valmiiden rakennusten hyväksymisajat. Joensuun teknisen viraston rakennusvalvonta sekä ELY-keskuksen Access-pohjainen rakennustietokanta
- ³² Lilius 1972, s. 33 - 34
- ³³ Jantunen, s. 32 - 36
- ³⁴ Jantunen, s. 44- 45
- ³⁵ Jantunen, s. 47 – 60 sekä ELY-keskuksen Access-pohjainen rakennustietokanta
- ³⁶ Mm. Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen Access-pohjainen rakennustietokanta
- ³⁷ Jantunen, s. 6 - 8
- ³⁸ Jantunen, s. 12
- ³⁹ Jantunen, s. 12 – 15 ja 68, ”Valmiit rakennukset I-IV, v. 1953 – 1961” –kansio. Rakennusluvut ja valmiiden rakennusten hyväksymisajat. Joensuun teknisen viraston rakennusvalvonta sekä ELY-keskuksen Access-pohjainen rakennustietokanta
- ⁴⁰ Joensuun kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1954, s. 279 – 280. Joensuun kaupunginarkisto
- ⁴¹ Joensuun kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1967, s. 695. Joensuun kaupunginarkisto
- ⁴² Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset 1954 - 1958
- ⁴³ Valmiit rakennukset I-IV, 1953 – 1961 –kansio. Joensuun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto. sekä Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen Access-pohjainen rakennustietokanta
- ⁴⁴ Valmiit rakennukset I-IV, 1953 – 1961 –kansio sekä Rakennuslupa-anomukset ja rakennusten lopputarkastuskortisto. Joensuun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto.
- ⁴⁵ Mm. kansio Valmiit rakennukset I-IV, v. 1953 – 1961 sekä ruutukaavan rakennusten piirustuksia. Joensuun teknisen viraston rakennusvalvonta
- ⁴⁶ Unto Tupalan 17.10.1960 laatima asemakaavakartta. Joensuun kaupungin teknisen viraston kaavoitus
- ⁴⁷ Mauno Tuomiston haastattelut 9.11.2009 ja 8.6.2010
- ⁴⁸ Mm. rakennusinventointilomake, Rantakatu 1. Pohjois-Karjalan museo
- ⁴⁹ Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ⁵⁰ Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ⁵¹ Sanomalehti Karjalainen 29.5.1968. Artikkelin ”Joensuun muuttuvat kasvat”. Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ⁵² Joensuun kaupungin kunnalliskertomus 1965, s. 102 - 103. Joensuun kaupunginarkisto, sanomalehti Pohjois-Karjala 9.1.1965. Artikkelin ”Vanha ruutukaava ei vastaa tarkoitustaan” sekä Joensuun kaupungin I-IV kaupunginosien asemakaavan selostus 1964. Selostuksen allekirjoittajan on kaupunginarkkitehti Unto Tupala, jonka päivämääräys selostuksesta kuitenkin puuttuu. Selostus on ollut liitteenä, kun kaava oli Sisäasiainministeriön käsittelyssä. Ministeriö hyväksyi viimeiset osat asemakaavasta 14.3.1964
- ⁵³ Joensuun kaupungin kunnalliskertomus 1965, s. 102 - 103. Joensuun kaupunginarkisto sekä sanomalehti Pohjois-Karjala 9.1.1965. Artikkelin ”Vanha ruutukaava ei vastaa tarkoitustaan”. Tarkemmin määriteltynä ruutukaavan osalta uudelleenjärjestelyt koskivat seuraavien katujen rajoittamaa aluetta: Sairaalakatu – Länsikatu – Malmikatu – Kauppakatu – Papinkatu – Rantakatu sekä näiden lisäksi korttelit 206 ja 207
- ⁵⁴ Mm. Joensuun keskustan osayleiskaava, lähtökohdat. 11.11.2010. Joensuun kaupungin kaavoitusosasto
- ⁵⁵ Esim. Joensuun ajantasakaava 2009. Joensuun kaupungin teknisen viraston kaavoitus
- ⁵⁶ Riekkä 2005, s. 47 - 50

-
- ⁵⁷ Mm. Julkisivulautakunnan pöytäkirja 28.7.1970. sekä Joensuun kaupunginvaltuuston pöytäkirja 4.12.1962. Joensuun kaupunginarkisto
- ⁵⁸ Lausunto YIT rakennus Oy:n poikkeamishakemukseen. Joensuun teknisen lautakunnan kokouspöytäkirja 27.3.2007. Joensuun kaupungin kaavoitus sekä Juha-Pekka Vartiaisen haastattelu 27.8.2009
- ⁵⁹ Lehtonen 1977, s. 105
- ⁶⁰ Keskustan asemakaavan tarkistaminen. Ehdotus suunnittelun ja päätöksenteon ohjelmaksi 20.12.1974. Teknisen viraston kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto, lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto
- ⁶¹ Sanomalehti Karjalainen 3.5.2003. Artikkelit ”Miten muuttui Joensuu”. Sanomalehti Karjalaisen digitaalinen arkisto
- ⁶² Mm. ELY-keskuksen Access-pohjainen rakennustietokanta
- ⁶³ Riekkö 2005, s. 15 - 77
- ⁶⁴ Jäppinen 2005, s. 163 – 169 sekä Vaasan kulttuuriympäristöselvitys 2010, s. 15
- ⁶⁵ ”Joensuun arkkitehtuuria 1960 – 1978” –näyttelyn näyttelytekstit. Joensuun kaupunginarkisto
- ⁶⁶ Sanomalehti Karjalainen 22.5.1968. Artikkelit ”Maisemamme ja matkailu” sekä sanomalehti Karjalainen 29.9.1991. Artikkelit ”Kaupunginarkkitehdin vuosikymmenet”. Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ⁶⁷ Joensuun yleissuunnitelma 1968, s. 36
- ⁶⁸ Liikekeskustan kaavarunkoehdotus 1978, s. 10 – 11 sekä liitekartat 3 ja 7. Joensuun kaupungin teknisen viraston kaavoitus
- ⁶⁹ Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009, Juha-Pekka Vartiaisen haastattelu 27.8.2009 sekä Tuomas Kettusen haastattelu 3.1.2010
- ⁷⁰ Kauppakeskus Karelia. Suunnitelma korttelille 28. Arkkitehtitoimisto Ark Idea Ky, 1990
- ⁷¹ Juha-Pekka Vartiaisen haastattelu 26.2.2010
- ⁷² Joensuun kaupungin kunnalliskertomus 1969, s. 336. Joensuun kaupunginarkisto
- ⁷³ Mm. Tuomas Kettusen haastattelu 3.1.2010 ja Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ⁷⁴ Keskuskuja KOY laajennussuunnitelma. Arcadia Arkkitehtitoimisto 1990
- ⁷⁵ Sanomalehti Karjalainen 22.5.1968. Artikkelit ”Maisemamme ja matkailu” sekä sanomalehti Karjalainen 29.9.1991. Artikkelit ”Kaupunginarkkitehdin vuosikymmenet”. Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ⁷⁶ Ahonen 1986, s. 197 - 199
- ⁷⁷ Sanomalehti Karjalainen 7.9.1968. Artikkelit ”Eräs maamme suurimmista tavarataloista Joensuussa”. Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ⁷⁸ Sanomalehti Karjalainen 22.5.1968. Artikkelit ”Maisemamme ja matkailu”. Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ⁷⁹ Mauno Tuomiston haastattelu 8.6.2010
- ⁸⁰ Sanomalehti Karjalainen 21.6.1989. Artikkelit ”Katettuja kujia ja sisäpihoja”. Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ⁸¹ Joentori. Kokonaisuunnitelma korttelille 30. Ksoy-Arkkitehtitoimisto, 1990
- ⁸² Joensuun kortteli 30, luonnoksia korttelin kaavoitusta varten 1.12.1995. KSOY-Arkkitehtitoimisto, 1991
- ⁸³ Juha-Pekka Vartiaisen haastattelu 27.8.2009
- ⁸⁴ Juha-Pekka Vartiaisen haastattelu 27.8.2009

-
- ⁸⁵ Juha-Pekka Vartiainen haastattelu 27.8.2009
- ⁸⁶ Asemakaavan muutoksen selostus 1.6.2005. III kaupunginosa ja kortteli 40. Kaavoitusohjelman työ numero 1499. Joensuun kaupungin kaavoitusosasto
- ⁸⁷ Juha-Pekka Vartiainen haastattelu 27.8.2009
- ⁸⁸ Juha-Pekka Vartiainen haastattelu 27.8.2009
- ⁸⁹ Arkkitehti Frank Schaumanin sähköposti Pekka Piipariselle 21.9.2010
- ⁹⁰ Pauli Nuutisen sähköposti Pekka Piipariselle 20.9.2010, Erkki Metsälän sähköposti Pekka Piipariselle 20.9.2010, Paula Jaatisen sähköposti Pekka Piipariselle 20.9.2010 sekä Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ⁹¹ Joensuun kaupungin rakennusvalvonta. Kirkkokatu 18 rakennuspiirustukset
- ⁹² Mauno Tuomiston haastattelu 8.5.2010
- ⁹³ Mm. Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen Acces-pohjainen rakennustietokanta
- ⁹⁴ Mika Ahosen laatima luonnos keskustan osayleiskaavan lähtökohdiksi 13.6.2008. Joensuun kaupungin kaavoitusosasto
- ⁹⁵ Sanomalehti Karjalainen 29.9.1991. Artikkelinä ”Kaupunginarkkitehdin vuosikymmenet”. Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ⁹⁶ Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ⁹⁷ Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ⁹⁸ Arkkitehti-lehdet sekä Joensuun arkkitehtuuria, opaskartta 1995
- ⁹⁹ Sanomalehti Karjalainen 3.12.1998. Artikkelinä ”Kaupungintalon entisöintityö sai pohjoismaisen palkinnon”. Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ¹⁰⁰ Sanomalehti Karjalainen 10.9.2009. Artikkelinä ”Kaupungintalolle kunniaa”
- ¹⁰¹ Mm. Metlan Joensuun toimipisteen internetsivut ja Senaattikiinteistöjen internetsivut sekä sanomalehti Karjalainen 22.9.2005. Artikkelinä ”Metla-talolle myönnettiin Puupalkinto. Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ¹⁰² Mm. Projekti uutiset internet-lehti 2/2004 ja Joensuu Areena -yleisesite, internetjulkaisu sekä sanomalehti Karjalainen 10.2.2009. Artikkelinä ”Areenassa kosteusongelma”
- ¹⁰³ Sanomalehti Karjalainen Heili 26.10.2003. Artikkelinä ”Myllystä tulee Lyseon peruskoulu”. Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ¹⁰⁴ Karjalainen 20.4.2001. Artikkelinä ”Yliopiston lisärakennus nouse Joensuu-akselille”. Joensuun kaupunginkirjasto. MF sekä Arkkitehtitoimisto JKMM Oy:n internetsivut
- ¹⁰⁵ Mm. Asemakaavan muutoksen selostus 29.11.2001. II kaupunginosa, kortteli 29, tontit 1-6
- ¹⁰⁶ Talousarvio 1996, kuntasuunnitelma 1996 – 1998. Joensuun kaupunkisuunnittelu 1995. Joensuun kaupunginarkisto
- ¹⁰⁷ Joensuun keskustan kehittäminen 1997, s. 23
- ¹⁰⁸ Mm. talousneuvos Kalle Kähkösen arvio sanomalehti Karjalainen Maassa 11.2.1968. Artikkelinä ”Satamakungista P-K:n läänin keskuksiksi”. Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ¹⁰⁹ Liikekeskustan kaavarunkoehdotus 1978, s. 10-11
- ¹¹⁰ Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 24.4.1978
- ¹¹¹ Mm. Nurmi 1982

-
- ¹¹² Kauppakeskus Karelia. Suunnitelma korttelille 28. Arkkitehtitoimisto Ark´Idea Ky, 1990, Joentori. Kokonaissuunnitelma korttelille 30. Ksoy Arkkitehtitoimisto, 1990, Hotelli ja liikekeskus. SOK:n rakennusosaston laatima suunnitelma korttelille 30 (1989), Liikekorttelin 29 kehittämisselvitys 1986, Korttelin 29 yleissuunnitelma. Suunnittelukeskus Oy, 25.9.1986 sekä Kortteli 21 korttelisuunnitelma. Helsingin Studio Arkkitehdit 1989
- ¹¹³ Joensuun kaupungin virastotalo. Perustamis- ja esisuunnitelma sekä Joensuun virastotalo, massoitte-luonnoksia. Arkkitehtitoimisto Erkki Helasvuo Ky
- ¹¹⁴ Joensuun rantakortteleiden yleinen ideakilpailu 17.6.-16.10.2002, s. 6-7. Joensuun kaupunki 2002
- ¹¹⁵ Asemakaavan muutoksen selostus 20.4.2005 III kaupunginosan korttelissa 40
- ¹¹⁶ Joensuun rantakortteleiden yleinen ideakilpailu 2003, s. 5
- ¹¹⁷ Asemakaavan muutoksen selostus 20.4.2005 III kaupunginosan korttelissa 40
- ¹¹⁸ Rakennuksen piirustukset. Joensuun kaupungin rakennusvalvonta. MF
- ¹¹⁹ Keskustan osayleiskaava 1992, s. 2
- ¹²⁰ Liikekeskustan kaavarunkoehdotus 1978, s. 10
- ¹²¹ Keskustan osayleiskaava 1992, s. 3-8
- ¹²² Unto Tupalan laatima ruutukaava-alueen asemakaavakartta 17.10.1960, Joensuun kaupungin teknisen vi-raston kaavoitus
- ¹²³ Juha-Pekka Vartiaisen haastattelu 27.8.2009
- ¹²⁴ Veli Kangaspuron haastattelu 10.11.2009 ja Tuomas Kettusen haastattelu 1.3.2010
- ¹²⁵ Joensuun yleiskaava 1953, s. 50 - 52
- ¹²⁶ Joensuun I-IV kaupunginosien asemakaavakartat 17.10.1960 ja 25.5.1962
- ¹²⁷ Joensuun kaupungin ja sen ympäristön yleissuunnitelma 1968, s. 53
- ¹²⁸ Liikekeskustan kaavarunkoehdotus 1978, s. 10 ja 16 sekä liitekarta 7
- ¹²⁹ Joensuun keskustan osayleiskaava 1993, s. 5 ja 60 sekä kaavakartta
- ¹³⁰ Joensuun yleiskaava 2020, kaavaselostus, 1996, s. 21 ja 31
- ¹³¹ Mika Ahosen laatima luonnos keskustan osayleiskaavan lähtökohdiksi 13.6.2008. Joensuun kaupungin kaavoitusosasto
- ¹³² Sanomalehti Karjalan Heili 7.9.2003. Artikkelit ”Mitä lähempänä toria, sitä kalliimpi neliöhinta”. Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ¹³³ Mm. Juha-Pekka Vartiaisen haastattelu 27.8.2009
- ¹³⁴ Sanomalehti Karjalainen 23.5.2009. Artikkelit ”Kävelykatu 33 kaupungissa” sekä 22.7.2009. Artikkelit ”Kävelykatujen rakentamisinto kiihtynyt”. Pekka Piiparisen kokoelma sekä Mm. Wilhelms 2009, s. 2 ja 6. Internetjulkaisu
- ¹³⁵ Juha-Pekka Vartiaisen haastattelu 27.8.2009
- ¹³⁶ Keskustan liikennesuunnitelma 1976
- ¹³⁷ Jäppinen 2005, s. 303 ja 335
- ¹³⁸ Tämä ilmenee siinä, että niin lehdistössä kuin luottamushenkilöorganisaatioissa kävelykatu-ajatuksesta ei löydy juurikaan dokumentteja

-
- ¹³⁹ Keskustan kaavarunkoehdotus 1978, s. 16 sekä kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 24.4.1978. Joensuun kaupunginarkisto
- ¹⁴⁰ Jäppinen 2005, s. 303
- ¹⁴¹ Torialueen ja kävelykadun yleissuunnitelma 1985, s. 52
- ¹⁴² Torialueen ja kävelykadun yleissuunnitelma 1985, s. 13 ja 16
- ¹⁴³ Teknisen lautakunnan pöytäkirjaote 1980-luvun lopulta (nro 75). Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto, lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto
- ¹⁴⁴ Kauppakadun kävelykatukokeilun seurantalutkimus 1987, s. 7-8
- ¹⁴⁵ Sanomalehti Karjalainen 9.3.1989. Artikkelik "Joensuu ilman kävelykatua" sekä Karjalainen 23.5.1989. Artikkelik "Kävelykatu vaikeuttaa elinkeinotoimintaa". Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ¹⁴⁶ Sanomalehti Karjalainen 29.6.1989. Artikkelik "Kauppakadun yrittäjät valittivat kävelykadusta". Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ¹⁴⁷ Sanomalehti Karjalainen 10.3.1989. Artikkelik "SDP pitäisi kävelykadun Joensuussa." Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ¹⁴⁸ Sanomalehti Karjalainen 3.5.1989. Artikkelik "Ammattiyhdistysväki kävelykadun kannalla" sekä Karjalainen 9.5.1989. Artikkelik "Joensuu saa sittenkin kävelykatunsa kesäksi". Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ¹⁴⁹ Sanomalehti Karjalainen 5.4.1993. Artikkelik "Kaupunginhallitus hyväksyi autottomat kadut äänin 5-4". Sanomalehti Karjalaisen digitaalinen arkisto
- ¹⁵⁰ Sanomalehti Karjalainen 29.9.1991. Artikkelik "Kaupunginarkkitehdin vuosikymmenet". Joensuun kaupunginkirjasto
- ¹⁵¹ Sanomalehti Karjalainen 12.4.1996. Artikkelik "Joensuu kääntyi kypsäksi kävelykadulle". Sanomalehti Karjalaisen digitaalinen arkisto
- ¹⁵² Joensuun kävelykeskusta 1998, s. 2 - 3
- ¹⁵³ Sanomalehti Karjalainen 15.2.1998. Artikkelik "Kävelykeskusta harppasi eteenpäin". Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ¹⁵⁴ Joensuun kaupungin kaavoituskatsaus 2001. Kirjetositteet 2001. Joensuun kaupungin kaavoitusosasto
- ¹⁵⁵ Joensuun kävelykeskustan torin ja keskusaution alueen yleissuunnitelman tarkistus 2002, s. 2 sekä sanomalehti Karjalainen 18.9.2004. Artikkelik "Kävelykeskusta on valmis, seuraavaksi parkkipaikkoja. Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ¹⁵⁶ Joensuun keskustan kehittäminen 1997, s. 13
- ¹⁵⁷ Sanomalehti Karjalainen 2.10.2004. Artikkelik "Yhteisön sielun keskipiste". Sanomalehti Karjalaisen digitaalinen arkisto
- ¹⁵⁸ Sanomalehti Karjalainen 15.3.2005. Artikkelik "Tahto, taito ja tunnelma näkyvät Joensuussa". Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ¹⁵⁹ Sanomalehti Karjalainen 9.8.2000. Artikkelik "Kävelykadulla ottaa isännyyden Kaupunkikeskustayhdistys". Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ¹⁶⁰ Sanomalehti Karjalainen 5.3.2005. Artikkelik "Vielä puuttuu pala toimivasta ytimestä". Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ¹⁶¹ Ahonen 1985, s. 88 ja Kulttuuri- ja rakennushistorialliset kohteet 1995, s. 112
- ¹⁶² Ahonen 1985, s. 294 - 295
- ¹⁶³ Ahonen 1985, s. 295 ja Kulttuuri- ja rakennushistorialliset kohteet 1995, s. 113

¹⁶⁴ Kulttuuri- ja rakennushistorialliset kohteet 1995, s. 114

¹⁶⁵ Kulttuuri- ja rakennushistorialliset kohteet 1995, s. 112

¹⁶⁶ Ahonen 1986, s. 181

¹⁶⁷ Kaupunginarkkitehti Unto Tupalan kirje Joensuun kaupungin museoiden johtokunnalle 14.6.1963. Joensuun arkkitehtitoimisto. Lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto

¹⁶⁸ Elsinen 1998, s. 197

¹⁶⁹ Mauno Tuomiston haastattelu 8.6.2010

¹⁷⁰ Hasanniemen puistosuunnitelma 1986

¹⁷¹ Teknisen lautakunnan lausunto Hasanniemen puiston perustamisesta 11.3.1986. Kaavoitus- ja talonrakennusosasto, lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto

¹⁷² Mehtimäen alueen toiminnallinen suunnitelma (2005)

¹⁷³ Ahonen 1985, s. 123 ja 234

¹⁷⁴ Ahonen 1985, s. 391- 392, 234 sekä 504

¹⁷⁵ Ahonen 1985, s. 89 - 92

¹⁷⁶ Mm. Ahonen 1985, s. 234

¹⁷⁷ Ahonen 1985, s. 121

1.1.1 ¹⁷⁸ Veijo Saloheimon artikkeli ” Veroaitasta tutkimuksen tyysijaksi – Pielisjoen linnan 140-vuotisia vaiheita. KuMa-projekti. Internetjulkaisu

¹⁷⁹ Ahonen 1986, s. 18 ja 22

1.1.2 ¹⁸⁰ Sanomalehti Karjalan maa 5.1.2007. Artikkel ”Pielisjoen linnassa neljäs isäntä”. Internetjulkaisu sekä Veijo Saloheimon artikkeli ” Veroaitasta tutkimuksen tyysijaksi – Pielisjoen linnan 140-vuotisia vaiheita. KuMa-projekti. Internetjulkaisu

¹⁸¹ Ahonen 1986, s. 157

¹⁸² Elsinen 1998, s. 196

¹⁸³ Esim. Arkkitehtitoimiston KYTL:lle lähettämä kirje 15.9.1971. Kaavoitusosasto. Lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto

¹⁸⁴ Kaupunginhallituksen pöytäkirja 8.2.1999. Joensuun kaupunginarkisto

¹⁸⁵ Keskustan osayleiskaava 1992, s. 7 ja 60

¹⁸⁶ Sanomalehti Karjalainen 5.6.1997. Artikkel ”Rantapuistoon ruusutarha ja vanhanajan pusupaviljonki”. Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF

¹⁸⁷ Oravuo 1997, s. 15

¹⁸⁸ Arkkitehtitoimiston ”Yhteenveto puistosuunnittelun – ja rakentamisen järjestelysuunnitelmista” 16.3.1982. Teknisen viraston kaavoitus- ja talonrakennusosasto, lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto

¹⁸⁹ Oravuo 1997, s. 11

¹⁹⁰ Oravuo 1997, s. 12

¹⁹¹ Oravuo 1997, s. 17

¹⁹² Joensuun kaupungin kunnalliskertomus 1956, s 341. Joensuun kaupunginarkisto

-
- ¹⁹³ Oravuo 1997, s. 36 - 37
- ¹⁹⁴ Kaupunginhallituksen pöytäkirja 11.5.1998. Joensuun kaupunginarkisto sekä Joensuun keskeisten kaupunkipuistojen kunnostussuunnitelma 1984, s. 11 sekä sanomalehti Karjalainen 5.6.1997. Artikkelit ”Vapaudenpuiston männyt kaadetaan
- ¹⁹⁵ Joensuun keskeisten kaupunkipuistojen kunnostussuunnitelma 1984, s. 7 ja 24
- ¹⁹⁶ Sanomalehti Karjalainen 5.6.1997. Artikkelit ”Rantapuistoon ruusutarha ja vanhanajan pusupaviljonki”. Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ¹⁹⁷ Sanomalehti Karjalainen 7.9.1989. Artikkelit ”Rantapuisto uuteen uskoon Joensuussa”. Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ¹⁹⁸ Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 19.1.1998. Joensuun kaupunginarkisto
- ¹⁹⁹ Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 21.3.2005. Joensuun kaupunginarkisto
- ²⁰⁰ Sanomalehti Karjalainen 14.7.2007. Artikkelit ”Heinäpellosta huvikävelimöön”. Sanomalehti Karjalaisen digitaalinen arkisto
- ²⁰¹ Joensuun rantapuiston ja venesataman yleissuunnitelma. LT-konsultit Oy. 2001
- ²⁰² Joensuun rantapuiston ja venesataman yleissuunnitelma. LT-konsultit Oy. 2001
- ²⁰³ Sanomalehti Karjalainen 16.12.2006. Artikkelit ”Jopas tulikin laiturille mittaa”. Sanomalehti Karjalaisen digitaalinen arkisto sekä Joensuun rantapuiston ja venesataman yleissuunnitelma. LT-konsultit Oy. 2001
- ²⁰⁴ Joensuun keskeisten kaupunkipuistojen kunnostussuunnitelma 1984, s. 15-19
- ²⁰⁵ Juha-Pekka Vartiainen haastattelu 26.2.2010
- ²⁰⁶ Sanomalehti Karjalainen 14.7.2007. Artikkelit ”Heinäpellosta huvikävelimöön” Sanomalehti Karjalaisen digitaalinen arkisto sekä sanomalehti Karjalainen 25.3.2006. Artikkelit ”Matkustajasataman Rantapuistoon tulossa 7-metrinen teräsveistos”. Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ²⁰⁷ Joensuun rantapuiston ja venesataman yleissuunnitelma. LT-konsultit Oy. 2001
- ²⁰⁸ Joensuun rantapuiston ja venesataman yleissuunnitelma. LT-konsultit Oy. 2001
- ²⁰⁹ Oravuo 1997, s. 25
- ²¹⁰ Oravuo 1997, s. 25
- ²¹¹ Oravuo 1997, s. 26 - 27
- ²¹² Oravuo 1997, s. 27
- ²¹³ Oravuo 1997, s. 30
- ²¹⁴ Oravuo 1997, s. 35
- ²¹⁵ Oravuo 1997, s. 43
- ²¹⁶ Oravuo 1997, s. 43
- ²¹⁷ Oravuo 1997, s. 43 – 44 ja Ahonen 1986, s. 180
- ²¹⁸ Joensuun keskustan kehittäminen 1997, s. 52, 55-56
- ²¹⁹ Joensuun kävelykeskusta / yleissuunnitelma 1998, s. 13
- ²²⁰ Oravuo 1997, s. 12 ja 44
- ²²¹ Joensuun kaupunki 1848 – 1948, s. 127 - 128
- ²²² Mm. Nevalainen 1995, s. 5
- ²²³ Mm. Hietala, Helminen & Lahtinen 2009, s. 24
- ²²⁴ Maanmittauslaitoksen internetsivut osoitteessa <http://historia.maanmittauslaitos.fi/gylden.asp>

-
- ²²⁵ Riecki 2005, s. 558
- ²²⁶ Mm. Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ²²⁷ Ahonen 1986, s. 159
- ²²⁸ Ahonen 1986, s. 165 - 168
- ²²⁹ Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit 1982, Joensuun seudun kulttuuriympäristöselvitys 2005, s. 8 sekä Joensuun kunnalliskertomus 1954, s. 337
- ²³⁰ Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009 sekä sanomalehti Karjalainen 29.9.1991. Artikkelit ”Kaupunginarkkitehdin vuosikymmenet”. Joensuun kaupunginkirjasto
- ²³¹ Tuomas Kettusen haastattelu 1.3.2010
- ²³² Tuomas Kettusen haastattelu 1.3.2010
- ²³³ Juha-Pekka Vartiainen haastattelu 27.8.2009
- ²³⁴ Jantunen, s. 26 – 29
- ²³⁵ Jantunen, s. 47 - 51
- ²³⁶ Jantunen, s. 62 – 78 sekä Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen Acces-pohjainen rakennustietokanta
- ²³⁷ Rakennuslupa-anomukset ja rakennusten lopputarkastuskortisto. Joensuun kaupungin rakennusvalvonnan arkisto
- ²³⁸ Riecki 2005, s. 488
- ²³⁹ Riecki 2005, s. 498
- ²⁴⁰ Arkkitehtien esittelyt Suomen rakennustaiteen internetsivuilla osoitteessa <http://www.mfa.fi/arkkitehdit>
- ²⁴¹ Riecki 2005, s. 549 - 550
- ²⁴² Arkkitehtien esittelyt Suomen rakennustaiteen internetsivuilla osoitteessa <http://www.mfa.fi/arkkitehdit>
- ²⁴³ Arkkitehtien esittelyt Suomen rakennustaiteen internetsivuilla osoitteessa <http://www.mfa.fi/arkkitehdit>
- ²⁴⁴ Arkkitehtien esittelyt Suomen rakennustaiteen internetsivuilla osoitteessa <http://www.mfa.fi/arkkitehdit>
- ²⁴⁵ Riecki 2005, s. 556 - 557
- ²⁴⁶ Nikula 1993, s. 110 - 111
- ²⁴⁷ Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit. Matrikkeli 1965
- ²⁴⁸ Kertomus hum. kand. Henrik Liliuksen virramatkasta Joensuuhun 26-27.6.1963. Matkakertomukset. Museoviraston rakennushistorian arkisto
- ²⁴⁹ Pohjois-Karjalan kulttuuriympäristö 1979, s. 73 – 74 ja ympäristöministeriön selvitys 8/1992, s. 65
- ²⁵⁰ Toimintakertomus, Joensuun kaupungin museot 1989
- ²⁵¹ Kulttuuri- ja rakennushistorialliset suojelukohteet 1987
- ²⁵² Keskustan osayleiskaava 1992. LIITE: Joensuun kulttuuri- ja rakennushistorialliset suojelukohteet keskustan osayleiskaavan alueella
- ²⁵³ Kaavoituskatsaus 2001. Kirjetositteet 2001. Joensuun kaupungin kaavoitusosasto
- ²⁵⁴ Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ²⁵⁵ Sanomalehti Karjalainen 30.10.2008. Artikkelit ”Joensuun nopea kasvu tuhosi puutalokorttelit”. Pekka Piiparisen kokoelma
- ²⁵⁶ Semi 2010, s. 127 - 129

-
- ²⁵⁷ Mm. Meurman 1964, s. 9
- ²⁵⁸ Lilius 1971, s. 3
- ²⁵⁹ Motiivi ja metodi 1999, s. 17 - 24
- ²⁶⁰ Lilius 1999, s. 24
- ²⁶¹ Veli Kangaspuron haastattelu 10.11.2009
- ²⁶² Mauno Tuomiston haastattelu 9.22.2009
- ²⁶³ Meurman 1947, s. 213 - 314
- ²⁶⁴ Mm. Asemakaavan muutoksen selostus 29.11.2001. II kaupunginosa, kortteli 29, tontit 1-6
- ²⁶⁵ Tuomas Kettusen haastattelu 1.3.2010
- ²⁶⁶ Jäppinen 2005, s. 312
- ²⁶⁷ Kaupunginarkkitehti KYTL:lle 21.8.1974. Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto. Lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto
- ²⁶⁸ Kertomus hum. kand. Henrik Liliuksen virramatkasta Joensuuhun 26-27.6.1963. Matkakertomukset. Museoviraston rakennushistorian arkisto
- ²⁶⁹ Ote kaupunginhallituksen pöytäkirjasta 1.2.1965, jossa on kaupungin arkkitehtitoimiston lausunto Muinaistieteellisen toimikunnan suojelualoitteeseen (9.10.2964). Joensuun kaupungin kaavoitusosasto
- ²⁷⁰ Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ²⁷¹ Pulkkinen 1977, s. 24 – 26, Sanomalehti Karjalainen 19.6.1993. Artikkelit ”Joensuun vanhan kauppahallin nousu ja tuho”, sanomalehti Karjalainen 9.10.2977. Artikkelit ”Kun kulttuuri lähti kauppatorilta”, sanomalehti Karjalainen 1.6.2000. Mauno Tuomiston mielipidekirjoitus ”Vanhan matkiminen on uusavuttomuuden merkki”, sanomalehti Karjalan Maa 13.8.1968. Artikkelit ”Vanhan kauppahallin kohtalo vaakalaudalla”. sekä sanomalehti Karjalan Maa 27.8.1968. Artikkelit ”Vanha halli puretaan”. Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ²⁷² Joensuun yleiskaavan tavoiteosa 1984, s. 50, 53 ja 90
- ²⁷³ Kaupunginarkkitehdin lausunto kulttuurihistoriallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokkaita kohteita koskevasta selvitystyöstä 25.2.1985. Joensuun kaupunginarkisto
- ²⁷⁴ Mm. Sanomalehti Karjalainen 23.6.2004. Artikkelit ”Arvorakennukset kaavoituksen pyörteissä”. Sanomalehti Karjalaisen digitaalinen arkisto sekä sanomalehti Karjalainen 24.7.2001. Artikkelit ”Kulttuurihistoriallisten arvokohteiden luetteloa päivitetään Joensuussa. Sanomalehti Karjalaisen digitaalinen arkisto
- ²⁷⁵ Joensuun keskustan kehittäminen 1997, s. 12
- ²⁷⁶ Sanomalehti Karjalainen 24.7.2001. Artikkelit Kulttuurihistoriallisten arvokohteiden luetteloa päivitetään Joensuussa. Sanomalehti Karjalaisen digitaalinen arkisto
- ²⁷⁷ Juha-Pekka Vartiainen haastattelu 27.8.2009
- ²⁷⁸ Joensuun tekninen virasto. Tietokanta suojelluista rakennus- ja miljöökohteista
- ²⁷⁹ Elsinen 1998, s. 44
- ²⁸⁰ Kaupunginhallituksen kokouspöytäkirja 14.2.1977
- ²⁸¹ Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ²⁸² Joensuun kulttuuri- ja rakennushistorialliset kohteet 1995, s. 100
- ²⁸³ Sanomalehti Karjalainen 5.11.2008. Artikkelit ”Piiraisen talo Taitokorttelissa hemmottelua”
- ²⁸⁴ Palkama 2009, s. 36
- ²⁸⁵ Kaavoitusosasto kaupunginhallitukselle 11.11.1983. Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto. Lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto

-
- ²⁸⁶ Esim. Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosaston kirje Pirkko Tulpalalle 22.10.1984. Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto. Lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto
- ²⁸⁷ Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009 sekä Komiteamietintö 1974:80, s. 49
- ²⁸⁸ Mm. Juha-Pekka Vartiaisen haastattelu 26.2.2010 ja Tuomas Kettusen haastattelu 1.3.2010
- ²⁸⁹ Mm. Tuomas Kettusen haastattelu 1.3.2010
- ²⁹⁰ Asemakaavan muutoksen selostus 24.1.2002. Kortteli 28, II kaupunginosa ja tontti 3
- ²⁹¹ Keskustan kaavarunkoehdotus 1978, s. 10
- ²⁹² Joensuun kulttuuriperintökohteet 2005, s. 8 sekä Keskustan kaavarunkoehdotus 1978, liitekartta 6
- ²⁹³ Joensuun kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 24.4.1978. Joensuun kaupunginarkisto
- ²⁹⁴ Veli Kangaspuron haastattelu 10.11.2009 ja Tuomas Kettusen haastattelu 1.3.2010
- ²⁹⁵ Joensuun kulttuuri- ja rakennushistoriallisia suojelukohteita koskeva selvitys 1990, s. 1 – 3. Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto
- ²⁹⁶ Kaupunginarkkitehti Mauno Tuomiston selvitys Parviaisen talosta 10.6.1977. Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto, lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto sekä Karjalainen 5.2.1977, MF. Joensuun kaupunginkirjasto
- ²⁹⁷ Teknisen lautakunnan kokouspöytäkirja 11.2.1986. Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto, lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto
- ²⁹⁸ Mauno Tuomiston haastattelu 8.6.2010 sekä sanomalehti Karjalainen 28.12.1988. Artikkelit ”Säätiöstä ehkä apu Joensuun puutaloperinteen suojeluun.” Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ²⁹⁹ Päiväämätön esityslista, asiana ”Suosan talon siirtokysymys. Lähetetyt kirjeet. Joensuun teknisen viraston kaavoitusosasto. Joensuun kaupunginarkisto
- ³⁰⁰ Sanomalehti Karjalainen 8.9.1996. Artikkelit ”Vanha Joensuu tuhottiin kymmenessä vuodessa”. Joensuun kaupunginkirjasto. MF
- ³⁰¹ Tuomas Kettusen haastattelu 1.3.2010
- ³⁰² Mauno Tuomiston haastattelu 8.6.2010 sekä sanomalehti Karjalainen 28.12.1988. Artikkelit ”Säätiöstä ehkä apu Joensuun puutaloperinteen suojeluun.” Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. MF
- ³⁰³ Kaavoituspäällikön lausuntopyyntö kaupungin toimitilalaitokselle ja tonttilaitokselle 9.3.2001. Kirjetositteet 2001. Joensuun kaupungin kaavoitusosasto
- ³⁰⁴ Arkkitehtitoimiston selvitys kaupunginhallitukselle 15.1.1975. Teknisen viraston kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto, lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto
- ³⁰⁵ Keskustan osayleiskaava 1992, s. 9 sekä liite ”Joensuun kulttuuri- ja rakennushistorialliset suojelukohteet keskustan osayleiskaavan alueella” sekä Joensuun kulttuuri- ja rakennushistorialliset suojelukohteet 1987
- ³⁰⁶ Kaupunginhallituksen kokouspöytäkirja 8.4.1991 § 521
- ³⁰⁷ Juha-Pekka Vartiaisen haastattelu 27.8.2009
- ³⁰⁸ Mm. Mauno Tuomiston haastattelu 9.11.2009
- ³⁰⁹ Sanomalehti Karjalainen 18.6.2010. Artikkelit ”Ikkunat on pesty ja kukatkin kasteltu”
- ³¹⁰ Pohjois-Karjalan museon rakennusinventointilomakkeet. Pohjois-Karjalan museo
- ³¹¹ Sanomalehti Karjalainen 8.4.2009. Artikkelit ”Baarijakkarat eivät heilu” sekä ”Huoli Jokelan kohtalosta” sekä 15.5.2009. Artikkelit ”Jokelaa ei aiota purkaa”
- ³¹² Sanomalehti Karjalainen 20.10.2010. Artikkelit ”Suojeluvaisto heräsi”
- ³¹³ Pro Wanha Jokela –internetyhteisön Facebook-sivusto

³¹⁴ Mm. Asemakaavan muutoksen selostus 24.1.2002. II kaupunginosa, kortteli 28 ja tontti 3. Kaavoitusohjelman työn numero 1405. Joensuun kaupungin kaavoitusosasto

³¹⁵ Sanomalehti Karjalainen 29.9.2005. Artikkeliki ”Tapon elokuvatarhaan astutaan kävelykadulta”. Joensuun kaupunginkirjasto. MF

³¹⁶ Mm. Joensuun teknisen viraston Excel-pohjainen rakennustietokanta

³¹⁷ Asemakaava-arkkitehti Ursula Kopsen päiväämätön selvitys Joensuun rakennusten suojelutilanteesta (päiväämätön kirje, mutta luultavasti 1980-luvun loppu). Kaavoitus- ja talonsuunnitteluosasto, lähetetyt kirjeet. Joensuun kaupunginarkisto. Lisäksi Joensuun kulttuuri- ja rakennushistorialliset suojelukohteet 1987, s. 123